

บทที่ 4

ทำฟ้อนและกระบวนฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร

ความเป็นมาของการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครในอดีต ดังได้กล่าวแล้วในบทที่ 3 ทำให้ทราบว่า ศิลปการฟ้อนนั้น เริ่มต้นมาจากการดำรงชีวิตของผู้ชายชาวผู้ไทยเรณูนครได้เลียนแบบท่าทางการเคลื่อนไหวตามธรรมชาติของพืช และสัตว์ออกมาเป็นท่าฟ้อนในท่าต่าง ๆ แล้วนำเอาท่าฟ้อนเหล่านั้นมาจัดเรียงเป็นกระบวนท่าฟ้อนผู้ไทยเรณูนครคู่ชาย-หญิง ในบทนี้จะได้พรรณารายละเอียด ท่าฟ้อนและกระบวนท่าฟ้อนผู้ไทยเรณูนครทั้ง 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ท่าฟ้อนในอดีตกาล

ท่าฟ้อน

ดั้งเดิมท่าฟ้อนผู้ไทยเรณูนครจะออกท่าทางที่เลียนแบบธรรมชาติของพืชและสัตว์ถ่ายทอดมาเป็นท่าฟ้อนอย่างอิสระแล้วนำมาฟ้อนไ้อวดกันระหว่างผู้ชายกับผู้ชายด้วยกันที่เรียกว่า ฟ้อนเล่นกินเหล้า และยังใช้เป็นสื่อในประเพณีไปคยุสาว ในขณะที่นั่งเข็นฝ้ายลงช่วง นอกจากนี้แล้วยังใช้ท่าฟ้อนอย่างอิสระนี้เป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของพวกสาว ๆ ที่นั่งอยู่ในตบบุญในเทศกาลประเพณีงานบุญบั้งไฟตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

ดังนั้น การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครในขั้นตอนนี้จึงไม่มีกระบวน ฟ้อน คงปรากฏมีแต่ท่าฟ้อนเท่านั้น ส่วนลักษณะท่าฟ้อน ผู้ฟ้อนจะออกท่าทางโดยการใช้มือ แขน ขา เท้า ออกลวดลายเคลื่อนไหวท่าฟ้อนต่าง ๆ ไปตามความถนัดของแต่ละบุคคลจึงไม่มีกฎเกณฑ์ในการเรียงลำดับท่าฟ้อน ไม่มีความพร้อมเพรียงในขณะที่ฟ้อน คงออก

ทำพ็อนไปตามจินตนาการของผู้พ็อนเอง ซึ่งในปัจจุบันนี้ผู้พ็อนต้นแบบได้เสียชีวิตไปหมดแล้ว จึงไม่สามารถบันทึกลักษณะทำพ็อนได้ แต่จากการสัมภาษณ์ เกยูร อินทร์ติยะ (ตถยาธิตม) ได้กล่าวถึงลักษณะทำพ็อนของปู่ทั้ง 5 ท่าน จะมีลักษณะทำพ็อนเฉพาะบุคคลิกของแต่ละท่านดังนี้

1. ปู่วันทองฟ้า แก้วมณีชัย มินีสัยชัย ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่าต้องกินเหล้าให้เมามาก ๆ แล้วถึงออกทำพ็อนได้ การใช้มือ มีลักษณะกวักมือเข้าหาตัว ไม่มีการจับมือ การออกทำพ็อน มักจะย่อเข้า ก้มตัวพร้อมทั้งกวักมือกวาดลงข้างล่าง ผู้วิจัยสันนิษฐานได้ว่า น่าจะเป็นท่าเกี่ยวในการพัฒนาทำพ็อนขั้นตอนที่ 3

2. ปู่เชียงขลี ขอดเมชัย เป็นปู่ที่มีความสามารถออกทำพ็อนที่มีลีลางาม โดยเฉพาะการอ่อนตัวไปตามจังหวะ ดุลกลมกลืนในขณะที่ใช้มือแขนขาและเท้าออกทำพ็อน ด้วยท่าที่ทะมัดทะแมง ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า คงเป็นลีลาในทุกแม่ท่าพ็อน

3. ปู่สุนทระวงศ์ แก้วมณีชัย ลักษณะการออกทำพ็อนมักจะโน้มลำตัวไปข้างหน้า และยกขาไว้ข้างหลัง ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นท่าม้วนหางในการพัฒนาทำพ็อนขั้นตอนที่ 3

4. ปู่หนูเวียง คัดทะจันทร์ ลักษณะการออกทำพ็อนดูเรียบ ๆ เพราะชอบใช้เท้ายืนอยู่กับที่ข้างเดินเป็นวงกลมไปข้างหน้าบ้าง แต่มีจุดเด่นมักใช้มือออกทำพ็อนอยู่เหนือศีรษะ ผู้วิจัยสันนิษฐานได้ว่าน่าจะเป็นท่าเชิด ในการพัฒนาทำพ็อนขั้นตอนที่ 3

5. ปู่หลวงนรินทร์ คัดทะจันทร์ ลักษณะการออกทำพ็อนดูโลดโผนกว่าผู้อื่น เพราะการใช้มือแขนแกว่งไป-มา ส่วนการใช้ขาและเท้านิยมยกไว้ข้างหน้าบ้าง ข้างหลังบ้าง ระดับที่ยกดูแล้วไม่สูง-ไม่ต่ำ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า น่าจะเป็นท่าม้วนในขั้นตอนที่ 3 และท่ากาเต้นก้อนข้าวเย็นในการพัฒนาทำพ็อนขั้นตอนที่ 4¹

¹สัมภาษณ์ เกยูร ตถยาธิตม (อินทร์ติยะ), บุตรสาวคำนิง อินทร์ติยะ

เป็นที่น่าสังเกตว่า ท่าฟ้อนของปู่ทั้ง 5 ท่าน ได้ฟ้อนไปตามความถนัดของแต่ละคนก็ทำตามท่าที่ฟ้อนมีการใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอาจจะเหมือนหรือต่างกันดังนี้

1. การใช้ลำตัวของปู่แต่ละคนมีลักษณะที่แตกต่างกัน
2. การใช้มือกวักเข้าหาตัวเหมือนกัน แต่ระดับสูง-ต่ำไม่เท่ากัน
3. การแกว่งแขนและตั้งลำแขนน่าจะมีความต่างกันอยู่บ้าง
4. การใช้ขาและเท้ามีลักษณะการเดินการก้าวเท้า การยกขาไว้ข้างหน้าข้างหลังบ้าง เป็นลักษณะเฉพาะบุคคลจึงน่าจะให้เห็นความแตกต่างในท่าฟ้อนของปู่แต่ละคนอย่างชัดเจน

ขั้นตอนที่ 2 ท่าฟ้อน 5 ท่า

ท่าฟ้อน

จากหลักฐานภาพยนตร์ส่วนพระองค์ในการเสด็จเยี่ยมราษฎรภาคตะวันออกเฉียงเหนือของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในวันอาทิตย์ที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2498 ชาวผู้ไทยเรณูนคร ได้แสดงขบวนฟ้อนผู้ไทยแห่งต้นกล้วยพฤกษ์นั้น ผู้วิจัยพบว่ามิต่าฟ้อนในขบวนแห่งประมาณ 5 ท่า ซึ่งมีลักษณะท่าฟ้อนดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ผู้พ่อนชายยืนอยู่ทางขวามือของผู้พ่อนหญิง ศีรษะตรง ยกฝ่าแขน
ทั้ง 2 ข้าง สูงระดับศีรษะ ส่วนมือตั้งวงให้ปลายนิ้วแยกออกจากกันแต่ให้ข้อมือชิดติดกัน
ใช้เท้าขวา ก้าวเดินออกมา

ท่าที่ 2

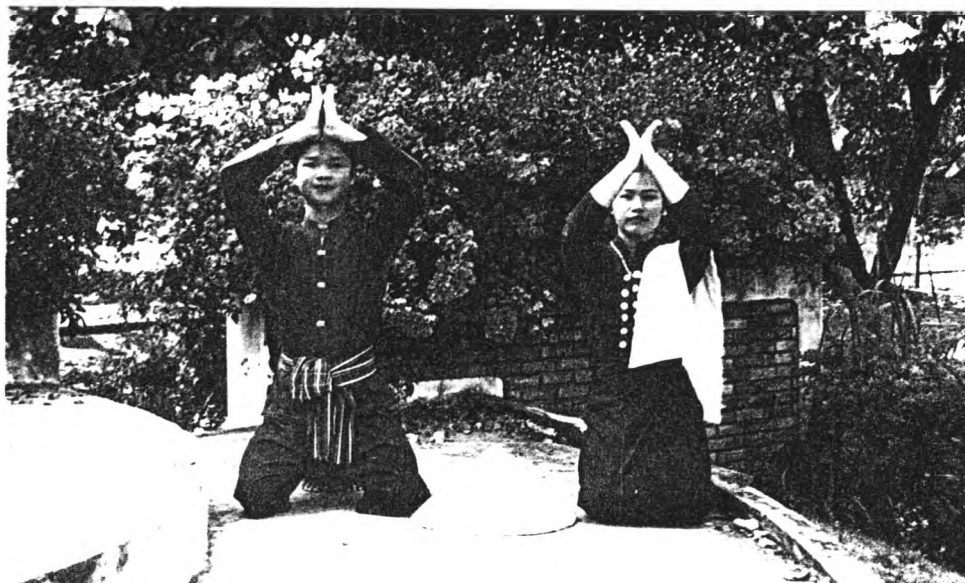

ภาพที่ 2 จีบมือ* ผู้ฟ้อนชายและผู้ฟ้อนหญิงใช้มือซ้ายจับหน้าสูงระดับศีรษะ มือขวาจับส่งหลัง ส่วนเท้าก้าวไขว้เดินไปข้างหน้า

---

*จีบมือแบบผู้ไทยดั้งเดิมหมายถึง การใช้นิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือหักเข้าหาฝ่ามือ ให้นิ้วชี้อยู่ห่างจากนิ้วหัวแม่มือ ส่วนนิ้วที่เหลือเหยียดตั้ง

ท่าที่ 3

ภาพที่ 3 ถวายบังคม ผู้ฟ้อนชายนั่งคุกเข่าโดยแยกเข่าให้ห่างออกจากกัน ผู้ฟ้อนหญิงนั่งคุกเข่าชิดกัน ถอดกบออกจากศีรษะวางไว้ข้างหัวเข่าด้านขวาพนมมือไหว้จรดนิ้วหัวแม่มือไว้ที่หน้าผาก

ท่าที่ 4

ภาพที่ 4 ผู้ฟ้อนทั้งชาย-หญิงลุกขึ้นนั่งตั้งเข่าข้างซ้าย มือซ้ายตั้งวงหน้า มือขวาจับส่งหลัง (ผู้ฟ้อนหญิงใส่กบเหมือนเดิม)

ท่าที่ 5

ภาพที่ 5* ผู้พ้อนชายยืนเหลื่อมลงหลัง ผู้พ้อนหญิงยืนอยู่ข้างหน้า มือซ้ายจับข้างระดับศีรษะ ปาดแขนขวา ลงข้างลำตัวปลายนิ้วมือตั้งวงส่งไปข้างหลัง พร้อมทั้งย่อเข่าให้เตี้ยลงมาก ๆ

---

*ภาพที่ 1 - 5 บันทึกภาพโดย พจนมัลย์ สมรรถบุตร ผู้พ้อนชาย แสดงแบบโดย อนุชา นามจันวงศ์ ผู้พ้อนหญิงแสดงแบบโดย จารุณี ศรีส่อง วันที่ 3 ธันวาคม 2541

ตารางที่ 1 ท่าพ็อนผู้ไทยเรณูนครชั้นตอนที่ 2 หน้าพระที่นั่งฯ วันอาทิตย์
ที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2498

ท่าที่	ท่ารำ	แปรแถว	ดนตรี	วิธีพ็อน	หมายเหตุ
1	เริ่มพ็อน	ผู้พ็อนยกตัว ก้มลงพฤษ์ เดินนำหน้า ผู้พ็อนชาย- หญิง ยืนเข้า คู่ เดินแถว เรียงตอน นักดนตรีเดิน ตามหลัง ขบวนพ็อน	เครื่องดนตรี พื้นเมือง ผู้ไทยเรณู นครดั้งเดิม ประกอบด้วย ฆ้องฮาด กลองตุ้ม กลองหาง ฆ้องโหม่ง ฉาบบรรเลง ด้วยลาย ผู้ไทยเรณู นครดั้งเดิม	ผู้พ็อนชายยืนอยู่ทางขวา มือของผู้พ็อนหญิงยืนอยู่ทาง ซ้าย ศีรษะตรง ก้าวเท้าเดิน ออกมา ตั้งวงประกบฝ่ามือ เข้าหากันให้ข้อมือชิดติดกัน ปลายนิ้วมือแยกออกจากกัน พร้อมทั้งยกมือชูขึ้นมาข้างหน้า สูงระดับศีรษะ	ตุการ เคลื่อนไหว ท่าพ็อนผู้ไทย เรณูนคร ถวายหน้า พระที่นั่งจาก ภาพยนตร์ ส่วนพระองค์ การเสด็จฯ เยี่ยมราษฎร ภาคตะวันออกเฉียง เหนือ วันอาทิตย์ที่ 13 พ.ย. พ.ศ. 2498 บันทึกไว้ใน ม้วนวีดิทัศน์

ท่าที่	ท่าเรือ	แปรแถว	ดนตรี	วิธีฟ้อน	หมายเหตุ
2		เดินคู่แถว เรียงตอน	เครื่องดนตรี พื้นเมือง ผู้ไทยเรณู นครตั้งเดิม ประกอบด้วย พังกาด กลองตุ้ม กลองหาง ฆ้องโหม่ง ฉาบบรรเลง ด้วยลาย ผู้ไทยเรณู นครตั้งเดิม	ก้าวเท้าเดินไขว้มือจับ หน้าสูงระดับคิระษะ 1 ข้างจับ ส่งหลัง 1 ข้าง แล้วม้วนมือ จับเปลี่ยนสลับข้าง ก้มคิระษะ เอียงทางมือจับหน้า	
3		นั่งคู่แถว เรียงตอน	บรรเลง จังหวะช้า	ผู้ฟ้อนทั้งชายและหญิงนั่ง คุกเข่าถวายบังคม 3 ครั้ง	

ท่าที่	ท่าเรือ	แปรแถว	ดนตรี	วิธีฟ้อน	หมายเหตุ
4		ลูกขี้นยีน แถวเรียง ตอน	เครื่องดนตรี พื้นเมือง ผู้ไทยเรณู นครตั้งเดิม ประกอบด้วย พังกาด กลองตุ้ม กลองหาง ฆ้องโหม่ง ฉาบบรรเลง ด้วยลาย ผู้ไทยเรณู นครตั้งเดิม	ผู้ฟ้อนทั้งชาย-หญิงลูกขี้น นั่ง ตั้งเข้าข้างซ้าย มือซ้าย ตั้งวงหน้า มือขวาจับส่งหลัง แล้วลูกขี้นยีนก้าวเท้าเดินไป ข้างหน้า	

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีพ็อน	หมายเหตุ
5		ยืนแถวเฉียง ซ้อน 2 แถว	เครื่องดนตรี พื้นเมือง ผู้ไทยเรณู นครดั้งเดิม ประกอบด้วย พังกาด กลองตุ้ม กลองหาง ฆ้องโหม่ง ฉาบบรรเลง ด้วยลาย ผู้ไทยเรณู	จากแถวเดินเรียงตอน แปรแถวมายืนเป็นแถวเฉียง ซ้อน 2 แถว หันยืนอยู่ ข้างหน้า ชายยืนอยู่ข้างหลัง ยืนไขว้เท้าขวาอยู่ข้างหน้า เท้าซ้ายวางเปิดส้นเท้าอยู่ ข้างหลัง มือตั้งวงบนระดับ ศิระษะ 1 ข้าง ปล่อยมือแบตึง ปาดแขน มือแบลงล่างไปข้าง ลำตัวอีก 1 ข้าง เปลี่ยนสลับ ข้างกัน ศิระษะเอียงทางปาด มือแบลงล่าง แล้วย่อเข้าให้ เตี้ยลงครึ่งตัว หลังจากนั้นก็ จะเดินพ็อนด้วยท่านี้ออกจาก หน้าที่ประทับ เพื่อใช้ชนเผ่า อื่นเข้ามาพ็อน ²	

² เทปบันทึกภาพ (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ, ภาพยนตร์ส่วนพระองค์).

จากตารางท่าฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร ในปี พ.ศ. 2498 นั้น ลักษณะท่าฟ้อน จะใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น มือ แขน ขา เท้า เคลื่อนไหวไปตามจังหวะ ของเครื่องดนตรี ซึ่งมีกลองตุ้ม พึงอาด ฉิ่ง ฉาบ กลองหาง ทำให้เกิดลีลาของ การใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ดังนี้

1. การใช้มือและแขน

1.1 การตั้งวง จะมีลักษณะการกางนิ้วมือทั้ง 5 นิ้วให้ตึงแล้วทอด ลำแขนขึ้นสูงระดับศีรษะ โดยงอข้อศอกเล็กน้อย ทอดลำแขนตั้งวงส่งไปข้างหลังอีก ข้างหนึ่ง หรือตั้งวงหน้าประกอกับจับส่งหลังก็มี ประกอบฝ่ามือตั้งวงยกสูงระดับศีรษะ บางท่ายกไว้ระดับหน้าอกก็มี

1.2 การจับมือ จะมีลักษณะการใช้นิ้วชี้กับนิ้วหัวแม่มือขยับเข้า หากันแต่นิ้วทั้ง 2 จะอยู่ห่างกัน ส่วนนิ้วที่เหลือก็เหยียดตึง จะทอดลำแขนจับส่งหลัง ประกอบกับทอดลำแขนจับมือมาข้างหน้าข้างประกอตั้งวงบ้าง

2. การใช้ลำตัว

2.1 ในขณะที่เดินผู้ฟ้อนทั้งชาย-หญิงจะทรงลำตัวตรง

2.2 ในท่าที่ 3 จะเป็นท่าถวายบังคมผู้ฟ้อนชาย-หญิงได้ก้มลำตัว มาข้างหน้าเล็กน้อย แล้วเงยใบหน้าเอนลำตัวไปข้างหลังเล็กน้อย

2.3 ในท่าที่ 5 ยืนแถวเฉียง ผู้ฟ้อนชาย-หญิงจะอ่อนลำตัวไป ข้างขวาสลับข้างซ้าย

3. การใช้ขาและเท้า

3.1 ท่าเดิน มีลักษณะการย่างก้าวเท้าเดินด้วยการถ่วงน้ำหนักตัว ลงไปอยู่ที่ปลายเท้า จะงอหัวเข่าเล็กน้อย จึงมีลักษณะโย่งลำตัว ทำให้การขยับขา ก้าวเดินลงตามจังหวะได้พอดี ส่วนฝ่าเท้าทั้ง 2 ข้าง ในขณะที่เดินก้าวเท้าจะวาง ฝ่าเท้าก้าวไปข้างหน้าตรง ๆ ไม่ไขว้ฝ่าเท้า

3.2 ทำยีน จะใช้เท้าขวายืนไขว้วางฝ่าเท้ามาข้างหน้า ส่วนเท้าซ้ายยืนเปิดส้นหลัง ทอดลำขาขวางไขว้ไว้ข้างหลัง ย่อเข้ายึดยุบตามจังหวะพองาม

3.3 ทำนั่งคุกเข่า ผู้พื่อนชายจะนั่งแยกหัวเข่าทั้ง 2 ข้าง ออกจากกันเล็กน้อย ผู้พื่อนหญิงนั่งคุกเข่าให้หัวเข่าชิดกัน

3.4 ทำนั่งตั้งเข่า จะเป็นท่าต่อเชื่อมจากทำนั่งคุกเข่าเพื่อจะยืน โดยใช้เท้าข้างซ้ายยกตั้งไว้ข้างหน้า ส่วนเข่าขวาวางอยู่กับพื้น ทอดลำขาไว้ข้างหลัง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าลักษณะท่าพื่อนผู้ไทยเรณูนครในยุคนี้จะใช้มือ แขน ลำตัว ขา และเท้า เคลื่อนไหวออกท่าพื่อนอย่างนุ่มนวล เป็นท่าพื่อนอย่างง่าย ๆ ไม่มีท่ายกขาหน้า หรือกระดกหลัง คงมีแต่ท่าเดินก้าวเท้าไปข้างหน้า และการยืนไขว้เท้า ส่วนการใช้มือและแขนมีการวาดลำแขนใช้มือตั้งวงและจับประกอบกันเท่านั้น เพราะเป็นการพื่อนประกอบขบวนแห่ต้นกล้วยพฤษ์อย่างหนึ่ง พื่อนถวายหน้าพระที่นั่งฯ อีกอย่างหนึ่งจึงใช้ท่าพื่อนเรียบ ๆ

เครื่องแต่งกาย

ผู้วิจัยยังพบว่า การแสดงพื่อนผู้ไทยหน้าพระที่นั่งฯ ในครั้งนั้นการแต่งกายของผู้พื่อนชายจะใส่เสื้อแขนยาวคอตั้งผ่าหน้าเป็นผ้าฝ้ายย้อมสีครามออกสีน้ำเงินอมดำ นุ่งกางเกงขาก๊วยสามส่วน ใช้ผ้าขาวม้าคาดที่เอว ส่วนผู้พื่อนหญิงจะใส่เสื้อคอตั้ง แขนยาวผ่าหน้าติดกระดุมสีขาว นุ่งผ้าถุงยาวถึงข้อเท้าจะเป็นผ้าฝ้ายย้อมสีครามออกสีน้ำเงินอมดำ แล้วใช้ผ้าแถบสีแดงคาดที่เอว มีผ้าสไบสีขาวพาดที่บ่าข้างซ้าย

มีเครื่องประดับสายสร้อยคอเงิน กำไลข้อมือเงิน จะใส่หมวกที่เรียกว่า "กูป" *
 ที่ศิระษด้วย เต็มสุข รมิตานนท์ คุณนายภรรยาผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนมในสมัยนั้น
 มีดำริให้นำมาใส่เพราะเคยเห็นผู้ไทยที่ยังคงอยู่ทางฝั่งประเทศลาวใส่ดูแปลกตาดี
 แต่ใส่กูปแสดงพื่อนผู้ไทยหน้าพระที่นั่งในครั้งนั้นเพียงครั้งเดียวเท่านั้นก็ไม่นิยมใส่อีก
 เพราะเกะกะ ใส่แล้วเวลาพื่อนเอียงศิระษไม่ถนัด และผู้ชมไม่มีโอกาสได้เห็นใบหน้า
 ที่สวยงามของผู้พื่อนหญิงอีกด้วย ซึ่งจะศึกษาถึงรายละเอียดของการแต่งกายพื่อนผู้ไทย
 เรณูนครในขั้นตอนที่ 2 นี้ได้ในตารางดังต่อไปนี้

---

* กูป หมายถึง หมวกที่ทำมาจากไม้ไผ่นำมาเหลาให้เป็นแผ่นเล็ก ๆ
 บาง ๆ แล้วนำมาสานให้เป็นหมวกทรงกลม หัวแหลมคล้ายหมวกของญวน แต่กูป
 ของผู้ไทยเรณูนครใส่พื่อนหน้าพระที่นั่งในปี พ.ศ. 2498 นั้นจะมีที่รัดศิระษสานด้วย
 ไม้ไผ่เหมือนที่รัดศิระษงอบของไทยอยู่ข้างในกูป จึงมีลักษณะทรงกลมป้าน และ
 กว้างกว่าหมวกของญวน ซึ่งไม่มีที่รัดศิระษ

ตารางที่ 2 การแต่งกายพ่อนผู้ไทยเรณูนครหน้าพระที่นั่งฯ ปี พ.ศ. 2498³

ผู้พ่อนชาย

เพศ	เสื้อ	กางเกง	ผ้าขาวม้า	เครื่องประดับ
ผู้ชายผู้ไทย เรณูนครทั้ง ผู้พ่อนและ นักดนตรี	ใช้ผ้าฝ้าย ย้อมสีครามจะ เป็นสีน้ำเงิน อมดำนำมาตัด เสื้อแขนยาว ปลายแขนจะ หลวม คอตั้ง ผ่าหน้าติด กระดุมตั้งแต่ คอเรียงลงไป ประมาณ 5 เม็ด	ใช้ผ้าฝ้ายย้อม สีครามขึ้นเดียวกับผ้าที่ ตัดเสื้อจะนำมาตัด กางเกงขาถ้วยสาม ส่วนด้วย เวลาสวม กางเกงขาถ้วยให้ ปล่อยชายเสื้อทับ กางเกงแล้วเอาผ้า ขาวม้ามัดทับเสื้อที่เอว อีกครั้งหนึ่ง (ดูรูปภาพประกอบ)	ใช้ฝ้ายทอเป็น ผ้าลายตา หมากรุกผืน ยาวมักจะเป็น สีแดงกับขาว หรือน้ำเงินกับ ขาว ที่เรียก ว่าผ้าขาวม้า นำมามัดทับ เสื้อที่เอว	

³สัมภาษณ์ วิจิตร แก้วมณีชัย, อดีตผู้พ่อนผู้ไทยขบวนแห่ต้นกล้วยพฤกษ์
หน้าพระที่นั่งฯ วันอาทิตย์ที่ 13 พฤศจิกายน 2498, 5 พฤศจิกายน 2540.

ภาพที่ 6 การแต่งกายของผู้ชายผู้ไทยเรณูนครในขบวนพ็อนแห่
ต้นกล้วยพฤกษ์ ถวายหน้าพระที่นั่งฯ ณ ลานพระธาตุพนม ในวันที่ 13 พฤศจิกายน
พ.ศ. 2498

ภาพที่ 23 บันทึกภาพโดย พจน์มาลัย สมรรถบุตร แสดงแบบโดย
อนุชา นามจันวงศ์ วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2541

ผู้พื่อนหญิง^๔

เพศ	เสื้อ	ผ้าถุง	สไบ	เครื่องประดับ
ผู้หญิงชาวไทย เรณูนครทั้ง ผู้พื่อนและ ยกตัน กัลปพฤกษ์	ใช้ผ้าฝ้าย ย้อมสีครามจะ เป็นสีน้ำเงิน อมดำตัดเสื้อ แขนกระบอก ยาวจรดข้อมือ คอตั้งผ่าหน้า ติดกระดุมสีขาว 2 แถว เรียง ตลอดถึง ชายเสื้อ	ใช้ผ้าฝ้ายสีย้อม ครามขึ้นเดียวกับผ้า ที่ตัดเสือนำมาตัดเป็น ผ้าถุงยาวถึงข้อเท้า ไม่มีชายไม่มีเชิงของ ผ้าถุง แต่เวลานุ่งจะ ทับชายเสื้อแล้วเอาผ้า ฝ้ายแถบสีแดงคาดทับที่ เอวอีกครั้งหนึ่ง (ดูรูปภาพประกอบ)	จะใช้ผ้าเนื้อ นุ่ม สีขาว มาตัดเป็นสไบ พาดที่หัวไหล่ ข้างซ้ายปล่อย ชายสไบให้ ข้างหน้าสั้น กว่าข้างหลัง	ใส่สายสร้อย คอเงิน กำไล ข้อมือเงินข้าง ละ 1 อัน ส่วนผมจะ เกล้ามวยใส่ กุบที่ศีรษะ

^๔ สัมภาษณ์ บุญยีน เตโช, อดีตผู้พื่อนชาวไทยขบวนแห่ตันกัลปพฤกษ์หน้าพระที่นั่งฯ
วันอาทิตย์ที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2498, 30 ตุลาคม 2540

ภาพที่ 7* การแต่งกายของผู้หญิงไทยเรณูนครในชบวนแห่
ต้นกล้วยฤกษ์ถวายหน้าพระที่นั่งฯ ณ ลานพระราชานุสาวรีย์ ในปี พ.ศ.2498

---

*ภาพที่ 7 สำเนาภาพโดย พจนมาลัย สมรรถบุตร ได้รับ
ความอนุเคราะห์รูปภาพต้นแบบจากบุญยืน เตโช วันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2540

ขั้นตอนที่ ๓ ทำพ็อน ๑ ทำ

ทำพ็อน

จากหลักฐานการแสดงพ็อนผู้ไทยเรณูนครย้อนยุคในงานบุญทอดกฐินสามัคคี ลอสแอนเจลิส กรุงเทพฯ เรณูนครทอดถวาย ณ วัดธาตุเรณู วัดบูรพาภิราม วัดป่าศรีวิไลย์ วัดสายศรีสุวรรณาราม อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม วันเสาร์ที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๐ ผู้วิจัยพบว่า ผู้เฒ่าทั้งชายและหญิงชาวผู้ไทยเรณูนครได้รวมกลุ่มกันพ็อนผู้ไทยย้อนยุคที่จัดแสดงในเทศกาลประเพณีงานบุญเดือนหก และงานบุญทอดกฐิน ผ้าป่าในอดีต ซึ่งมีแม่ทำพ็อนผู้ไทยเรณูทั้งหมด ๑ แม่ทำ พร้อมทั้งกำหนดเรียกชื่อแต่ละแม่ทำไว้ดังต่อไปนี้

แม่ทำที่ 1 ทำนั่งบ้องแก้ม

ภาพที่ ๑ ทำนั่งบ้องแก้ม ผู้หญิงนั่งทางขวาผู้ชายนั่งทางซ้าย ใช้ฝ่ามือซ้ายบ้องที่ข้างแก้มซ้าย ฟังเสียงโห่ของนักดนตรีก่อนเริ่มบรรเลงลายผู้ไทย เป็นทำที่ 1 ของพ็อนผู้ไทยเรณูนครขั้นตอนที่ ๑

แม่ท่าที่ 2 ท่านกบिन

ภาพที่ 9 ท่านกบिन ผู้ฟ้อนค่อย ๆ ยึดตัวลุกขึ้นยืนพร้อมทั้งม้วนมือข้างหน้า และข้างหลังสลับกันไป-มา

แม่ท่าที่ 3 ท่าเพลิน

ภาพที่ 10 ท่าเพลิน ผู้ฟ้อนยืนคู่กัน ผู้ฟ้อนหญิงยืนอยู่ทางขวามือของผู้ฟ้อนชาย จะออกท่าฟ้อนเหมือนกัน โดยใช้ฝ่ามือตั้งวงปาดบนปาดล่าง จะฟ้อนสลับข้างก้าวไปข้างหน้า

แม่ท่าที่ 4 ท่าเกี้ยว

ภาพที่ 11 ท่าเกี้ยว ผู้พ่อนชาย-หญิง ทำท่าคล้ายท่าสวดสร้อยมาลาของไทยเรา
-แล้วหมุนตัวควงคู่สลับที่แล้วกลับมาที่เดิม

แม่ท่าที่ 5 ท่าเชิด

ภาพที่ 12 ท่าเชิด ผู้พ่อนชาย-หญิง ยกฝ่าแขนตั้งเป็นวงบนแล้วหักข้อมือ
วนไปวนมาข้างศีรษะแต่จะไม่ใช้การจับมือ

แม่ท่าที่ 6 ท่าเตี้ยลงครึ่งตัว

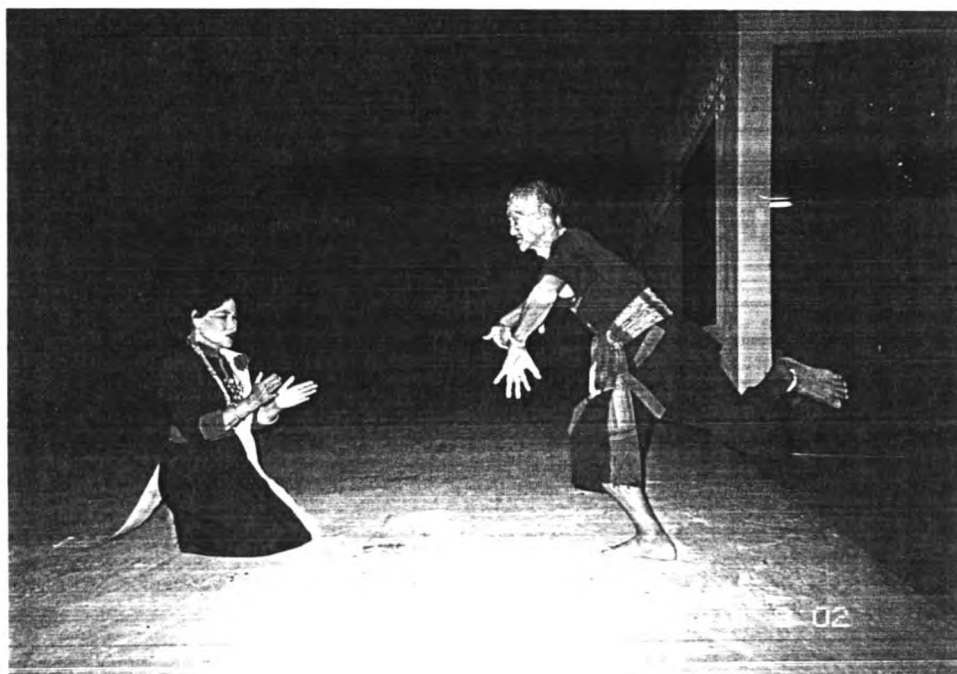
ภาพที่ 13 ท่าเตี้ยลงครึ่งตัว ผู้พ่อนชาย-หญิงหันหน้าเข้าหากันแบมือตั้งวง
ปาดขึ้น-ลง พร้อมกับย่อเข่าลงมาประมาณครึ่งตัว

แม่ท่าที่ 7 ท่าม่วน

ภาพที่ 14 ท่าม่วน ผู้พ้อนชาย-หญิงยืนเข้าคู่กัน ผู้พ้อนชายยกขาซ้ายไว้
 ข้างหน้าผู้พ้อนหญิงกระดกขาขวาไว้ข้างหลังเรื่อย ๆ พื้น ส่วนการใช้มือผู้พ้อนหญิงใช้
 มือขวาจับอยู่ที่ชายพก มือซ้ายตั้งวงทั้งปลายนิ้วมือลงล่างไว้ข้างตัว ผู้พ้อนชายใช้
 มือขวาตั้งวงล่างมือซ้ายตั้งวงบน

แม่ท่าที่ 8 ท่าม้วนหาง

ภาพที่ 15 ท่าม้วนหาง ผู้พื่อนหญิงนั่งคุกเข่าปรบมือ ผู้พื่อนชายยืนรับ
 น้ำหนักตัวด้วยขาขวา ส่วนขาซ้ายกระดกหลังจะแบ่มือหักข้อมือนไปวนมาอยู่ข้างหน้า
 ระดับเอวพร้อมกับโน้มลำตัว หันหน้าเข้าหาคู่พื่อนเป็นท่าพื่อนที่จัดอยู่ในท่าคู่พื่อนเดี่ยวโชว์

แม่ท่าที่ 9 ท่าจรเข้ฟาดหาง

ภาพที่ 16* ท่าจรเข้ฟาดหาง ผู้พ้อนหญิงนั่งคุกเข่าปรบมือ ผู้พ้อนชายนั่งยืนเข่าข้างซ้าย เข่าขวาจรดพื้นส่งปลายเท้าไปข้างหลัง ส่วนมือและลำตัวจะทำเหมือนแม่ท่าที่ 8

---

*ภาพที่ 6-16 บันทึกภาพโดยพจนมัลย์ สมรรถบุตร ได้รับความอนุเคราะห์ถ่ายทอดท่าพ้อนโดย พุทศศรี ชนะนุ อายุ 61 ปี มนัส ทิพงษ์ อายุ 74 ปี วันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540

จากแม่ท่าทั้ง 9 ท่าดังกล่าว ได้นำมาจัดเป็นรูปกระบวนท่าพ็อนผู้ไทย ก่อนเริ่มกระบวนพ็อนจะกำหนดคำร้องสั้น ๆ ใช้ภาษาพื้นเมืองมีคำร้อง ดังนี้

"พวกข้าน้อยผู้ไทยนี้เต๋อ	พากันเอาใจมาช่วย
ให้อ้ายญาข้าน้อย	อยู่ดีมีแอง"

ถอดเป็นภาษาภาคกลางได้ดังนี้

"พวกข้าพเจ้าผู้ไทยนี้หนา	พากันเอาใจมาช่วย
ให้พระยาของข้าพเจ้า	อยู่ดีมีแรง

โดยให้ผู้แสดงและนักดนตรีทุกคนช่วยร้องพร้อม ๆ กัน เมื่อร้องจบให้นักดนตรีโห่ 3 ครั้ง ต่อด้วยเสียงเครื่องดนตรี ซึ่งประกอบไปด้วย พังฮาด กลองตุ้ม กลองหาง ซ้องโหม่ง และฉาบ ดั้งขึ้นบรรเลงลายผู้ไทยดั้งเดิม ผู้พ็อนทั้งชาย-หญิง จับคู่นั่งยอง ๆ ก็เริ่มออกท่าพ็อน^๕ ดั้งมีกระบวนพ็อนผู้ไทยเรณูนครในตารางดังต่อไปนี้

---

^๕ สัมภาษณ์ พุทธศรี ธนะนุ, อดีตผู้พ็อนผู้ไทยงานประเพณีบุญบั้งไฟ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม, 5 พฤศจิกายน 2540.

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีสอน	หมายเหตุ
				ลูกขึ้นยืนม้วนมือซ้ายโดยหักข้อ มือสูงระดับใบหน้ากรตีนัวเหมือน จับมือแต่นิ้วชี้กับนิ้วหัวแม่มือ ไม่ติดกัน ส่วนมือขวาม้วนอยู่ ข้างหลัง ศีรษะเอียงทางซ้าย เคลื่อนไหวเปลี่ยนข้างสลับกัน จนลูกขึ้นยืนได้สุดตัว	ผู้สอนจะฟัง เสียงกลอง ตุ้มเป็นหลัก
3	ท่าเพลิน	เดินแถว เรียงตอน	บรรเลง จังหวะช้า	ก้าวขาขวาออกเดินพร้อมกับ ตั้งวงปาดมือขวาบนและปาด มือซ้ายลงล่าง สลับมือขึ้นบน ลงล่างพร้อมกับการก้าวเท้า เดินไปตามจังหวะของดนตรี	ครูภาพ ที่ 10 หน้า 84
4	ท่าเกี่ยว	เดินคู่เป็น แถววงกลม ผู้ชายอยู่ วงใน	รัวเครื่อง ดนตรีเร่ง จังหวะให้ เร็วขึ้น	ผู้สอนชาย-ใช้มือซ้ายจับชาย พกมือขวาตั้งวงบนพร้อมกับ ก้าวเท้าซ้ายไขว้มาข้างหน้า เท้าขวาวางอยู่ข้างหลัง ศีรษะเอียงทางซ้ายเล็กน้อย ผู้สอนหญิงใช้มือขวาจับที่ชายพก มือซ้ายตั้งวงบนก้าวเท้าขวา ไขว้มาข้างหน้าเท้าซ้ายวาง	ครูภาพ ที่ 11 หน้า 85

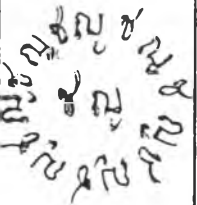
ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีฟ้อน	หมายเหตุ
		ผู้หญิงอยู่วงนอกลักษณะเดินทวนเข็มนาฬิกา	รัวเครื่องดนตรีเร่งจังหวะให้เร็วขึ้น	อยู่ข้างหลัง โนมลำตัวก้มหน้า เอียงศีรษะทางขวา ผู้ฟ้อนชาย-หญิงจะก้าวเท้าเดินไปตามจังหวะโดยจะเดินหมุนควงคู่กลับที่ให้ผู้หญิงเดินวนคู่ลงหลังชายเดินวนคู่ขึ้นหน้ากับคู่ของตัวเองแล้วกลับไปยืนที่เดิม	
5	ท่าเซ็ด	เดินคู่เป็นแถววงกลม	จังหวะเร็ว	ผู้ฟ้อนชายจะยกมือทั้ง 2 ข้างตั้งวงบนแล้วหักข้อมือวนไปวนมาข้างลำตัวพร้อมกับใช้เท้าซ้ายยกหน้าศีรษะเอียงไปตามมือส่วนเท้าขวายืนรับน้ำหนักตัว ผู้ฟ้อนหญิงจะยกลำแขนตั้งเป็นวงบนแล้วหักข้อมือโดยไม่ต้องจับมือวนไปวนมาข้างศีรษะจะใช้เท้าทั้ง 2 ข้างยืนรับน้ำหนักตัว	รูปภาพที่ 12 หน้า 85

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีฟ้อน	หมายเหตุ
6	ท่าเพลิน	เดินคู่เป็นแถววงกลม	จังหวะเร็ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 3	
7	ท่าเกี้ยว	เดินคู่เป็นแถววงกลม	จังหวะเร็ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
8	ท่าเชิด	เดินคู่เป็นแถววงกลม	จังหวะเร็ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 5	
9	ท่าเพลิน	เดินคู่เป็นแถววงกลม	จังหวะช้า	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 3	ท่าท่าเพลินอย่างสั้นเพื่อขึ้นแม่ท่าต่อไป
10	ท่าเตี้ยลงครึ่งตัว	ยืนคู่เป็นแถววงกลม	จังหวะช้า	ผู้ฟ้อนชาย-หญิงหันหน้าเข้าหากัน ย่อเข้าให้เตี้ยลงครึ่งตัวพร้อมกับแบฝ่ามือตั้งวงหน้าและวงหลัง ปาดมือที่แบสลับไปข้างหน้า-ข้างหลัง	ดูรูปภาพที่ 13 หน้า 86

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีสอน	หมายเหตุ
11	ท่าเพลิน	เดินคู่เป็น แถววงกลม	จังหวะช้า	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 3	
12	ท่าเกี่ยว	เดินคู่เป็น แถววงกลม	จังหวะเร็ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
13	ท่าเข็ด	เดินคู่เป็น แถววงกลม	จังหวะเร็ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 5	
14	ท่าเพลิน	เดินคู่เป็น แถววงกลม	จังหวะช้า	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 3	ท่าท่าเพลิน อย่างสั้น เพื่อขึ้นแม่ ท่าต่อไป
15	ท่าม้วน	เดินคู่เป็น แถววงกลม	จังหวะช้า	ผู้สอนชายจะใช้มือซ้าย ตั้งวงบนมือขวาตั้งวงล่าง ยื่นรับน้ำหนักตัวที่ขาขวา ส่วนขาซ้ายจะยกหน้าผู้สอน หญิงใช้มือขวาจับคว่าที่ชายยก มือซ้ายแบฝ่ามือตั้งวงทั้งปลาย นิ้วมือลงล่างไว้ข้างตัว	ดูรูปภาพ ที่ 14 หน้า 87

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีพ็อน	หมายเหตุ
				ระดับเอว ยืนรับน้ำหนักตัว ที่ขาข้างซ้าย ส่วนเท้าขวาจะ ยกอยู่ข้างหลังไม่สูงจากพื้น มากนัก	
16	ท่าเพลิน	เดินคู่เป็น แถววงกลม	จังหวะช้า	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 3 แต่ผู้ชายจะค่อย ๆ เดินเข้า ข้อหลังผู้หญิง ผู้พ็อนทั้งชาย- หญิงทุกคนจะหันหน้าเข้าหา ในวงแล้วจะค่อย ๆ ย่อตัวนั่ง ลงด้วยท่าเพลิน	ทำท่าเพลิน อย่างสั้น เพื่อออกคู่ เดี่ยวโชว์ จบช่วงที่ 1 มี 16 ท่า
17	เริ่มพ็อน ช่วงที่ 2 โชว์ท่า ม้วนหาง	นั่งคู่เป็นแถว วงกลม 	จังหวะช้า	ผู้พ็อนชาย-นั่งยอง ๆ กันทับสันเท้านั่งตั้งเข้าข้าง ซ้าย ทุกคนปรบมือตามจังหวะ ดนตรี	เริ่มแสดง คู่เดี่ยวโชว์ 1 คู่

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีสอน	หมายเหตุ
		<p>ผู้ชายนั่งทางซ้ายมือของผู้หญิง มีผู้สอนชายอยู่กลางวง 1 คน</p>		<p>ผู้สอนหญิง-นั่งคุกเข่าทุกคนปรบมือตามจังหวะดนตรี ผู้สอนชายค่อย ๆ ลุกขึ้นยืนด้วยท่าเพลินแล้วออกเดินวนไปรอบ ๆ วง สายตาก็สอดส่ายหาสาวสวยที่ถูกใจ เมื่อได้แล้วก็จะออกท่าพ็อนด้วยท่าม้วนหางอยู่ในกลางวงแต่จะยืนหันหน้ามองไปทางสาวที่หมายตาไว้ นั่งปรบมืออยู่แล้วจะอวดสาวด้วยการยืนรับน้ำหนักตัวด้วยขาข้างขวา ส่วนขาข้างซ้ายจะกระดกหลังพร้อมกับโน้มลำตัวไปข้างหน้าเล็กน้อย ส่วนมือทั้งสองก็จะแบฝ่ามือแล้วหักข้อมือวนไปวนมาอยู่ระดับชายพก</p>	<p>ดูรูปภาพที่ 15 หน้า 88</p>
18	ท่าจรเข้พาดหาง	<p>นั่งคู่เป็นแถว วงกลมมีผู้สอนชายอยู่กลางวง 1 คน</p>	จังหวะช้า	<p>ผู้สอนชายเดี่ยวโชว์จะพ็อนเดินด้วยท่าเพลินเข้าไปยืนอยู่ตรงหน้าสาวที่หมายตาไว้แล้วค่อย ๆ ย่อตัวลงนั่งตั้งขาข้างซ้ายใช้เข้าข้างขวา</p>	<p>ดูรูปภาพที่ 16 หน้า 89 เป็นการขอคู่ให้ออกมาพ็อนด้วย</p>

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีพ้อง	หมายเหตุ
				<p>จรดลงกับพื้นกระดกปลายเท้าไปข้างหลัง ส่วนมือทั้ง 2 ก็จะทำเหมือนท่าม้วนหาง</p> <p>ผู้พ้องหญิง-จะออกท่าพ้องรับด้วยท่าเพลินค้อย ๆ ลุกขึ้นยืนพ้องออกมากกลางวง</p> <p>ผู้พ้องชาย-จะพ้องออกท่าเพลินตามกันมาพร้อมกันยืนพ้องอยู่กลางวงเป็นคู่เดียว</p> <p>โชว์</p>	
19	ท่าเกี้ยว	<p>นั่งคู่เป็นแถววงกลมมีคู่พ้องเดี่ยวโชว์ยืนอยู่กลางวง</p> 	จังหวะเร็ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	ผู้พ้องคู่อื่น ๆ นั่งปรบมือ

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีฟ้อน	หมายเหตุ
20	ท่าเข็ด	เหมือนท่า ที่ 19	จังหวะเร็ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 5	
21	ท่าเตี้ยลง ครึ่งตัว	เหมือนท่า ที่ 19	จังหวะช้า	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 10	
22	ท่าเกี่ยว	เหมือนท่า ที่ 19	จังหวะเร็ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
23	ท่าเข็ด	เหมือนท่า ที่ 19	จังหวะเร็ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 5	
24	ท่าม้วน	เหมือนท่า ที่ 19	จังหวะช้า	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 15	
25	ท่าเกี่ยว	เหมือนท่า ที่ 19	จังหวะเร็ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
26	ท่าเข็ด	เหมือนท่า ที่ 19	จังหวะเร็ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 5	

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีพ็อน	หมายเหตุ
27	ท่าเพลิน	นั่งแถว วงกลม	จังหวะช้า	ผู้พ็อนชายเดินพ็อนไปส่ง ผู้พ็อนหญิงกลับเข้านั่งที่เดิม แล้วพ็อนเดินกลับเข้าไปนั่งที่	จบช่วงที่ 2 มี 11 ท่า
28	เริ่มพ็อน ช่วงที่ 3 ท่าเพลิน	ยืนแถว วงกลม	จังหวะช้า	ผู้พ็อนทุกคู่ค่อย ๆ ลุกขึ้น ยืนด้วยท่าเพลิน	
29	ท่าเกี่ยว	แถววงกลม ทวนเข็มนาฬิกา	จังหวะเร็ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	ทุกคนพ็อน ท่าเกี่ยว เพื่อให้ผู้พ็อน ชายหมุนตัว เข้ามายืนคู่ กับผู้พ็อนหญิง
30	ท่าเชิด	แถววงกลม	จังหวะเร็ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 5	
31	ท่าเพลิน	เดินแถว วงกลมทวน เข็มนาฬิกา	จังหวะช้า	ผู้พ็อนทุกคู่จะเดินพ็อนด้วย ท่าเพลินมายืนเรียงแถวหน้า กระดานซ้อนกัน 2 แถวให้ผู้ หญิงยืนพ็อนอยู่แถวหน้าชายยืน พ็อนอยู่แถวหลัง	

ท่าที่	ท่าเรือ	แปรแถว	ดนตรี	วิธีฟ้อน	หมายเหตุ
32	ท่านกบิน	ยืนเรียงแถว หน้ากระดาน ญญญญญญ ชชชชชช	จังหวัดฉะเชิงเทรา	ในขณะที่ผู้ฟ้อนคู่ที่ 1 มายืนเรียงแถวหน้ากระดาน จะเปลี่ยนเป็นท่านกบินเพื่อ รอให้คู่อื่นฟ้อนมายืนเรียงแถว หน้ากระดานจนครบหมดทุกคู่	ตุคำอธิบาย ท่านกบิน ในท่าที่ 2 หน้า 84
33	จบการ แสดงด้วย ท่าไหว้		จังหวัดฉะเชิงเทรา	ผู้ฟ้อนค้อย ๆ ย่อตัวลงนั่ง พร้อมกับหญิงจะนั่งคุกเข่า ชายจะนั่งตั้งเข่าแล้วก้มศีรษะ ไหว้พร้อม ๆ กันทุกคู่ จบกระบวนฟ้อนผู้ไทยเรณู นคร ชั้นตอนที่ 3	จบช่วงที่ 3 มี 6 ท่า

จากตารางกระบวนพ็อนผู้ไทยเรณูนครชั้นตอนที่ 3 มีท่าพ็อน 9 ท่า นำมาเรียงร้อยเป็นกระบวนพ็อนนั้น ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ในกระบวนพ็อนใช้ท่าเพลิน 9 ครั้ง ท่าเกี้ยวและ ท่าเชิด 7 ครั้ง ท่านกบิน ท่าเตี้ยลงครึ่งตัว ท่าม้วน 2 ครั้ง ท่านั่งป้องแก้ม ท่าม้วนหาง ท่าจรเข้ฟาดหาง 1 ครั้ง

พบว่า ท่าเพลิน เป็นท่าพ็อนที่ใช้มากที่สุด ท่านั่งป้องแก้ม ท่าม้วนหาง ท่าจรเข้ฟาดหาง เป็นท่าพ็อนที่ใช้น้อยที่สุด จากตัวอย่างที่ได้มาพบว่า พ็อนผู้ไทยชั้นตอนที่ 3 มีการพัฒนานำท่าพ็อนมาจัดเป็นรูปกระบวนพ็อนแบ่งออกเป็น 3 ช่วง กำหนดให้ท่าม้วนหาง ท่าจรเข้ฟาดหาง ไว้ในช่วงที่ 2 และใช้เป็นท่าเฉพาะของผู้พ็อนชายไปขอคู่พ็อน ในขณะที่ผู้พ็อนหญิงนั่งปรบมืออยู่ในวงกลม จึงมี 2 ท่า ที่ผู้พ็อนไม่พ็อน ส่วนท่าพ็อนอื่น ๆ นั้น ผู้พ็อนชายและผู้พ็อนหญิงพ็อนเข้าคู่กันตลอด และพบว่า ใช้ท่าไหว้เป็นท่าจบการแสดง

ในกระบวนพ็อนที่กล่าวมานี้ เห็นได้ว่ามีท่าเชื่อมแทรกอยู่ในแม่ท่ารำหลักตลอดทั้ง 3 ช่วง แต่ถ้ามีเวลาแสดงอย่างจำกัดก็สามารถตัดท่าเชื่อมออกได้ เช่น ในช่วงที่ 1 ตัดท่าที่ 6 ถึงท่าที่ 8 ออกได้เป็นต้น

นอกจากนี้แล้วพอจะสันนิษฐานได้ว่าท่าพ็อนและกระบวนพ็อนผู้ไทยเรณูนครในชั้นตอนที่ 3 นี้ น่าจะมีการพัฒนาปรับปรุงเพิ่มแม่ท่าจาก 5 แม่ท่ามาเป็น 9 แม่ท่าประมาณปี พ.ศ. 2499 นี้ เพราะกำนันเดช เตโช และคณะได้พัฒนาปรับปรุงหลังจากได้เห็นการแสดงพ็อนผู้ไทยในขบวนแห่ต้นกล้วยฤกษ์ถวายหน้าพระที่นั่งฯ ในปลายปี พ.ศ. 2498 ผ่านพ้นไปแล้วนั้น และในปัจจุบัน ณ พ.ศ. 2540 ยังคงเหลือผู้เฒ่าทั้งชาย-หญิง ชาวผู้ไทยเรณูนคร จำนวนไม่มากนัก สามารถพ็อนแม่ท่าและกระบวนท่าพ็อนผู้ไทยเรณูนครในชั้นตอนนี้ได้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ลูกหลานชาวผู้ไทยในปัจจุบันนี้ น่าจะฝึกหัดท่าพ็อนและกระบวนพ็อนในชั้นตอนที่ 3 นี้เพื่ออนุรักษ์ไว้เป็นหลักฐานทางศิลปวัฒนธรรมของเรณูนครสืบไป

ขั้นตอนที่ 4 ทำฟ้อน 12 ท่า

คำนิง อินทร์ติยะ ได้พัฒนาปรับปรุงท่าฟ้อนและกระบวนฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร ในยุคนี้ให้มีระเบียบแบบแผนมากขึ้นโดยปรับท่าที่ 1 กำหนดให้ผู้ฟ้อนทั้งชาย-หญิงใช้มือซ้ายป้องแก้ม ลำตัวตรงเหมือนเดิมแต่ปรับให้ผู้ฟ้อนยืนแทนการนั่ง และเปลี่ยนชื่อเรียกแม่ท่าใหม่ว่า "ท่าเตรียม" และกำหนดความหมายในแต่ละชื่อของแม่ท่าฟ้อนอย่างชัดเจน เพื่อเตรียมไว้สำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งมีแม่ท่าฟ้อน 12 แม่ท่า ดังต่อไปนี้

แม่ท่าที่ 1 ท่าเตรียม

ภาพที่ 17 ท่าเตรียม ผู้ฟ้อนชายยืนเหลื่อมหัวไหล่อยู่ข้างหลังของคู่ฟ้อนหญิงใช้ฝ่ามือซ้ายป้องที่ข้างแก้มซ้าย ส่วนมือขวาปล่อยแนบข้างลำตัว เท้าทั้งสองยืนรับน้ำหนักตัว

สื่อความหมาย ในประเพณีพิธีบายศรีสู่ขวัญจะมีการผูกข้อต่อแขนจะยืนแขนให้ผูกด้วยสายสิญจน์ 1 ข้าง ส่วนอีกข้างหนึ่งจะยกขึ้นมาป้องบริเวณใบหน้าปฏิบัติเหมือนท่าเตรียม ซึ่งให้ความหมายถึงการเคารพนอบน้อม

ใช้เป็นท่าเตรียมความพร้อมก่อนออกแสดง

แม่ท่าที่ 2 ท่านกบิน

ภาพที่ 18 ท่านกบิน เป็นท่าที่เลียนแบบมาจากท่านกกระบาในขณะที่บินเลียบหาด จะเริ่มใช้มือทั้ง 2 จับข้างเหยียดลำแขนออกไปด้านข้างสูงระดับไหล่โดยงอข้อศอกเล็กน้อย ส่วนเท้าทั้งสองยืนรับน้ำหนักตัวพร้อมที่จะก้าวเท้าเดินไปข้างหน้า

สื่อความหมาย ในตอนเย็น ๆ จะมีนกระบายินมาเป็นหมู่ตามกันเป็น
แถว ๆ ซึ่งเป็นเวลาที่หนุ่ม-สาวชาวผู้ไทย เสร็จจากการทำไร่ไถนาเดินกลับบ้าน
มาตามคันทันด้วยอารมณ์แจ่มใสสนุกสนานรื่นเริงเดินกันมาเป็นหมู่ ๆ จึงได้เลียนแบบ
ท่าบิณของนกระบายินมาเป็นท่าพ็อน

ใช้เป็นท่าจัดระเบียบบแถวในกระบวนพ็อน

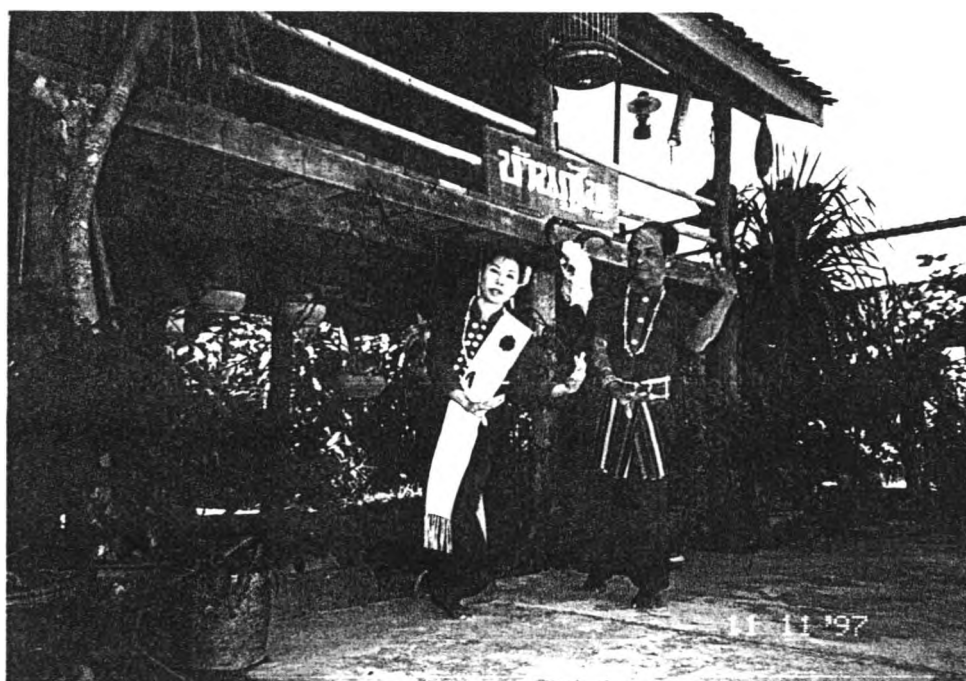
แม่ท่าที่ 3 ท่าเพลิน

ภาพที่ 19 ท่าเพลิน ผู้พ็อนชาย-หญิงปฏิบัติเหมือนกัน จะใช้เท้าขวายืน
รับน้ำหนักตัว เท้าซ้ายก้าวยกเท้ามาวางไว้ข้างหน้า มือซ้ายตั้งวงหน้ามือขวาจับ
ส่งหลังศีรษะเอียงทางซ้าย

สื่อความหมาย เป็นท่าที่เลียนแบบนกในขณะที่บินตีกลมบนอยู่จะเกิดความรู้สึกเพลิดเพลินใจ จึงบินในลักษณะเล่นลมอยู่ จึงให้หนุ่ม-สาวหยอกล้อกันในขณะฟ้อน จะอยู่ใกล้ชิดกันเพียงใดก็ได้ขณะฟ้อนแต่จะถูกเนื้อต้องตัวฝ่ายหญิงไม่ได้ ถือเป็นารผิดผี เพราะชาวผู้ไทยนับถือผีบ้านผีเมืองจะถูกปรับไหมตามจารีตประเพณี

แม่ท่าที่ 4 ท่าเชิดล่อง

ภาพที่ 20 ท่าเชิดล่อง ผู้ฟ้อนชาย-หญิงปฏิบัติเหมือนกันจะใช้มือซ้ายจับข้างสูงระดับเอว มือขวาตั้งวงล่าง ศีรษะเอียงทางมือซ้าย เท้าซ้ายก้าวไขว้มาข้างหน้าสื่อความหมาย เป็นท่าที่เลียนแบบมาจากท่าของกาเต้นบนก้อนขี้เถ้า

แม่ท่าที่ 5 ท่าเช็ดบน

ภาพที่ 21 ท่าเช็ดบน ผู้พ้อนชาย-หญิงปฏิบัติเหมือนกัน ใช้มือขวาตั้งวง
 หน้ามือซ้ายจับข้างอยู่ระดับศีรษะ ส่วนเท้าก้าวเดินไปข้างหน้า
 สื่อความหมายเหมือนท่าเช็ดล่าง

แม่ท่าที่ 6 ท่ากาเต็งก่อนข้าวเย็น

ภาพที่ 22 ท่ากาเต็งก่อนข้าวเย็น ผู้เฒ่าชาย-หญิง ปฏิบัติเหมือนกันจะใช้
ปลายนิ้วหัวแม่เท้าซ้ายจิกพื้นแล้วยกเท้าซ้ายขึ้นไว้ข้างหน้า มือซ้ายจับข้างระดับเอว
ศีรษะเอียงซ้าย มือขวาตั้งวงล่าง ส่วนผู้เฒ่าชายมือขวาตั้งวงบน

สื่อความหมาย กากำลังเต็งจิกกินก่อนข้าวเหนียวที่ชาวบ้านติดเอาไว้
ตามต้นไม้

ภาพที่ 23 ท่ากาเต้นก่อนข้าวเย็น เป็นท่าต่อเนื่องจากภาพที่ 22
 ผู้ผู้ชายเปลี่ยนเท้าซ้ายมากระดกไว้ข้างหลัง มือซ้ายจับคว้ามือขวาตั้งวงบน
 ส่วนผู้ผู้หญิงก้าวเท้าเปลี่ยนมายกขาขวาไว้ข้างหน้า มือขวาจับข้างระดับเอว
 มือซ้ายตั้งวงล่าง

สื่อความหมาย เหมือนท่าที่ 6

แม่ท่าที่ 7 ท่ารำส่าย

ภาพที่ 24 ท่ารำส่าย ผู้พ้อนชายยืนส่าย ผู้พ้อนหญิงนั่งส่าย โดยตึงแขนทั้งสองข้างออกจากลำตัวแบบฝ่ามือพลิกข้อมือส่ายแขนขึ้น-ลง

สื่อความหมาย เป็นการทดสอบความเข้มแข็งอดทนให้ผู้พ้อนชายออกท่าพ้อนตามอย่างผู้พ้อนหญิง

แม่ท่าที่ 8 ท่าถวายแถน

ภาพที่ 25 ท่าถวายแถน ผู้พ้อนชายยืนกางขารับน้ำหน้ากั้ว มือซ้ายตั้งวง
มือขวาจับหงาย ส่วนผู้พ้อนหญิงนั่งยอง ๆ มือซ้ายตั้งวงหน้า เงยหน้ามองท้องฟ้า
มือขวาจับส่งหลัง

สื่อความหมาย เป็นการแสดงความเคารพต่อพญาแถน ซึ่งเป็นเทพเจ้า
ที่ชาวผู้ไทยเคารพนับถือ เพื่อขอน้ำฝนให้ตกต้องตามฤดูกาล

แม่ท่าที่ ๑ ท่าเสื่อออกเหล่า

ภาพที่ 26 ท่าเสื่อออกเหล่า กำหนดให้ผู้พ่อนหญิงนั่งปรบมือ ผู้พ่อนชาย จะใช้เท้าก้าวเดินแกมกระโดดออกจากวง โดยใช้มือซ้ายแบฝ่ามือไว้ข้างหน้า มือขวา แบฝ่ามือส่งหลัง

สื่อความหมาย เป็นท่าที่เลียนแบบเสื่อเวลาออกมาล่าเหยื่อหากินตาม ธรรมชาติจะมีการระวังภัย เสื่อจะมองซ้ายมองขวาแล้วจึงกระโดดออกจากป่าไม้ ละเมาะด้วยท่าทางองอาจ ผึ่งผาย จึงเรียกชื่อท่าพ่อนว่า "เสื่อออกเหล่า"

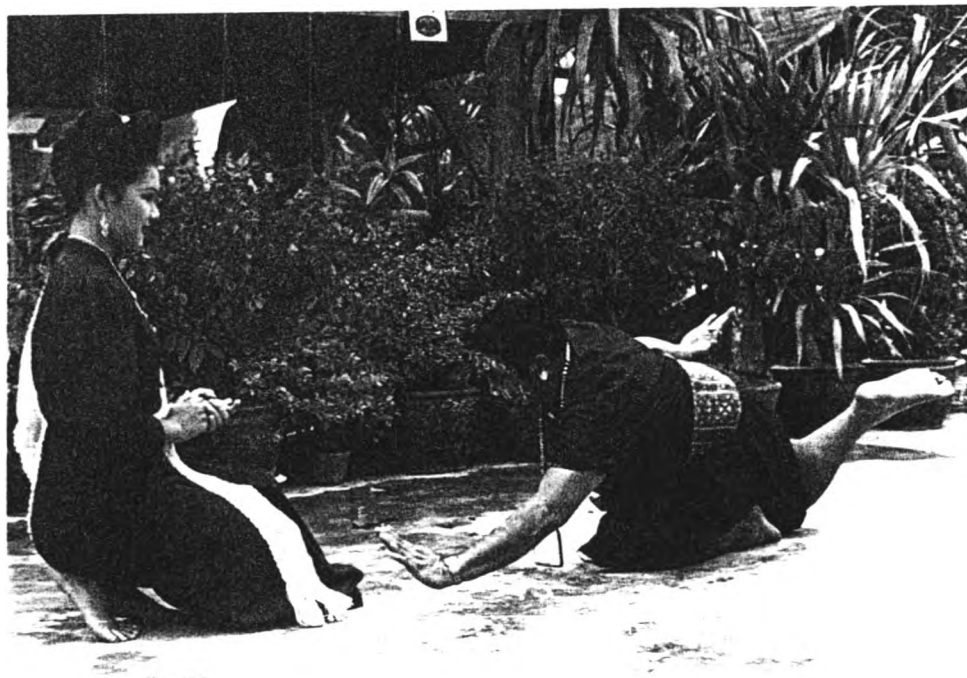
แม่ท่าที่ 10 ท่าไก่เลียบเล้า

ภาพที่ 27 ท่าไก่เลียบเล้า เป็นท่าฟ้อนของผู้ฟ้อนชายคู่เดียวโสร้ จะก้าวเดินไปรอบ ๆ วงใช้มือซ้ายป้องหน้ามองไปยังผู้ฟ้อนหญิงที่นั่งปรบมืออยู่ในวง ส่วนมือขวาแบฝ่ามือส่งไปข้างหลัง

สื่อความหมาย เป็นท่าที่เลียนแบบท่าของไก่เดินเลียบเล้าเพื่อมองหาตัวเมียที่ถูกลใจ จึงให้ผู้ฟ้อนชายเดินมองผู้ฟ้อนหญิงที่นั่งปรบมืออยู่ในวงเพื่อหาผู้หญิงที่ถูกลใจมาเป็นคู่ฟ้อนรำ

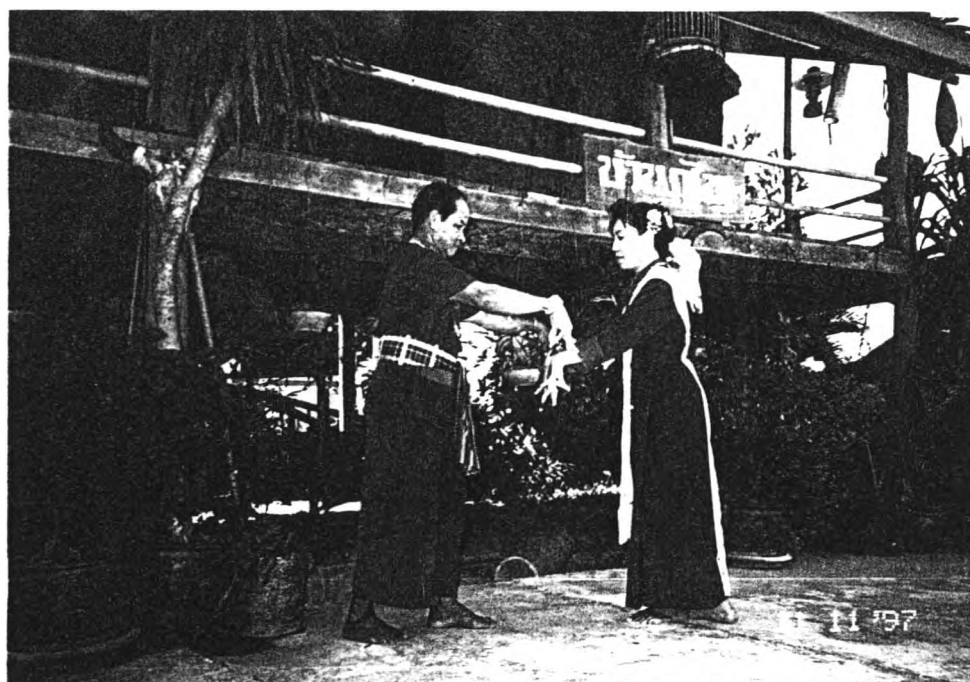
แม่ท่าที่ 11 ท่าจรเข้ฟาดหาง

ภาพที่ 28 ท่าจรเข้ฟาดหาง เป็นท่าพ้อนเดี่ยวโชว์ของผู้พ้อนชาย จะนั่งคุกเข่าให้เข่าซ้ายอยู่ข้างหน้าเข่าขวาเหลื่อมอยู่ข้างหลังตั้งหัวเข่ากระดกขาส่งลำขาให้สูงจากพื้นปลายนิ้วเท้าชี้ไปข้างหลัง มือซ้ายตั้งวงหน้ามือขวาจับส่งหลัง โนมศีรษะและลำตัวไปข้างหน้าให้มาก ๆ จนมือซ้ายที่ตั้งวงเกือบจะติดพื้น ผู้พ้อนหญิงนั่งยอง ๆ ก้นทับสันเท้า ปรบมืออยู่ในวงกลม

สื่อความหมายของท่าพ้อน ลัทธิทุกชนิดที่มีหางเวลามีใจรักหรือมีใจปฏิบัติต่อกันมันจะใช้หางตีไปตีมาหรือกระดิกไป-มา เพื่อเป็นการบ่งบอกถึงความรักและความเป็นมิตรด้วย โดยเฉพาะท่าจรเข้ฟาดหางจะมีความหมายว่า เป็นการขอความรักจากผู้พ้อนหญิง ขอเป็นคู่พ้อนรำด้วย

แม่ท่าที่ 12 ท่าบุงชายัญ

ภาพที่ 29 ท่าบุงชายัญ ผู้ฟ้อนชาย-หญิงจะหันหน้าเข้าหากันพร้อมทั้งยื่นมือทั้งสองข้างมาจับคว่าอยู่ข้างหน้า ผู้ฟ้อนหญิงจับคว่า อยู่ข้างในผู้ฟ้อนชายจับคว่าอยู่ด้านนอก แล้วค่อย ๆ เคลื่อนมือจับคว่าปล่อยจับไปตั้งวงเป็นท่าบัวบาน ผู้ฟ้อนหญิงจะตั้งท่าบัวบานอยู่ด้านนอกของผู้ฟ้อนชาย

สื่อความหมาย เป็นการหยอกล้อกันระหว่างผู้ฟ้อนชายกับผู้ฟ้อนหญิงในคู่เดี่ยวโซ่ว

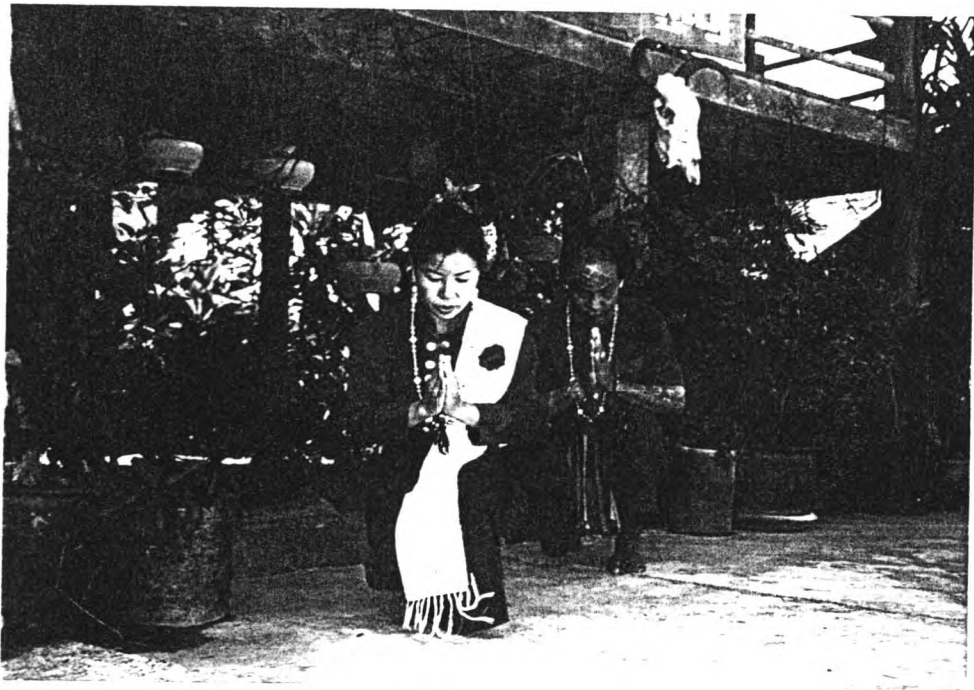
ภาพที่ 30 ท่าบุชายัญ เป็นท่าต่อเนื่องจากภาพที่ 29 ผู้พ้อนชาย-หญิง หันหน้าเขาหากัน ผู้พ้อนชายเดินก้าวไปข้างหน้า พร้อมกับแบฝ่ามือทั้ง 2 ข้าง เข้าไปใกล้ใบหน้าของผู้พ้อนหญิง ศีรษะตั้งตรง ในขณะที่เดียวกันผู้พ้อนหญิงก้าวถอยหลัง เท้าซ้ายอยู่ข้างหน้า เท้าขวาอยู่ข้างหลัง มือทั้ง 2 แบฝ่ามือตั้งวางบัวบานให้ฝ่ามืออยู่ด้านนอก ส่วนฝ่ามือของผู้พ้อนชายจะอยู่ด้านใน
สื่อความหมาย เหมือนท่าที่ 46

ท่าจบ ในกรณีที่พื่อนถวายหน้าพระที่นั่ง กำหนดให้ใช้ท่าจบ 3 ลักษณะคือ

1. ท่านั่งพับเพียบก้มศีรษะลงไหว้กับพื้น
2. ท่านั่งคุกเข่าถวายบังคม
3. ท่ายืนถอนสายบัว

แต่ถ้าจัดพื่อนงานทั่ว ๆ ไป จะใช้ท่านั่งยอง ๆ เป็นท่าไหว้เท่านั้น

ภาพที่ 31 " ท่าไหว้ ผู้พื่อนหญิงนั่งยอง ๆ พนมมือก้มศีรษะไหว้อยู่แถวหน้า
ผู้พื่อนชายนั่งยอง ๆ พนมมือก้มศีรษะไหว้อยู่แถวหลัง

สื่อความหมาย เป็นท่าจบการแสดงด้วยการไหว้ผู้ชม

"ภาพที่ 17-31 บันทึกภาพโดยพจน์มาลัย สมมรบุตร ได้รับความ
อนุเคราะห์ถ่ายทอดท่าพื่อนโดย เปรมศิลป์ ทิพย์วงษ์ อายุ 44 ปี อุทิศ วิโย
อายุ 52 ปี ณ ลานบ้านภูไทของ ชัยบดินทร์ สาลีพันธ์ เลขที่ 117 หมู่ 1 ตำบล
เรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม วันที่ 11 พฤศจิกายน 2540

ซึ่งมีรายละเอียดในกระบวนการพ้องผู้ไทยเรณูนครขั้นตอนที่ 4 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 กระบวนการพ้องผู้ไทยเรณูนครขั้นตอนที่ 4

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีพ้อง	หมายเหตุ
1	เริ่มพ้อง ช่วงที่ 1 ท่าเตรียม	ผู้พ้องชาย ยืนเหลื่อม หัวไหล่อยู่ ข้างหลังของ คู่พ้องหญิง ทุกคู่ยืนเป็น แถว เรียงตอน (หน้าเวที)	เครื่องดนตรี พื้นเมือง ผู้ไทยเรณู นครประกอบ ด้วยกลองตม กลองหาง ฆ้องโหม่ง ฉาบ พังฮาด ฉิ่ง และ แคน	เริ่มการแสดงด้วยเสียง ให้ 3 ครั้ง ผู้พ้องชายยืน อยู่ทางซ้ายผู้พ้องหญิงยืนอยู่ ทางขวาแบฝ่ามือซ้ายป้องที่ แก้มข้างซ้าย ส่วนมือขวา ปล่อยแนบข้างลำตัว เท้าทั้ง สองยืนรับน้ำหนักตัว	พ้องทุกคู่ ดูวิธีที่คน ประกอบ รูปภาพที่ 17 หน้า 103

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีฟ้อน	หมายเหตุ
2	ท่านกบิน	เดินคู่เป็น แถวเรียง ตอน	ลายผู้ไทย เรณูนคร เรียกว่าลาย สาวหยิกแม่ หรือเรียกอีก ชื่อหนึ่งว่า ลายบางแสน	ผู้ฟ้อนชาย-หญิงปฏิบัติ เหมือนกัน ใช้มือซ้ายจับหางอยู่ ข้างหน้า มือขวาจับหางอยู่ ข้างหลังยกสูงระดับไหล่ทำ สลับไป-มาพร้อมกับก้าวเท้า ขวาออกหน้าก่อน แล้วเดิน ตามจังหวะใช้เท้าซ้ายก้าว ตามแต่เมื่อก้าวเท้าขวาไป ข้างหน้าจะต้องไขว้เท้าตลอด ส่วนเท้าซ้ายก้าวตามไม่ต้อง ไขว้เท้า แต่ต้องลงพอดีกับ จังหวะ	ดูรูปภาพ ที่ 18 หน้า 104

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีสอน	หมายเหตุ
3	ท่าเพลิน	เดินคู่เป็นแถวเรียงตอน	ลายผู้ไทย เรณูนคร เรียกว่าลายสาวหยิกแม่หรือลายบางแสน	<p>ผู้สอนชาย-หญิงปฏิบัติเหมือนกัน มือซ้ายจับหงายอยู่ข้างหน้า มือขวาจับหงายอยู่ข้างหลัง ยกฝ่าแขนงอข้อศอกสูงระดับไหล่ใช้เท้าขวายืนรับน้ำหนักตัว เท้าซ้ายยกขึ้นสูงจากพื้นเล็กน้อยแล้วเหยียบเท้าซ้ายก้าวไขว้ลงกับพื้นเท้าขวาเปิดส้นหลังตามทันที พร้อมกับม้วนจับมือซ้ายเปลี่ยนเป็นตั้งวงหน้า ส่วนมือขวาจับส่งหลัง ต่อด้วยเปลี่ยนมาใช้เท้าขวายกขึ้นสูงจากพื้นแล้วเหยียบเท้าขวาก้าวไขว้ลงกับพื้นเท้าซ้ายเปิดส้นหลังตามพร้อมกับดึงมือซ้ายไปส่งจับหลังเปลี่ยนมือขวาไปตั้งวงหน้าทำสลับข้างกัน พร้อมกับก้าวไขว้เท้าเดินไปตามจังหวะด้วย</p>	<p>ดูรูปภาพที่ 19 หน้า 105</p>

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีพ้อง	หมายเหตุ
4	ท่าเข็ด ล่าง เข็ดบน	เริ่มตีแถว วงกลม	ลายผู้ไทย เรณูนคร เรียกว่า ลายสาว หยิกแม่ หรือลาย บางแสน	ผู้พ้องชาย-หญิงปฏิบัติ เหมือนกัน เริ่มต้นด้วยยืนรับน้ำหนัก ตัวที่เท้าข้างขวา เท้าซ้าย ใช้ปลายนิ้วเท้าจิกอยู่กับพื้น มือซ้ายจับหงายอยู่ข้างซ้าย ระดับเอว มือขวาตั้งวงล่าง เคลื่อนไหวด้วยการก้าวย่อ เท้าซ้ายแล้วก้าวเท้าขวา ที่อยู่ข้างหลังตามมาข้างหน้า ย่อเท้าซ้าย-ขวาสลับกันไป ตามจังหวะ ส่วนมือซ้ายที่จับ หงายก็จะเปลี่ยนเป็นแบมือ ตั้งวงให้ปลายนิ้วมือชี้ลงล่าง ส่วนมือขวาเปลี่ยนจากวงล่าง มาเป็นจับคว่ำ ค่อย ๆ เคลื่อนมือซ้ายมาตั้งวงล่าง	ดูรูปภาพ ที่ 20 หน้า 106

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีสอน	หมายเหตุ
	ท่าท่า			<p>มือขวาจับหงายอยู่ข้างขวา ระดับเอวแล้วทำสลับมาข้างซ้ายอีกครั้งหนึ่ง ให้มือซ้ายจับหงายอยู่ข้างซ้ายระดับเอว มือขวาตั้งวงล่าง รวมเป็นท่าท่าเปิดล่าง 3 ครั้ง แล้วต่อกับท่าท่าเปิดบนคือยกกำปั้นให้ฝ่ามืออยู่ระดับใบหน้าปฏิบัติท่าท่าเปิดบนอีก 3 ครั้ง โดยเปิดบนทางขวามือก่อนสลับไปทำทางซ้ายแล้วเปลี่ยนมาทางขวามืออีกครั้งหนึ่ง ส่วนการเคลื่อนไหว การใช้มือจับหงายตั้งวงและการก้าวย่อท่าจะปฏิบัติเหมือนกับท่าเปิดล่าง</p>	<p>รูปภาพที่ 21 หน้า 107</p>

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีสอน	หมายเหตุ
5	ท่าท่า เต็งก่อน ข้าวเย็น	เดินคู่เป็น แถววงกลม ผู้สอนชาย อยู่วงใน ผู้สอนหญิง อยู่วงนอก ลักษณะเดิน ทวนเข็มนาฬิกา	ลายผู้ไทย เรณูนคร เรียกว่าลาย สาวหยิกแม่ หรือลาย บางแสน	ผู้สอนชาย-การใช้เท้า จะเริ่มต้นด้วยการใช้ปลาย นิ้วหัวแม่เท้าซ้ายจิกพื้นแล้ว ยกเท้าซ้ายขึ้นไว้ข้างหน้า เท้าขวาขึ้นรับน้ำหนักตัว ส่วนมือซ้ายจับข้างระดับเอว มือขวาตั้งวงบนศีรษะตรง ยืนอยู่กับที่ยึดตามจังหวะ พร้อมกับเปลี่ยนเท้าซ้ายที่ยก อยู่ข้างหน้าไปกระดกอยู่ข้าง หลัง ผู้สอนหญิง-การใช้เท้า จะเริ่มต้นเหมือนผู้สอนชาย ส่วนมือซ้ายจับหางข้าง ระดับเอว มือขวาตั้งวงล่าง ศีรษะเอียงซ้ายแล้วเปลี่ยน มายกเท้าขวาไว้ข้างหน้า มือซ้ายตั้งวงล่างมือขวาจับ หางข้างระดับเอว ศีรษะเอียงขวาแล้วเปลี่ยน มายกเท้าซ้ายไว้ข้างหน้ามือ ซ้ายจับหางข้างระดับเอว	รูปภาพ ที่ 22 หน้า 108 รูปภาพ ที่ 23 หน้า 109

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีฟ้อน	หมายเหตุ
				มือขวาตั้งวงล่าง คีรษะเอียงซ้ายเปลี่ยนสลับข้างไป-มา ไม่ควรเกิน 3 ครั้ง จึงเริ่มด้วยข้างซ้าย-ข้างขวา และ จงลงด้วยข้างซ้าย	
6	ท่าเพลิน	เดินคู่เป็นแถววงกลม	ลายสาวหยิกแม่	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 3	
7	ท่าเชิด	เดินคู่เป็นแถววงกลม	ลายสาวหยิกแม่	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
8	ท่าท่าสาย	ยืนคู่เป็นแถววงกลมผู้ฟ้อนชายอยู่วงใน ผู้ฟ้อนหญิงอยู่วงนอกผู้ฟ้อนชายหันหน้าเข้าหาผู้ฟ้อนหญิง ๆ หันหน้าไปทางวง	ลายผู้ไทย เรณูนคร เรียกว่าลายสาวหยิกแม่ หรือลายบางแสน	ผู้ฟ้อนชายยืน ผู้ฟ้อนหญิงนั่งยอง ๆ ทับสันเท้า ปฏิบัติท่าฟ้อนโดยการเหยียดลำแขนออกไปข้างลำตัว ยึดแขนให้ตึงทั้ง 2 ข้างยกสูงระดับไหล่ แล้วส่ายแขนขวาขึ้นหน้าก่อน พร้อมกับพลิกข้อมือสลับขึ้น-ลงตามจังหวะ คีรษะตรง	ดูภาพที่ 24 หน้า 110 ผู้ฟ้อนหญิง ทำท่าท่าสายลูกขึ้น ยืนสลับนั่งลงท่า 2 ครั้ง

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีพ็อน	หมายเหตุ
9	ท่าเพลิน	เดินคู่เป็น แถววงกลม	ลายสาว หยิกแม่	คำอธิบายเหมือนที่ 3	
10	ท่าเซิด	เดินคู่เป็น แถววงกลม	ลายสาว หยิกแม่	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
11	ท่าถวายน ถน	ยืนคู่เป็นแถว วงกลมผู้พ็อน ชายหันหน้า เข้าหาผู้พ็อน หญิง ๆ หัน หน้าไปทาง วงทวนเข็มนาฬิกา	ลายสาวหยิก แม่	ผู้พ็อนชายยืน-ปฏิบัติท่า พ็อนโดยมือซ้ายตั้งวงบนมือ ขวาจับข้าง เท้าทั้ง 2 ข้าง ยืนแยกให้ห่างออกจากกัน เพื่อรับน้ำหนักตัวศีรษะตรง ผู้พ็อนหญิง-ปฏิบัติท่าพ็อน โดยนั่งยอง ๆ ทับสันเท้า มือขวาจับส่งหลัง มือซ้ายตั้ง วงหน้าเงยหน้ามองท้องฟ้า	ดูรูปภาพ ที่ 25 หน้า 111 ท่าถวายน ถน ท่า 2 ครั้ง
12	ท่าเพลิน	เดินคู่เป็น แถววงกลม	ลายสาว หยิกแม่	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 3	
13	ท่าเซิด	เดินคู่เป็น แถววงกลม	ลายสาว หยิกแม่	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	

ท่าที่	ท่าร่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีฟ้อน	หมายเหตุ
14	ท่านกบิน	เดินคู่เพื่อ จัดแถว	ลายผู้ไทย เรณูนคร เรียกว่าลาย สาวหยิกแม่ หรือลาย บางแสน	ปฏิบัติเหมือนท่าที่ 2 เพื่อจัดแถวให้มีช่องไฟ ระหว่างคู่ให้ห่างกันอย่าง สวยงาม บางครั้งจะจัดเป็น แถววงกลมหรือแถวครึ่ง วงกลมก็ได้แล้วแต่เวทีหรือ ผู้ดูเป็นตัวกำหนด	ดรรูปภาพ ที่ 18 หน้า 104
15	ท่าร่าสาย และ	ยืนคู่เป็นแถว วงกลม วงเดี่ยว	ลายผู้ไทย เรณูนคร เรียกว่าลาย สาวหยิกแม่ หรือลาย บางแสน	ผู้ฟ้อนชาย-หญิงค้อย ๆ ย่อเข่าลดลำตัวนั่งยอง ๆ ทับส้นเท้า พร้อมกับมือทั้ง 2 ข้าง ปฏิบัติท่าร่าสาย ค้อย ๆ ลุกขึ้นยืนแล้วย่อเข่า ลดลำตัวนั่งยอง ๆ อีกครั้ง หนึ่งจึงต่อด้วยทุกคนปรบมือ ตามจังหวะ ผู้ฟ้อนชายนั่ง ตั้งเข่า 1 ข้าง ส่วนผู้ฟ้อน หญิงนั่งคุกเข่า	ดรรูปภาพ ที่ 24 หน้า 110
16	ท่านั่ง ปรบมือ	ผู้ชายยืนทาง ซ้ายมือของ ผู้หญิง ทุกคน หันหน้าเข้า ในวงในท่า			

ท่าที่	ท่าท่า	แปรงแถว	ดนตรี	วิธีพ็อน	หมายเหตุ
		รำส่ายนี้ บางครั้งอาจ จะเป็นแถว ครึ่งวงกลม ก็ได้			
17	เริ่มพ็อน ช่วงที่ 2 ท่าเดี่ยว โซว์ ท่าเลื้อย ออกเหล่า	นั่งคู่เป็นแถว วงกลมหรือ ครึ่งวงกลม แล้วแต่เวที และผู้ดูเป็น ตัวกำหนด	ลายผู้ไทย เรณูนคร เรียกว่าลาย สาวหยิกแม่ หรือลาย บางแสน	ผู้พ็อนทุกคนนั่งปรบมือ แต่จะมีผู้พ็อนชายที่ทำหน้าที่ พ็อนเดี่ยวโซว์จะพ็อนลุกขึ้น ยืนก้าวเดินเข้าไปในวง พร้อมทั้งใช้มือซ้ายตั้งฝ่ามือไป ข้างหน้า มือขวาตั้งฝ่ามือ ส่งหลัง	เริ่มแสดง คู่เดี่ยวโซว์ 1 คู่ ดูรูปภาพ ที่ 26 หน้า 112

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีพ้อง	หมายเหตุ
18	ท่าไก่ เลียบเล้า	ผู้พ้องทุกคน นั่งคู่เป็นแถว วงกลมหรือ ครึ่งวงกลม มีผู้พ้องชาย อยู่กลางวง 1 คน	ลายผู้ไทย เรณูนคร เรียกว่าลาย สาวหยิกแม่ หรือลาย บางแสน	ผู้พ้องทุกคนนั่งปรบมือแต่ ผู้พ้องชายเดี่ยวโซว์จะก้าว เท้าเดินรอบวงพร้อมกับใช้มือ ซ้ายป้องระดับสายตา มือขวา แบฝ่ามือส่งหลังเพื่อมองหา สาวสวยที่ถูกใจเพื่อจะเข้าไป ขอคู่ออกมาพ้อง	ดูรูปภาพ ที่ 27 หน้า 113
19	ท่าจระเข้ ฟาดหาง	ผู้พ้องชาย เดี่ยวโซว์ เข้าไปขอคู่ พ้อง	ลายผู้ไทย เรณูนคร เรียกว่าลาย สาวหยิกแม่ หรือลาย บางแสน	ผู้พ้องชายเดี่ยวโซว์เมื่อ ตกลงใจเลือกสาวผู้ใดแล้วจะ เข้าไปขอคู่พ้อง ปฏิบัติท่าพ้อง โดยเข้าไปนั่งปะกบคู่กับสาวผู้ นั้นนั่งคุกเข่าแล้วกระดกขา ขวาให้ปลายเท้าชี้ส่งไป ข้างหลัง มือซ้ายตั้งวงอยู่ ข้างหน้า มือขวาแบฝ่ามือ	ดูรูปภาพ ที่ 28 หน้า 114

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีพ้อง	หมายเหตุ
				<p>ส่งไปข้างหลัง</p> <p>ส่วนผู้พ้องหญิงก็จะรับด้วยท่าถวายแถน 2 ครั้ง แล้วต่อด้วยท่านกบินค้อย ๆ ลูกขึ้นยืนอยู่ในวงกลมก่อนแล้วจึงก้าวเท้าออกจากวงกลมด้วยท่าเชิดไปกลางวง ผู้พ้องชายจะปฏิบัติท่าพ้องเหมือนผู้พ้องหญิงออกเป็นคู่เดี่ยวโซว</p>	
20	ท่ากาเต้น ก่อนข้าว เย็น	คู่เดี่ยวโซว พ้อง 1 คู่	ลายสาว หยิกแม่ หรือลาย บางแสน	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 5	
21	ท่าเชิด	คู่เดี่ยวโซว พ้อง 1 คู่	ลายสาว หยิกแม่ หรือลาย บางแสน	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีพ้อง	หมายเหตุ
22	ท่าบุชายญ	<p>คู่เดี่ยวโซ่ว พ้อง 1 คู่ จะหันหน้า เข้าหากัน อยู่กลางวง</p> <p style="text-align: center;">คู่เดี่ยวโซ่ว พ้อง 1 คู่ จะหันหน้า เข้าหากัน อยู่กลางวง</p>	<p>ลายผู้ไทย เรณูนคร เรียกว่าลาย สาวหยิกแม่ หรือลาย บางแสน</p>	<p>เริ่มต้นท่าบุชายญด้วยผู้ พ้องชายและผู้พ้องหญิงจะพ้อง ท่าท่าส่ายหันหน้าเข้าหากัน ผู้พ้องหญิงก้าวเท้าเดินหน้า ผู้พ้องชายเดินถอยหลังต่อจาก นั้นผู้พ้องชายและหญิงค่อย ๆ ยื่นแขน 2 ข้างมาจับคว่าอยู่ ข้างหน้าให้ผู้พ้องหญิงจับคว่า อยู่ข้างในของผู้พ้องชายจับ คว่าอยู่ด้านนอก ในขณะที่เดิน กันผู้พ้องหญิงเดินถอยหลัง ผู้พ้องชายก้าวเท้าเดินหน้าพร้อม กับเคลื่อนไหวมือจับคว่าไปปล่อย จับตั้งวงเป็นท่าบัวบาน ผู้พ้อง หญิงตั้งท่าบัวบานอยู่ด้านนอก ท่าบัวบานของผู้พ้องชายอยู่ ด้านในปฏิบัติท่านี้ 2 ครั้ง</p>	<p>ดูรูปภาพ ที่ 29 หน้า 115</p>

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีพ็อน	หมายเหตุ
23	ท่าท่าสาย	คู่เดี่ยวโซ่ว พ็อน 1 คู่ อยู่กลาง วงกลม	ลายผู้ไทย เรณูนคร เรียกว่าลาย สาวหยิกแม่	ผู้พ็อนชาย-หญิงท่าท่าท่า สาย เพื่อจัดคู่ยืนให้อยู่ตรง กลางวงกลม หันหน้าเข้าหา ประธานหรือผู้ที่เราเคารพ	ท่าสุดท้าย ของคู่ เดี่ยวโซ่ว
24	ท่าถวายน ถน		หรือลาย บางแสน	ผู้พ็อนชายจะยืนอยู่ทางซ้าย มือของผู้พ็อนหญิงแล้วเปลี่ยน มาทำท่าถวายนถน ผู้พ็อน ชายจะอยู่ในลักษณะครึ่งนั่ง ครึ่งยืน ส่วนผู้พ็อนหญิงนั่ง ยอง ๆ ทับสันเท้า ต่อจากนั้น ผู้พ็อนคู่เดี่ยวโซ่วจะทำท่า นบกบินแล้วต่อด้วยท่าเชิด พร้อมกับเดินเข้านั่งในวงกลม ผู้พ็อนชายเดินพ็อนมาส่ง ถ้าเป็นคู่พ็อนกันก็เข้านั่งด้วย กันแต่ถ้าไม่ใช่คู่ผู้พ็อนชาย พ็อนท่าเชิดกลับไปนั่งที่ของตน เองในวงกลม	

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรถ	ดนตรี	วิธีพ้อน	หมายเหตุ
25	เริ่มพ้อน ช่วงที่ 3 ท่านกบิน	ผู้พ้อนทุกคน ออกท่าพ้อน เหมือนกัน	ลายผู้ไทย เรณูนคร เรียกว่าลาย ลาวหยิกแม่ หรือลาย บางแสน	ผู้พ้อนชาย-หญิงทั้งหมดนั่ง ในแถววงกลมปรบมือตามจังหวะแล้วค่อย ๆ ลุกขึ้นยืนด้วย ท่านกบิน	พ้อนทุกคน
26	ท่าเข็ด	ผู้พ้อนทุกคน เดินพ้อนตี แถวโค้ง เข้ามายืน แถวเรียง หน้ากระดาน	ลายผู้ไทย เรณูนคร เรียกว่าลาย ลาวหยิกแม่ หรือลาย บางแสน	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
27	ท่านกบิน ตั้งแถว	เดินแถว มายืนเรียง หน้ากระดาน ผู้พ้อนชาย อยู่แถวหลัง ผู้พ้อนหญิง ยืนอยู่แถวหน้า	ลายผู้ไทย เรณูนคร เรียกว่าลาย ลาวหยิกแม่ หรือลาย บางแสน	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 2	

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีพ้อง	หมายเหตุ
28	ท่าท่าสาย	แถวเรียง หน้ากระดาน	ลายสาว หยิกแม่	ผู้พ้องชาย-หญิงท่าท่า ท่าสายนั่งลงแล้วลุกขึ้นยืน ท่าซ้ำ 2 ครั้ง	
29	ท่าถวายเป็น ถน	แถวเรียง หน้ากระดาน	ลายสาว หยิกแม่	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 11 แต่ผู้พ้องทุกคู่ตั้งแถวเรียงหน้า กระดานหันหน้าไปทาง ประธานหรือผู้ที่เราเคารพ	
30	ท่าไหว้ หรือถวายเป็น บังคมหรือ ถนลาย บัว	แถวเรียง หน้ากระดาน ญ ญ ญ ญ ญ ช ช ช ช ช	ลายผู้ไทย เรณูนคร เรียกว่าลาย สาวหยิกแม่ หรือลาย บางแสน	ผู้พ้องชายยืนอยู่แถวหลัง ผู้พ้องหญิงนั่งยอง ๆ กันทับ สันอยู่แถวหน้าพนมมือท่าท่า ไหว้พร้อม ๆ กัน ในกรณี แสดงหน้าพระที่นั่งผู้พ้องทั้ง หมดจะนั่งคุกเข่าถวายเป็นบังคม จบกระบวนพ้องผู้ไทย เรณูนครขั้นตอนที่ 4	ดูรูปภาพ ที่ 31 หน้า 117

จากรายละเอียดในตารางกระบวนพ้องผู้ไทยเรณูนครขั้นตอนที่ 4 ทำให้ผู้วิจัยพบว่า การที่คำนี้ อิงฤทธิ์ยะ ได้ปรับปรุงท่าพ้องผู้ไทยให้เป็นแบบแผนมากขึ้นกว่าเดิม นั้น ได้เพิ่มแม่ท่าพ้องจากเดิมขึ้นอีก 3 แม่ท่า คงแม่ท่าเดิมไว้บ้างเปลี่ยนแปลงลักษณะท่าพ้องและเปลี่ยนชื่อเรียกแม่ท่า พร้อมทั้งปรับปรุงลักษณะการพ้องในบางท่า ซึ่งจะมีรายละเอียดอย่างชัดเจน ดังนี้

ตารางที่ 5 การพัฒนาท่าพ้องผู้ไทยเรณูนครจากขั้นตอนที่ 3 สู่ขั้นตอนที่ 4

แม่ท่าพ้องผู้ไทย เรณูนครขั้นตอนที่ 3	การเปลี่ยนแปลง	แม่ท่าพ้องผู้ไทย เรณูนครขั้นตอนที่ 4	การปรับปรุง
1. ท่าหนังป้องแก้ม	คงไว้แต่ปรับปรุง	1. ท่าเตรียม	ท่าพ้องคงเดิมปรับจาก การหนังป้องแก้มมาเป็นท่า ยื่นป้องแก้มและตั้งชื่อ เรียกแม่ท่าเสียใหม่
2. ท่านกบิน	คงไว้	2. ท่านกบิน	เปลี่ยนลักษณะพ้อง ชื่อแม่ท่าคงเดิม
3. ท่าเพลิน	เปลี่ยนแปลง	3. ท่าเพลิน	เปลี่ยนลักษณะพ้อง ชื่อแม่ ท่าคงเดิม
4. ท่าเกี่ยว	เปลี่ยนแปลง	4. ท่าเข็ดล่าง	เปลี่ยนลักษณะพ้อง เปลี่ยนชื่อเรียกแม่ท่า
5. ท่าเข็ด	คงไว้	5. ท่าเข็ดบน	ท่าพ้องคงเดิม ชื่อแม่ท่า เดิมคำว่า "บน"
6. ท่าเตี้ยลง ครึ่งตัว	เปลี่ยนแปลง	6. ท่ากาเต้น ก้อนข้าวเย็น	เปลี่ยนลักษณะพ้องเปลี่ยน ชื่อเรียกแม่ท่า

แม่ทำพ็อนผู้ไทย เรณูนครชั้นตอนที่ 3	การเปลี่ยนแปลง	แม่ทำพ็อนผู้ไทย เรณูนครชั้นตอนที่ 4	การปรับปรุง
7. ทำม้วน	เปลี่ยนแปลง	7. ทำรำล่าย	เปลี่ยนลักษณะพ็อน เปลี่ยนชื่อเรียกแม่ทำ
8. ทำม้วนหาง	เปลี่ยนแปลง	8. ทำถวายถน	เปลี่ยนลักษณะพ็อนเปลี่ยน ชื่อเรียกแม่ทำ
9. ทำจระเข้ ฟาดหาง	คงไว้	9. ทำเสื่อออก เหล่า	ทำพ็อนเพิ่มเติมใหม่
10. ทำไห้ว	คงไว้	10. ทำไก่อ่เสียบแล้ว	ทำพ็อนเพิ่มเติมใหม่
		11. ทำจระเข้ฟาด หาง	คงเดิม
		12. ทำบุชายัญ	ทำพ็อนเพิ่มเติมใหม่
		13. ทำไห้วและทำ ถวายบังคม หรือทำ ถอนสายบัว	คงเดิมเพิ่มเติมใหม่

การพัฒนาฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร ชั้นตอนที่ 4 มีท่าฟ้อน 12 ท่าเท่านั้น ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ท่าฟ้อนในกระบวนใช้ท่าเข็ดล่าง ท่าเข็ดบน 6 ครั้ง ท่านกบิน ท่าเพลิน ท่ารำสำย 4 ครั้ง ท่าถวายเป็น 3 ครั้ง ท่ากาเต้นก้อนข้าวเย็น 2 ครั้ง ท่าเตรียม ท่าเลื้อออกเหล่า ท่าไถ่เลียบเล่า ท่าจรเข้ฟาดหาง ท่าบุชายัญญ 1 ครั้ง พบว่า ท่าเข็ดล่าง ท่าเข็ดบน เป็นท่าฟ้อนที่ใช้มากที่สุด ท่าเตรียม ท่าเลื้อออกเหล่า ท่าไถ่เลียบเล่า ท่าจรเข้ฟาดหาง ท่าบุชายัญญ เป็นท่าฟ้อนที่ใช้น้อยที่สุด จากตัวอย่างที่ได้มาพบว่า ฟ้อนผู้ไทยเรณูนครได้นำท่าฟ้อนทั้ง 12 ท่านี้มาจัดกระบวนฟ้อนโดยแบ่งออกเป็น 3 ช่วง กำหนดให้ท่าเลื้อออกเหล่า ท่าไถ่เลียบเล่า ท่าจรเข้ฟาดหาง ไว้ในช่วงที่ 2 และใช้เป็นท่าฟ้อนเฉพาะของผู้ฟ้อนชายไปขอคู่ฟ้อน ในขณะที่ผู้ฟ้อนหญิงนั่งปรบมืออยู่ในวงกลม จึงมี 3 ท่าที่ผู้หญิงไม่ฟ้อน ส่วนท่าฟ้อนอื่น ๆ นั้น ผู้ฟ้อนชายและผู้ฟ้อนหญิงฟ้อนเข้าคู่กันตลอด และพบว่าใช้ท่าไหว้ในงานทั่ว ๆ ไป ใช้ท่าถวายเป็นขอมหรือท่าถอนสายบัว ในการแสดงถวายหน้าพระที่นั่งฯ เป็นท่าจบการแสดง

ชั้นตอนที่ 5 ท่าฟ้อน 16 ท่า

ท่าฟ้อน

ผู้วิจัยพบว่า ในชั้นตอนนี้ท่าฟ้อนคู่ชาย-หญิง ยังคงฟ้อนท่าเดิมที่ปรากฏในชั้นตอนที่ 4 ไว้ครบทั้ง 12 ท่า รวมท่าไหว้เป็นท่าจบการแสดง แต่ในลักษณะท่าฟ้อนบางท่ายังคงเหมือนเดิม บางท่าคล้ายท่าเดิม บางท่าก็รวมมาปรับเป็นท่าฟ้อนใหม่ พร้อมทั้งเปลี่ยนชื่อเรียกแม่ท่าใหม่ เช่น ท่าเข็ดล่าง ท่าเข็ดบน ในชั้นตอนที่ 4 ก็รวมมาเป็นท่าเดียวกัน และเปลี่ยนชื่อเรียกเป็นท่ากาเต้นก้อนข้าวเย็น จึงทำให้ชั้นตอนที่ 4 คงเหลือแม่ท่า 11 ท่า เมื่อนำมาปรับเป็นชั้นตอนที่ 5 ได้เพิ่มแม่ท่าขึ้นอีก 5 ท่า คือ ท่าลมพัดพร้าว ท่าเลื้อชมหมอก ท่ารำชวาน ท่าตบผาบมาร ท่ารำเกี้ยว รวมเป็นท่าฟ้อน 16 ท่า และเพิ่มท่าเตรียมขึ้นมาอีก 1 ท่า จึงทำให้ท่าเตรียมมี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะยืนป้องแก้ม 1 ท่า ฟ้อนท่าโยกอีก 1 ท่า ส่วนท่าฟ้อนอื่น ๆ ที่เพิ่มเข้ามา คือ ท่ามวยยวน (มวยโบราณ) ที่ผนวกเข้ามาเป็น

ส่วนหนึ่งของท่าฟ้อน กำหนดให้เป็นท่าฟ้อนเดี่ยวของผู้ฟ้อนชาย มีจำนวน 5 ท่า คือ ท่าตัดไม้ข่มนาม ท่าทรมานลู่วอ ท่าส่องกล้องเลือกคู่ ท่าทวงอ๊กกวั๊กซู้ ท่าย่างสามขุมย้ายสามเล่า แต่ในที่นี้จะได้อธิบายท่าฟ้อนคู่ชาย-หญิง และท่าฟ้อนเดี่ยวของผู้ฟ้อนชาย ซึ่งไม่ซ้ำกับท่าฟ้อนในขั้นตอนที่ 4 ดังต่อไปนี้

1. ท่ารำโยก

ภาพที่ 32 ท่าเตรียมเพิ่มขึ้นอีก 1 ท่าเรียกว่าท่า "รำโยก" พร้อมทั้งเพิ่มลักษณะการฟ้อนโดยผู้ฟ้อนชายยืนเหลื่อมหัวไหล่ข้างหลังด้านซ้ายของผู้ฟ้อนหญิง ผู้ฟ้อนชายจะยืนตั้งน้ำหนักตัวมาที่เท้าซ้ายวางอยู่ข้างหน้า เท้าขวาวางอยู่กับพื้นด้านหลังไม่เปิดส้น กันเข้าให้ห่างออกจากกันพอประมาณมือทั้ง 2 จับคว่ำเหยียดแขนตั้งออกไป

ด้านข้าง ศิระชน้อมมาข้างหน้าเล็กน้อย สายตามองใบหน้าของผู้พ้องหญิง ในขณะที่เดียวกันผู้พ้องหญิงจะยื่นไขว้เท้าซ้าย ทิ้งน้ำหนักตัวมาข้างหน้า เปิดส้นเท้าซึ่งวางไขว้ อยู่ข้างหลัง มือซ้ายจับคว่ำข้างหน้างอเล็กน้อย มือขวาจับข้างสะโพก ศิระษตรง ความหมายของท่ารำหมายถึง การทำความเคารพนั่นเองเหมือนการ ผูกแขนในพิธีบายศรีสู่ขวัญ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนออกแสดงท่าต่อไป

2. ท่าลมพัดพร้าว

ภาพที่ 33 ท่าลมพัดพร้าว ผู้พ้องชายยืนแยกเท้าทั้ง 2 ข้างให้ห่างออกจากกัน ทิ้งน้ำหนักตัวมาที่เท้าซ้าย มือขวาจับคว่ำที่ชายพก มือซ้ายหงายท้องแขนงอข้อศอกแบฝ่ามือ ให้ปลายนิ้วชี้ลงล่าง ศิระษเอียงทางซ้าย ในขณะที่เดียวกันผู้พ้องหญิงก็ปฏิบัติท่าพ้องเหมือน ผู้พ้องชาย แต่ต่างกันที่ผู้พ้องหญิงยื่นไขว้เท้าซ้ายไขว้มาข้างหน้า เท้าขวาไขว้อยู่ด้านหลัง

ความหมายของท่าฟ้อน เป็นการเลียนแบบธรรมชาติของพืช เพราะผู้เฒ่าผู้แก่ในสมัยก่อนนั้นมักจะใช้ชีวิตสงบเรียบง่ายอยู่กับธรรมชาติ หลังจากปักดำแล้วจะข่างเข้าฤดูเก็บเกี่ยว (ลมมรสุมจะเปลี่ยนทิศทางโดยในเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนสิงหาคม ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จะพาเอาฝนมาตก เดือนกันยายนถึงเดือนธันวาคม ลมตะวันออกเฉียงเหนือจะเริ่มเอาความหนาวเย็นเข้ามาแทน) ลมก็เริ่มพัดโชยมาพัดเอาใบต้นมะพร้าว และต้นข้าวกำลังออกรวง เอนลู่ไปมาซ่า ๆ ดูแล้วมีความสุขใจ สงบร่มเย็น สวยงาม มองลงไปในห้องนา ต้นข้าวก็เหลืองอร่าม มองดูแล้วสุขใจ ทำให้คิดประดิษฐ์เป็นท่าฟ้อนอีกท่าหนึ่ง มีความหมายเป็นการอำนวยการอำนวยให้พรกับท่านผู้ชมหรือผู้มาเยือนนั้นจงมีแต่ความสุขความเจริญ

3. * ท่าเลื้อยหมอกหรือเลื้อยมน้ำลาย (ท่าฟ้อนเดี่ยวโชว์ชายแบบที่ 2 เป็นท่ามวยโบราณ

ภาพที่ 34 ท่าเลื้อยหมอก เป็นท่าฟ้อนเดี่ยวโชว์ของผู้ฟ้อนชาย จะนั่งคุกเข่าซ้ายอยู่ข้างหน้า เข่าขวาเหลื่อมลงมาอยู่ข้างหลังแล้วทอดลำขาขวา

*แม่ท่าที่ 3 ท่าเลื้อยหมอกหรือเลื้อยมน้ำลาย เป็นลีลาท่าเฉพาะของ นายชัยบดินทร์ ลาสินันท์ ใช้ฟ้อนเดี่ยวโชว์

ราบไปกับพื้นให้หลังปลายเท้าติดพื้น แล้วเหยียดลำแขนทั้ง 2 ข้างให้ตึงใช้ปลายนิ้วมือขยุ้มวางลงกับพื้นข้างหน้า แต่ผงาดลำตัวขึ้น คีรษะตั้งตรง สายตามองตรงไปข้างหน้า ผู้พ้อนหญิงนั่งปรบมืออยู่ในวงกลม

ความหมายของท่าพ้อนเสื่อชมหมอก ซึ่งเป็นเจ้าป่าเวลาออกหากินตามนิสัยหรือสัญชาตญาณแล้วมันจะตกยดินบิดชี้เกียดแห่งนูดาวแล้วหางของมันจะชี้ทางที่จะออกหาเหยื่อว่าวันนี้จะออกไปทางทิศใดมีความหมายว่าเวลาพ้อนรำเดี่ยวโฉบจะออกไปพ้อนรำนั้นเราจะออกหากู่ทางไหนดี

4. ท่ารำขวาน (ท่าพ้อนเดี่ยวโฉบแบบที่ 2 ปีนท่ามวยโบราณ)

ภาพที่ 35 ท่ารำขวาน เป็นท่าพ้อนเดี่ยวโฉบแบบที่ 2 ของผู้พ้อนชายจะก้าวเท้าขวาออกมาข้างหน้า ทิ้งน้ำหนักตัวที่เท้าขวา เท้าซ้ายใช้

ปลายนิ้วเท้าจรดพื้นเปิดสันเท้าใช้มือซ้ายไขว้ไปข้างหลัง กำมือขวาหลวม ๆ
 เหวี่ยงลำแขนขึ้นไปอยู่เหนือระดับศีรษะ พร้อมกับก้มหน้ามองพื้นโน้มลำตัวมาข้างหน้า

ความหมายของท่าฟ้อนในสมัยโบราณ เวลาออกศึกมือจะถืออาวุธ
 เช่น ควางขวานหรือควางดาบไปรอบ ๆ ซึ่งแสดงออกถึงความกล้าหาญสง่าผ่าเผย

5. * ท่าตบผาบमारหรือท่าปราบमार (ท่ามวยโบราณ
 ของผู้ฟ้อนชายเดี่ยวโซ่ว

ภาพที่ 36 ท่าตบผาบमारหรือท่าปราบमार ใช้เท้าขวายืน เท้าซ้าย
 ยกหน้าลำแขนขวางอตั้งคอกอยู่ด้านขวาพร้อมกับหักข้อมือให้ปลายนิ้วมือหันเข้า
 หาศีรษะ แขนฝ่ามือซ้ายมาแตะที่ข้อคอกขวา

ความหมายของท่าฟ้อน เป็นการข่มขวัญคู่ต่อสู้

---

*แม่ท่าที่ 5 ท่าตบผาบमारหรือปราบमारเป็นลีลาท่าเฉพาะของ
 นายชัยบดินทร์ สาลิพันธ์ ใช้ฟ้อนเดี่ยวโซ่ว

6. ทำรำเกี้ยว

ภาพที่ 37 ทำรำเกี้ยว เป็นท่าพ็อนของคู่เตี่ยวโช่ว เมื่อผู้พ็อนชายมาขอคู่พ็อนรำ ผู้พ็อนหญิงจะตอบรับด้วยการนั่งยอง ๆ ก้นทับสันเท้า ทรงลำตัวและศึรหะให้ตรง มือขวาจับสังหลัง มือซ้ายตั้งวงหน้า ผู้พ็อนชายจะทำท่านั่งคุกเข่าซ้ายอยู่ข้างหน้า เข่าขวาเหลื่อมอยู่ข้างหลังทอดลำขาเหยียดปลายเท้าไปข้างหลังวางราบกับพื้น มือขวาจับสังหลัง มือซ้ายเหยียดลำแขนมาข้างหน้า หันฝ่ามือเข้าหาใบหน้า แล้วกรีดนิ้วชี้กับนิ้วกลาง ทรงลำตัวให้ตรง เงยศึรหะและใบหน้าเล็กน้อย สายตามองไปที่นิ้วมือ

ความหมายของท่าพ็อน ใช้ท่าทางเกี้ยวผู้หญิงแทนคำพูดเป็นการพ็อนรำเกี้ยวพาราสีกันโดยฝ่ายหญิงจะใช้ท่าถวายพญาแถน ฝ่ายชายจะใช้ท่าจรเข้ฟาดหางหันหน้าเข้าหากัน

การฟ้อนผู้ไทยเรณูนครในขั้นตอนนี้จะมีแม่ท่ารำหลักที่เป็นท่าใหญ่ ๆ จะมีทั้งหมด 16 แม่ท่า แต่จะมีแม่ท่ารำหลักที่เป็นท่าย่อยนั้นแล้วแต่ลีลาและความสามารถของผู้ฟ้อนแต่ละคนจะสรรหาท่าฟ้อนต่าง ๆ มาฟ้อน ซึ่งจะมีท่าย่อยดังนี้

7. * ท่าตัดไม้ข่มนาม

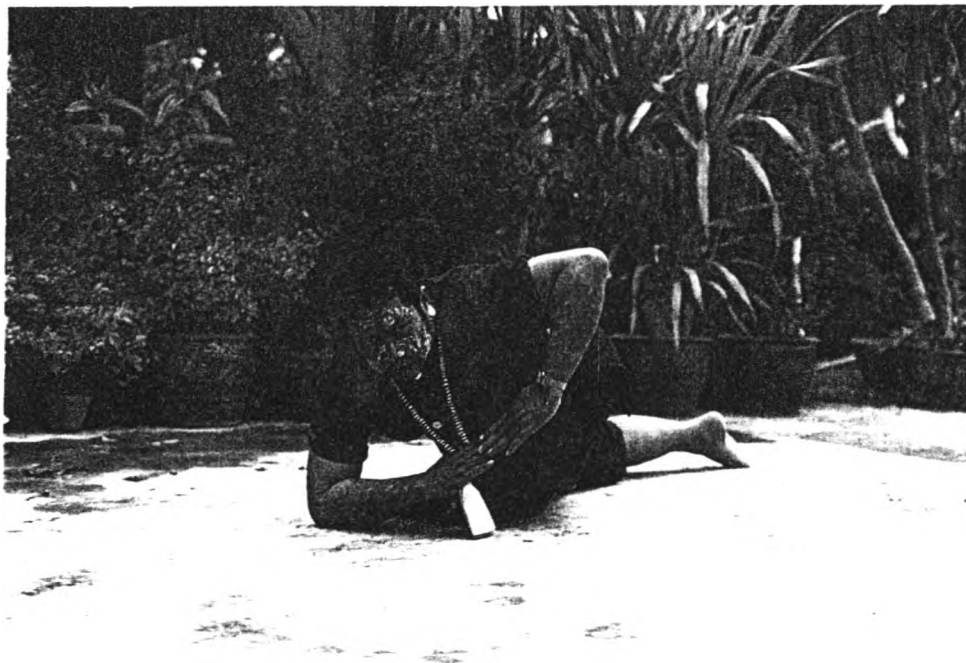
ภาพที่ 38 ท่าตัดไม้ข่มนาม เป็นท่าฟ้อนเดี่ยวโชว์ของผู้ฟ้อนชายจะยืนรับน้ำหนักตัวด้วยเท้าขวา เท้าซ้ายยกหน้าโนมลำตัวเล็กน้อย พนมมือไหว้ไว้ที่ใบหน้า เมื่อเคลื่อนไหวจะกระเทิบเท้าลงกับพื้น

ความหมายของท่าฟ้อนผู้ฟ้อนชายจะใช้คาถาอาคมเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเอง เป็นการข่มขวัญคู่ต่อสู้ ตลอดจนใช้เป็นเสน่ห์ห่มหานิยมกับสาว ๆ

---

*แม่ท่าที่ 7 ท่าตัดไม้ข่มนามเป็นลีลาท่าเฉพาะของ นายชัยบดินทร์ สาลีพันธ์ ใช้ฟ้อนเดี่ยวโชว์

8. * ท่าทรพีสู้ง่อ

ภาพที่ 39 ท่าทรพีสู้ง่อ เป็นท่าฟ้อนเดี่ยวโฉบของผู้ฟ้อนชายจะนั่งคุกเข่า ให้เข่าซ้ายอยู่ข้างหน้า เข่าขวาวางเหลื่อมอยู่ข้างหลัง ทอดลำขาวางราบไปกับพื้น ใช้มือทั้ง 2 ประสานปลายนิ้วอยู่ระดับหน้าอกพร้อมกับโน้มลำตัวลงมาให้คอกขวาจรดพื้น แต่เงยศีรษะและใบหน้า สายตามองตรงไปข้างหน้า

ความหมายของท่าฟ้อนเป็นการข่มขวัญคู่ต่อสู้

---

*แม่ท่าที่ 8 ท่าทรพีสู้ง่อเป็นท่าเฉพาะของ นายชัยดิษฐ์ สาลินันท์
ผู้ฟ้อนเดี่ยวโฉบ

9. * ทำส่องกล้องเลือกคู่

ภาพที่ 40 ทำส่องกล้องเลือกคู่ เป็นท่าฟ้อนเดี่ยวโฉบของผู้ฟ้อนชาย จะใช้เท้าซ้ายยืนรับน้ำหนักตัว เท้าขวากระดกไปข้างหลังไม่ต้องหักข้อเท้าลงโน้ม ลำตัวไปข้างหน้ามาก ๆ ศีรษะและใบหน้าตั้งตรง ใช้มือขวาป้องมาข้างหน้าระดับ สายตามือซ้ายจิบส่งหลัง

ความหมายของท่าฟ้อน เป็นการส่องกล้องเพื่อที่จะหาคู่ฟ้อนรำ

---

*แม่ท่าที่ 9 ทำส่องกล้องเลือกคู่ เป็นลีลาท่าเฉพาะของ นายชัยดินทร์
สาสินธุ์ ใช้ฟ้อนเดี่ยวโฉบ

10. * ท่าทวงอักษกวัคชู

ภาพที่ 41 ท่าทวงอักษกวัคชู เป็นท่าฟ้อนเดี่ยวโฉบของผู้ฟ้อนชาย จะใช้เท้าซ้ายก้าวไขว้ไปข้างหน้า เท้าขวายืนเปิดส้นไขว้ไว้ข้างหลัง มือทั้ง 2 ข้างเหยียดแขนตึงยกสูงระดับใบหน้า แขนฝ่ามือให้ราบเป็นแนวเดียวกับลำแขนให้ฝ่ามือซ้ายยื่นยาวออกไปข้างหน้าให้มากกว่าฝ่ามือขวา ก้มศีรษะมาข้างหน้าเล็กน้อย สายตามองตรงไปข้างหน้าแนวเดียวกับลำแขน

ความหมายของท่าฟ้อน เป็นการกวักมือเรียกคู่ต่อสู้

---

*แม่ท่าที่ 10 ท่าทวงอักษกวัคชู เป็นลีลาท่าเฉพาะของ นายชัยบดินทร์ สาสินันท์ ใช้ฟ้อนเดี่ยวโฉบ

11. * ทำอย่างสามชุกย้ายสามเล่า

ภาพที่ 42* * ทำอย่างสามชุกย้ายสามเล่า เป็นท่าฟ้อนเดี่ยวโฉบของ
ผู้ฟ้อนชายจะใช้เท้าขวายืนรับน้ำหนักตัว เท้าซ้ายยกขึ้นเข่ายกหน้าสูงระดับหัวเข่า
ข้างที่ยืน มือขวางอข้อศอก กำมือชูขึ้นสูงอยู่ด้านข้างเหนือศีรษะ มือซ้ายงอข้อศอก
กำมือวางบนหัวเข่าขาข้างซ้ายที่ยกหน้า ศีรษะเอียงขวาเล็กน้อย สายตามองไป
ข้างหน้าจ้องคู่ต่อสู้

ความหมายของท่าฟ้อน เป็นการท้าทายคู่ต่อสู้

---

* แม้ท่าที่ 11 ทำอย่างสามชุกย้ายสามเล่า เป็นลีลาท่าเฉพาะของ
นายชัยบดินทร์ สาลีนันท์ ไซ้ฟ้อนเดี่ยวโฉบ

* * ภาพที่ 32-42 บันทึกภาพโดย พจนันท์ สมรรคบุตร ได้รับความ
อนุเคราะห์ถ่ายทอดท่าฟ้อนโดย ชัยบดินทร์ สาลีนันท์ อายุ 44 ปี และศิริประภา
แก้วมณีชัย อายุ 17 ปี วันที่ 30 มีนาคม 2540

จากท่าพ็อนที่กล่าวมานี้ พบว่าได้นำมาผนวกไว้ในกระบวนการพ็อนผู้ไทย
ขั้นตอนที่ 5 ในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6 กระบวนการพ็อนผู้ไทยเรณูนครขั้นตอนที่ 5

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีพ็อน	หมายเหตุ
1	เริ่มพ็อน ช่วงที่ 1 ท่าเตรียม และ ท่าท่าโยก	ผู้พ็อนชายยืน เหลื่อมหัว ไหล่ซ้าย ของผู้พ็อน หญิง ผู้พ็อน ทุกคู่ยืนเป็น แถวเรียง ตอน	เครื่องดนตรี พื้นเมือง ผู้ไทยเรณู นคร ประ กอบด้วย พิณ กลองตุ้ม กลองหาง แคน ฉาบ ฆ้องโหม่ง ฉิ่ง กรับ โปงลาง โหวด	เริ่มต้นการแสดงด้วยผู้ พ็อนชายยืนเข้าคู่อยู่ทางไหล่ ซ้ายของผู้พ็อนหญิงจะเข้าแถว เรียงตอนยาวเป็นคู่ ๆ ยกมือ ซ้ายขึ้นตั้งป้องบริเวณหูและ แก้มข้างซ้าย ค่อยเสียงโห้ ของหัวหน้า เมื่อสิ้นสุดเสียง โห้ผู้พ็อนทุกคนร้องคำว่า "อ้าวรับ 3 ครั้งเป็นลูกคู่ จะใช้กลองเป็นตัวนำเครื่อง ดนตรีอื่น ๆ บรรเลงตาม เมื่อเสียงดนตรีเริ่มบรรเลง	พ็อนทุกคู่ ดูวิถีทัศน ประกอบ

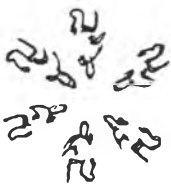
ท่าที่	ท่าท่า	แปรรถ	ดนตรี	วิธีฟ้อน	หมายเหตุ
			<p>ร่วมบรรเลงด้วยลายลมพัดพร้าวดูฟ้อนจะฟังเสียงกลองเป็นหลักท่าท่าโยกปฏิบัติ 2 ครั้ง ๗ ละ 4 ห้องเพลง</p>	<p>ผู้ฟ้อนชาย-หญิงจะเปลี่ยนมาเป็นท่าท่าโยกโดยก้าวเท้าซ้ายมาข้างหน้าพร้อมกับกึ่งน้ำหนักตัวมาที่เท้าซ้ายส่วนเท้าขวาว่างอยู่กับพื้นด้านหลังผู้ฟ้อนชายยืนแยกเท้า ผู้ฟ้อนหญิงยืนไขว้เท้า ส่วนมือทั้ง 2 ข้างจับคว่ำพร้อมกับเหยียดแขนตึงออกไปด้านข้าง ผู้ฟ้อนชาย-หญิง หันศีรษะและหน้ามามองกันต่อจากนั้นจะถ่ายน้ำหนักตัวจากเท้าซ้ายที่อยู่ข้างหน้ามาไว้ที่เท้าขวา ซึ่งวางราบอยู่กับพื้นข้างหลังแล้วขยับเปิดปลายนิ้วเท้าซ้ายให้เข็ดขึ้นเล็กน้อยส่วนส้นเท้าวางติดพื้น พร้อมทั้งเปลี่ยนมือจากจับคว่ำมาเป็นจับหงายศีรษะตั้งตรงแล้วถ่ายน้ำหนักตัวมาที่เท้าซ้ายแล้วเปลี่ยนมาที่เท้าขวาทำสลับกันไป</p>	<p>ดูรูปภาพที่ 32 หน้า 137</p>

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีสอน	หมายเหตุ
2	ท่าท่า กระชาบิน เลียบหาด	เดินคู่เป็น แถวเรียง ตอนไปยัง เวทีหรือ ลานแสดง	ลายลมพัด พริ้ว	ผู้สอนชาย-หญิง ปฏิบัติ เหมือนกันโดยการก้าวเท้า ซ้ายก่อนแล้วเดินเคียงคู่กัน ไปข้างหน้าพร้อมกับจับมือ ทั้ง 2 ข้างยกสูงระดับไหล่ ขณะที่ก้าวเดินออกไปข้างหน้า ก็จะม้วนมือจับปล่อยเป็นตั้งวง	รูปภาพที่ 18 หน้า 104
3	ท่าท่า เพลิน	เดินคู่เป็น แถวเรียง ตอนเริ่มตี แถวโค้ง จะเข้าวง กลม	ลายลมพัด พริ้วก้าว เท้าเดิน 1 ก้าวต่อ 2 หรือ 3 ห้องเพลง	ผู้สอนชายจะใช้เท้าขวา ยืนรับน้ำหนักตัวเท้าซ้ายยกหน้า มือขวาจับข้อศอกโค้ง ลำแขนเข้าหาลำตัว มือซ้าย จับเหยียดลำแขนตั้งมาด้าน ข้างหักข้อมือลงกับพื้นศีรษะ เอียงทางซ้ายแล้วขยับขาซ้าย ที่ยกหน้าเลื่อนไปกระดกไว้ ข้างหลังพร้อมกับมือขวา เปลี่ยนเป็นตั้งวงโน้มลำตัว มาข้างหน้าเล็กน้อย ศีรษะ ตั้งตรง ส่วนผู้สอนหญิงจะเดิน ใช้เท้าขวาก้าวไขว้มาข้าง หน้า เท้าซ้ายวางราบอยู่กับ พื้นไขว้ไว้ข้างหลัง มือซ้าย	รูปภาพ ที่ 19 หน้า 105

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีพ้อน	หมายเหตุ
				ตั้งวงหน้า มือขวาจับส่งหลัง คีระตรงแล้วก้าวเท้าขวา เดินมาข้างหน้า เท้าซ้ายเปิด สันเท้าไว้ข้างหลัง มือขวา เปลี่ยนมาจับที่ซ้ายพัก มือซ้าย เปลี่ยนมาตั้งวงบน	
4	ท่ากาเต้น ก่อนขึ้นไถ	เดินคู่เริ่ม ตีแถววงกลม มากขึ้น	ลายลมพัด นร้าวใช้ ทั้งหมด 14 ห้องเพลง	เริ่มต้นด้วยผู้พ้อนชายใช้ เท้าข้างขวาก้าวไขว้มา ข้างหน้า เท้าซ้ายเปิดสัน ไขว้ไว้ข้างหลังมือขวาจับ เขยียดลำแขนมาไว้ข้างหน้า มือซ้ายจับคว่ำ เขยียดลำแขน ดึงยกสูงระดับไหล่ออกไปด้าน ข้างเปลี่ยนเป็นตั้งวงพร้อมกับ โนมลำตัวมาข้างหน้าเงยหน้า มองผู้พ้อนหญิงแล้วหมุนลำตัว เปลี่ยนข้างโดยก้าวเท้าซ้าย มาข้างหน้า เท้าขวาใช้ปลาย เท้าจรดพื้นเปิดสันหลัง เปลี่ยนมือซ้ายมาจับคว่ำ เขยียดแขนตั้งไว้ข้างหน้า มือขวา เขยียดลำแขนแบฝ่ามือ	รูปภาพ ที่ 20 หน้า 106

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีสอน	หมายเหตุ
				<p>ไปตั้งวงบนกัมศิระไชยหน้า มองมาที่ปลายแขนซ้าย แล้วก้าวเท้าซ้ายไขว้มา ข้างหน้า เท้าขวาเปิดสัน ไขว้ไว้ข้างหลังพร้อมกับหมุน ตัวหันหลัง ก้าวเท้าเดินหมุน ลำตัวไปตามจังหวะขณะ เดียวกันก็เปลี่ยนมือซ้าย มาตั้งวงบน มือขวาจับคว่ำ ไว้ข้างหน้ายกลำแขนสูงกว่า ศิระแล้วก้าวเท้าหมุนรอบตัว เองหันกลับมาข้างหน้าพร้อม ทั้งเปลี่ยนมือซ้ายมาจับคว่ำ มือขวาตั้งวงบนยกลำแขน ทั้ง 2 ไว้สูงกว่าศิระ ส่วนผู้ฟังหญิงจะก้าวเท้า ซ้ายไขว้มาข้างหน้าเท้าขวา เปิดสันไขว้ไว้ข้างหลัง มือซ้ายจับคว่ำไว้ที่ชายพก มือขวาหงายท้องแขนงอข้อ ศอกเล็กน้อย หักข้อมือลงแบ ฝ่ามือให้ปลายนิ้วลงล่างศิระ และไบหน้าหันมามองผู้ฟัง</p>	

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีสอน	หมายเหตุ
				<p>ชายแล้วเปลี่ยนก้าวเท้าขวา มาไขว้ไว้ข้างหน้า เท้าซ้าย เปิดส้นไขว้ไว้ข้างหลัง มือขวาเปลี่ยนมาจับคว่ำไว้ที่ ชายพก มือซ้ายหงายท้อง แขนงอข้อศอกเล็กน้อย หักข้อมือลงแบฝ่ามือให้ปลาย นิ้วลงล่าง ศีรษะตรงแล้ว ก้าวเท้าซ้ายไขว้มาข้างหน้า พร้อมกับเปลี่ยนมือซ้ายมาจับ ข้าง มือขวาเปลี่ยนมาตั้งวง หน้าต่อด้วยค้อย ๆ เคลื่อน มือขวามาตั้งวงบัวบานไว้ ข้างขวา มือซ้ายเปลี่ยนมาตั้ง วงหน้าศีรษะตั้งตรง</p>	
5	ท่ากา เต็นก่อน ข้าวเย็น	เดินคู่เป็น แถววงกลม ผู้สอนชายอยู่ วงในผู้สอน หญิงอยู่วง นอก	ใช้ลายลมพัด พริ้วปฏิบัติ ท่าเพื่อน 1 ครั้ง ๆ ละ 6 ห้องเพลง ปฏิบัติซ้ำ 3 ครั้ง	ผู้สอนชายจะยกเท้าซ้าย ไว้ข้างหน้าให้สูงระดับหัวเข่า ของเท้าขวาที่ใช้ยืนรับน้ำหนัก ตัวยึดยุบตามจังหวะและจะ ขยับเท้าซ้ายที่ยกหน้ามา กระดกขาซ้ายไว้ข้างหลัง แล้วขยับมายกหน้าสลับไป-มา	ดูรูปภาพ ที่ 22-23 หน้า 108-109

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีพ้อน	หมายเหตุ
			<p>จิงใช้ 18 ห้องเพลง</p>	<p>ส่วนมือซ้ายจะจับไว้ที่ชายพก มือขวาตั้งวงบนเมื่อขยับ เท้าซ้ายมากระดกหลังก็จะ เปลี่ยนมือตามไปด้วยโดย ใช้มือขวามาจับที่ชายพก มือซ้ายตั้งวงบน คีระก็จะ เอียงไปทางมือที่ตั้งวงบน ส่วนผู้พ้อนหญิงจะทำทำให้ สอดคล้องกันโดยยกเท้าซ้าย ไว้ข้างหน้า เท้าขวายืนรับ น้ำหนักตัว มือขวาจับคว่ำ ที่ชายพก มือซ้ายงอข้อศอก แบฝ่ามือตั้งวงหักข้อมือให้ ปลายนิ้วชี้ลงล่างแล้วเปลี่ยน มาใช้มือซ้ายจับคว่ำที่ชายพก มือขวางอข้อศอกแบฝ่ามือ ตั้งวงหักข้อมือให้ปลายนิ้วชี้ ลงล่างแล้วกลับไปทำทาง ซ้ายอีกครั้งหนึ่งในขณะที่ใช้ เท้าซ้ายยกหน้า (ในการ ยกเท้าหน้า 1 ครั้ง มือจะ พ้อนสลับข้างไป-มาถึง 3 ครั้ง) แล้วเปลี่ยนมาใช้</p>	

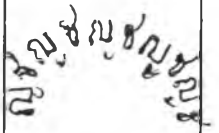
ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีพ้อง	หมายเหตุ
				เท้าขวายกหน้าก็จะใช้มือพ้อง สลับข้างไป-มา 3 ครั้ง เช่นกัน แล้วกลับมาใช้เท้า ซ้ายยกหน้ามือพ้องสลับข้าง ไป-มาอีกครั้งหนึ่ง รวมเป็น การยกเท้าหน้าถึง 3 ครั้ง ด้วยกันโดยเริ่มจากเท้าซ้าย เท้าขวาและเท้าซ้าย	
6	ท่าท่า เพลิน	เดินคู่เป็น แถววงกลม	ลายลม พัดพร้าว	อธิบายเหมือนท่าที่ 3	
7	ท่ากา เต็นก้อน ชี้ไถ	เดินคู่เป็น แถววงกลม	ลายลม พัดพร้าว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
8	ท่าล่า เตี้ยลง	ยืนคู่เป็นแถว วงกลม	ใช้ลายลมพัด พร้าว 12 ห้องเพลง	ผู้พ้องชายยืนแยกเท้าให้ ห่างกันมากพองาม แล้วทิ้งน้ำ หนักตัวมาที่เท้าซ้ายเปลี่ยน มาเท้าขวาสลับกันไป-มา พร้อมทั้งเหยียดลำแขนทั้ง 2 ข้างให้ตึงออกไปด้านข้าง สูงระดับไหล่แบฝ่ามือตั้งวง	รูปภาพ ที่ 24 หน้า 110

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีพ็อน	หมายเหตุ
				<p>แล้วพลิกข้อมือขึ้น-ลงสลับกันไป ศีรษะจะเอียงไปทางเท้าที่ทิ้งน้ำหนักตัวค่อย ๆ ย่อเข้าในลักษณะครึ่งนั่งครึ่งยืน ส่วนผู้พ็อนหญิงจะปฏิบัติท่าพ็อนเหมือนผู้พ็อนชายแต่จะยืนเท้าชิดค่อย ๆ ย่อเข้าจรดตัวลงนั่งยอง ๆ กันทับสันเท้า มือทั้ง 2 ข้าง ออกท่าพ็อนสายลำแขนพร้อมกับพลิกข้อมือสลับกันไปแล้วสายมือค่อย ๆ ลุกขึ้นยืนต่อเนื่อง สายมือนั่งลง แล้วสายมือ ลุกขึ้นยืนอีกครั้ง ส่วนผู้พ็อนชายจะสายมือขยับลำตัว ครึ่งนั่งครึ่งยืน พร้อมกันไป (ปฏิบัติท่าสายเตี้ยลงซ้ำ 2 ครั้ง)</p>	
9	ท่าท่า เพลิน	เดินคู่เป็น แถววงกลม	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 3	

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีพ้อง	หมายเหตุ
10	ท่ากา เต็งก่อน ชี้ไถ	เดินคู่เป็น แถววงกลม	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
11	ท่าถวายเป็น ถวายเป็น ถวายเป็น พญาแถน	ยืนคู่เป็นแถว วงกลม ผู้พ้องชาย หันหน้าเข้า หาผู้พ้อง หญิง ๆ หันหน้าไป ทางวงทวน เข็มนาฬิกา	ใช้ลายลมพัด พริ้ว 12 ห้องเพลง	จากท่ากาเต็งก่อนชี้ไถ ผู้พ้องชาย-หญิงยืนพ้องเมื่อ จะพ้องท่าถวายเป็นพญาแถน ผู้พ้องชายยังคงยืนอยู่เช่นเดิม แต่จะเคลื่อนไหวกันเข้า กางเท้าให้ห่างออกจากกัน ยืนรับน้ำหนักตัวจะใช้มือซ้าย ตั้งวงหน้า มือขวาจับส่งหลัง พร้อมกับแหงนหน้ามองท้องฟ้า ส่วนผู้พ้องหญิงจะค่อย ๆ เคลื่อนลำตัวย่อเข้าลงนั่ง ย่อ ๆ กันกับสิ้นเท้าใช้มือ ซ้ายตั้งวงหน้า มือขวาจับ ส่งหลังทรงลำตัวให้ตรง เงยหน้ามองท้องฟ้าเล็กน้อย ทั้งผู้พ้องชาย-หญิงจะปล่อยมือ ตั้งวงหน้าไป-มาพองาม	ดูรูปภาพ ที่ 25 หน้า 111

ท่าที่	ท่าท่า	แปรงแถว	ดนตรี	วิธีพ็อน	หมายเหตุ
12	ท่าท่า เพลิน	เดินคู่เป็น แถววงกลม	ลายลม พัดพรวด	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 3	
13	ท่ากา เต็งก้อน ชี้ไถ	เดินคู่เป็น แถววงกลม	ลายลม พัดพรวด	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
14	ท่านก กระบา บินเลียบ หาดเข้า แถวครึ่ง วงกลม	เดินแถว วงกลมมาตั้ง แถวครึ่งวง กลมโดยหัน หน้าไปทางที่ ประธานนั่ง	ลายลมพัด พรวด	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 2	ทำหน้าที่ เชื่อมแม่ท่า
15	ท่าโยก	ยืนคู่ชาย- หญิงตั้งแถว ครึ่งวงกลม	ลายลมพัด พรวด	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 1	ทำหน้าที่ เชื่อมแม่ท่า
16	ท่าท่า เพลินนั่ง และท่า	นั่งคู่ชาย- หญิงในแถว ครึ่งวงกลม	ลายลมพัด พรวด	ผู้พ็อนชาย-หญิงใช้มือพ็อน ท่าท่าเพลินแต่ค่อย ๆ ย่อเข้า นั่งยอง ๆ กันทับสันแล้วจึง	ท่าท่าเพลิน ทำหน้าที่ เชื่อมท่า

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีฟ้อน	หมายเหตุ
	ถวาย พญาแถน			เปลี่ยนมาฟ้อนท่าถวาย พระพญาแถน คำอธิบาย เหมือนท่าที่ 11	ถวายพญา แถน
17	ทำนั่ง ปรบมือ	นั่งแถวครึ่ง วงกลม	ลายลมพัด พริ้ว	ผู้ฟ้อนชายนั่งกันทับสันให้ หัวเข้าจรดพื้นข้างหนึ่งตั้งเข้า ข้างหนึ่ง ส่วนผู้ฟ้อนหญิง นั่งย่อง ๆ กันทับสันหัวเข้า ชิดกัน หรือนั่งพับเพียบลง กับพื้นก็ได้ หรือจะนั่งคุกเข่า ก็ได้	
18	เริ่มฟ้อน ช่วงที่ 2 ท่าเดี่ยว โซว์ แบบที่ 1	ผู้ฟ้อนทุกคู่ นั่ง ปรบมืออยู่ใน แถวครึ่งวง กลม	ลายลมพัด พริ้วไม่ กำหนด จำนวนห้อง เพลงในท่า ฟ้อนเดี่ยว โซว์	ผู้ฟ้อนชาย 1 คน ออกท่า ฟ้อนเดี่ยวโซว์แบบที่ 1 โดย ก้าวเท้าเดินออกจากรูปร่างใน แถว เดินปัดฝ่าเท้าพร้อมทั้ง แบฝ่ามือซ้ายไว้ข้างหน้า แบฝ่ามือขวาส่งหลังก้มลำตัว ศีรษะให้ขนานกับพื้นสายตา มองที่พื้นไปข้างหน้าเดินเข้า ไปในวง	เริ่มแสดง คู่เดี่ยว โซว์ 1 คู่ ท่าเดี่ยว โซว์แบบที่ 1 รูปภาพ ที่ 26 หน้า 112
18.1	ท่าเลือก ออก เหล่า				

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีพ็อน	หมายเหตุ
18.2	ท่ากา เต็นก่อน ข้าวเย็น	ผู้พ็อนชาย 1 คน พ็อนอยู่ กลางวง ณ.ช.ณ.ช.ณ.ช.ณ.ช.	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 5	
18.3	ท่ากา เต็นก่อน ชี้ไถ	ผู้พ็อนชาย 1 คน พ็อน อยู่กลางวง	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
18.4	ท่าไก่ เลียบ เล่า	ผู้พ็อนชาย 1 คน เดินพ็อน เลาะแถว ครึ่งวงกลม	ลายลมพัด พริ้ว	เป็นท่าพ็อนเดี่ยวโชว์ของผู้พ็อนชายที่พ็อนเข้าไปใกล้ ๆ เดินผ่านผู้พ็อนคู่อื่น ๆ ที่นั่งปรบมืออยู่ในแถวครึ่งวงกลม โดยใช้เท้าซ้าย-ขวาก้าวไขว้สลับเดินไปข้างหน้ากำมือซ้ายไขว้ไว้ข้างหลัง กำมือขวาป้องไว้ข้างหน้าโน้มลำตัวมาข้างหน้าสายตามองหาสาวสวยที่ถูกใจเพื่อเข้าไปขอคู่อพ็อน	รูปภาพ ที่ 27 หน้า 113

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีพ็อน	หมายเหตุ
18.5	ท่า จระเข้ ฟาดหาง	ผู้พ็อนชาย 1 คน พ็อน เข้าไปขอ คู่พ็อน	ลายลมพัด พริ้ว	ผู้พ็อนชายเดี่ยวโชว์เข้า ไปนั่งประกบสาวสวยที่ถูกใจ โดยหันหน้าเข้าหากัน ผู้พ็อน ชายนั่งคุกเข่าซ้ายอยู่ข้างหน้า เข้าขวาเหลือมไปข้างหลัง ตั้งหัวเข้ากระดกขาปลายนิ้ว เท้าชี้ไปข้างหลัง แล้วขยับ ลำขาติไปที่พื้นขึ้น-ลงตาม จังหวะส่วนมือขวาจับส่งหลัง มือซ้ายตั้งวงยื่นลำแขนมาข้าง หน้าโน้มลำตัวให้ฝ่ามือซ้าย ใกล้พื้นมากที่สุดส่วนผู้พ็อนหญิง นั่งปรนมมือ	ดรูปรูปภาพ ที่ 28 หน้า 114
18.6	ท่าเกี่ยว	ผู้พ็อนชาย 1 คน พ็อน ประกบผู้ พ็อนหญิง	ลายลมพัด พริ้ว	เมื่อผู้พ็อนชายมาพ็อนท่า จระเข้ฟาดหางแล้ว จะค่อยๆ ขยับลำตัวที่ก้มลงมาข้างหน้า ให้ตั้งตรงมือซ้ายที่แบฝ่ามือ ใกล้กับพื้นเคลื่อนไปตั้งวงอยู่ ข้างหน้าแต่จะพลิกฝ่ามือ เข้าหาใบหน้าพร้อมกับกระดิก นิ้วมือ มือขวาจับส่งหลังการ นั่งคุกเข่าวางเท้าลงกับพื้น	ดรูปรูปภาพ ที่ 37 หน้า 142

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีฟ้อน	หมายเหตุ
				<p>เหมือนท่าจรเข้ฟ้าดหาง เงยศีรษะและใบหน้าเล็กน้อย สายตาออกไปที่นิ้วมือซ้าย ผู้ฟ้อนหญิงตอบรับด้วยท่า นั่งย่อ่ง ๆ ก้นทับส้นเท้าทรง ลำตัวและศีรษะให้ตรง มือขวาจับส่งหลังมือซ้ายตั้ง วงหน้า แล้วทิ้งคู่ค่อย ๆ ขยับ ตัวลุกขึ้นยืนเพื่อฟ้อนท่าต่อไป</p>	
18.7	ท่า กาเต้น ก้อนซีไล	<p>ผู้ฟ้อนชาย- หญิงคู่เดียว โสร่งก้าวเดิน ออกมาฟ้อน กลางวง 1 คู่</p> <p style="text-align: center;">ณัฐชฌน์ ช. ณัฐชฌน์</p>	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
18.8	ท่ากา เต้นก้อน เข้าเย็น	<p>คู่เดียวโสร่ง ฟ้อนอยู่ กลางวง 1 คู่</p>	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 5	

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีพ้อง	หมายเหตุ
18.9	ท่ากา เต็งก้อน ชี้ไถ	คู่เดี่ยวโซว์ พ้องอยู่ กลางวง 1 คู่	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
18.10	ท่าบุชา ยัญ	คู่เดี่ยวโซว์ พ้องอยู่ กลางวง 1 คู่	ใช้ลายลมพัด พริ้วปฏิบัติ ซ้ำ 2 ครั้ง จึงใช้ 24 ห้องเพลง	ผู้พ้องชาย-หญิงหันหน้า เข้าหากันท่าท่าร่าส่ายโดย ผู้พ้องชายก้าวเท้าเดินถอย หลัง ผู้พ้องหญิงเดินก้าวเท้า ไขว้กันไปข้างหน้า ต่อจากนั้น เปลี่ยนท่าพ้องพร้อมกันโดย เหยียดลำแขนทั้ง 2 ข้างยื่น ออกมาข้างหน้ามือจับคว่ำเข้า หากัน มือผู้พ้องหญิงจับคว่ำอยู่ ด้านใน มือผู้พ้องชายจับคว่ำ โอบอยู่ด้านนอกแล้วค่อย ๆ เคลื่อนมียกลำแขนให้สูงอยู่ ระดับใบหน้า มือผู้พ้องหญิงจับ หงายเปลี่ยนมาอยู่ด้านนอก มือผู้พ้องชายจับหงายเปลี่ยน มาอยู่ด้านในต่อเนื่องด้วยผู้ พ้องหญิงคลายจับหงายแบ ฝ่ามือออกเป็นท่าบัวบาน	รูปภาพ ที่ 29-30 หน้า 115-116

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีพ้อง	หมายเหตุ
				ผู้พ้องชายคล้ายจับหงายแบฝ่ามือทำท่าปะแบ่งให้คู่พ้องพร้อมกับก้าวเท้าเดินบุกไปข้างหน้าผู้พ้องหญิงก้าวเท้าเดินถอยหลัง	
18.11	ท่ากาเต้นก่อนขึ้นไถ	คู่เดี่ยวโซวพ้องอยู่กลางวง 1 คู่	ใช้ลายลมพัดพร้าว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
18.12	ท่าถวายพญาถน	คู่เดี่ยวโซวพ้องอยู่กลางวง 1 คู่	ลายลมพัดพร้าว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 11	
18.13	ท่ากาเต้นก่อนขึ้นไถ	ผู้พ้องชายเดินพ้องไปส่งสาวคู่พ้องเข้านั่งประจำที่ในแถวครึ่งวงกลม	ลายลมพัดพร้าว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	

ท่าที่	ท่าท่า	แปรงแถว	ดนตรี	วิธีพ็อน	หมายเหตุ
18.14	ท่านั่ง ลง ปรบมือ	ผู้พ็อนเดี่ยว โซว์เดินเข้า นั่งในแถว ครึ่งวงกลม	ลายลมพัด พริ้ว	ผู้พ็อนชาย-หญิงคู่เดี่ยว โซว์เข้านั่งประจำที่เดิมของ ตัวเองพร้อมกับปรบมือไป ตามจังหวะเหมือนกับผู้พ็อน คู่อื่น ๆ	
19	ท่าเดี่ยว โซว์แบบ ที่ 2	ผู้พ็อนทุกคู่นั่ง ปรบมืออยู่ใน แถวครึ่งวง กลม ผู้พ็อน	ใช้ลายลมพัด พริ้วในแต่ ละท่าพ็อน ไม่จำกัด	ผู้พ็อนชาย 1 คน ออกท่า เลือกหมอกขณะที่นั่งอยู่ใน แถวครึ่งวงกลมโดยนั่งคุกเข่า ซ้ายอยู่ข้างหน้า เข่าขวา เหลื่อมลงอยู่ ข้างหลังแล้ว ทอดลำขาขวาวางราบให้ หลังเท้าติดพื้น ยื่นลำแขน ทั้ง 2 ข้าง ดึงแขนใช้ฝ่ามือ ให้ปลายนิ้วมือขย่มวางลง กับพื้นข้างหน้า ผงาดลำตัวขึ้น หันหน้ามองทางซ้ายหันมาข้าง หน้าเงยศีรษะสายตามอง ท้องฟ้า	ใช้คู่เดี่ยว โซว์ 1 คู่ ดูรูปภาพ ที่ 34 หน้า 139
19.1	ท่าเสื่อ ชมหมอก หรือท่า เสื่อมอ น้ำลาย	ชายเดี่ยว โซว์ 1 คน	จำนวนห้อง เพลง		

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีพ้อง	หมายเหตุ
19.2	ท่าเสื่อ ออก เหล่า	ผู้พ้องชาย 1 คนออกท่า พ้องก้าวเดิน ออกจากแถว ครึ่งวงกลม	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 18.1	
19.3	ท่าท่า ขวาน	ผู้พ้องชาย 1 คน พ้อง อยู่กลางวง ผู้พ้องชาย ผู้พ้องชาย	ลายลมพัด พริ้ว	ผู้พ้องชายสลับก้าวเท้า เดินวนอยู่กลางวง กำมือทั้ง 2 ข้างสลับไขว้ไว้ข้างหลัง 1 ข้างงอข้อศอกไขว้ไว้เหนือ ศีรษะ 1 ข้าง โดยโน้มลำตัว มาข้างหน้าเล็กน้อย ก้มศีรษะ ส่ายตามองพื้น	รูปภาพ ที่ 35 หน้า 140
19.4	กาเต้น ก้อน ข้าวเย็น	ผู้พ้องชาย 1 คน พ้อง อยู่กลางวง	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 5	
19.5	ท่าตบ ปราบ มาร (ท่าท่าย คู่ต่อสู้)	ผู้พ้องชาย 1 คนพ้อง อยู่กลางวง	ลายลมพัด พริ้ว	ผู้พ้องชายกระโดดหมุนตัว พร้อมกับใช้ฝ่ามือซ้ายตบที่ ปลายศอกขวา หักข้อมือให้ ฝ่ามือขวาหันเข้าด้านข้าง ศีรษะ ใช้เท้าขวายืนเท้า	รูปภาพ ที่ 36 หน้า 141

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีสอน	หมายเหตุ
				<p>ซ้ายยกหน้าแล้ววางเท้าซ้าย ไขว้มาข้างหน้าเท้าขวาไขว้ หลังเปิดสันเท้าพร้อมกับ เปลี่ยนมาใช้ฝ่ามือขวาตบที่ บริเวณใต้รักแร้ข้างซ้าย มือซ้ายยกหน้างอข้อศอกตั้ง ลำแขนหันฝ่ามือเข้าหาใบหน้า ยกสูงระดับศีรษะต่อด้วย ลากเท้าขวามายกไว้ข้างหน้า เปลี่ยนมือขวาให้หลังมือมาตบ ที่หัวเข้าขวา มือซ้ายเลื่อน ลำแขนมาด้านข้าง แล้ว กระโดดเปลี่ยนมายกเท้าซ้าย ไว้ข้างหน้า เปลี่ยนมือซ้าย ให้หลังมือตบที่หัวเข้าซ้าย มือขวายกลำแขนงอข้อศอก มาด้านข้างหันฝ่ามือเข้าหา ศีรษะ</p>	
19.6	ท่าส่ง กลิ้ง เลือกคู่	ผู้สอนชาย 1 คนสอน อยู่กลางวง	ลายลมพัด นร้าว	ผู้สอนชายยืนอยู่กลางวง หันหลังให้คนดู หันหน้ามองไป ทางแถวครึ่งวงกลม ยืนรับ น้ำหนักตัวด้วยเท้าซ้าย	รูปภาพ ที่ 40 หน้า 145

ท่าที่	ท่าท่า	แปรงแถว	ดนตรี	วิธีพ็อน	หมายเหตุ
				เท้าขวากระดกมาข้างหลัง มือขวาป้องกันบริเวณหน้า ผาก มือซ้ายจับส่งหลัง สายตามองหาสาวสวยที่นั่ง ปรบมืออยู่ในแถวครึ่งวงกลม	
19.7	ท่าไก่ เลียบ เล่า	ผู้พ็อนชาย 1 คนเดิน พ็อนเลาะ แถวครึ่ง วงกลม	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 18.4	
19.8	ท่าตัดไม้ ข่มนาม เป็น การลอง คาถา อาคม	ผู้พ็อนชาย 1 คนพ็อน อยู่กลางวง	ลายลมพัด พริ้ว	ผู้พ็อนชายยืนออกท่า ตัดไม้ข่มนามอยู่ต่อหน้า สาวสวยที่ถูกใจ โดยยืนรับ น้ำหนักตัวด้วยเท้าขวาเท้า ซ้ายยกหน้า พนมมือไหว้ไว้ บริเวณใบหน้า แล้วใช้เท้า ซ้ายที่ยกหน้าวางลงกับพื้น พร้อมกับโน้มลำตัวก้มศีรษะมา ข้างหน้า	

ท่าที่	ท่าท่า	แปรแถว	ดนตรี	วิธีพ้อง	หมายเหตุ
19.9	ท่า จระเข้ พาดหาง	ผู้พ้องชาย 1 คน พ้อง เข้าไปขอ คู่อำ	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 18.5	
19.10	ท่ากา เต้น ก่อน ชี้ไถ	ผู้พ้องชาย- หญิงคู่เดียว โชว์ก้าวเดิน ออกมาพ้อง กลางวง 1 คู่ คู่ชาย คู่ชาย คู่ชาย คู่ชาย คู่ชาย คู่ชาย	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
19.11	ท่ากา เต้น ก่อน ข้าวเย็น	คู่เดียวโชว์ พ้องอยู่ กลางวง 1 คู่	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 5	
19.12	ท่ากา เต้น ก่อนชี้ไถ	คู่เดียวโชว์ พ้องอยู่กลาง วง 1 คู่	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	

ท่าที่	ท่าท่า	แปรงแถว	ดนตรี	วิธีพ้อง	หมายเหตุ
19.13	ท่าบุชชา ยัญ	คู่เดี่ยวโซว์ พ้องอยู่กลาง วง 1 คู่	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 18.10	
19.14	ท่ากา เต็น ก้อน ชี้ไถ	คู่เดี่ยวโซว์ พ้องอยู่ กลางวง 1 คู่	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
19.15	ท่าส่าย เตี้ยลง	คู่เดี่ยวโซว์ พ้องอยู่กลาง วง 1 คู่	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 8	
19.16	ท่ากา เต็น ก้อน ชี้ไถ	คู่เดี่ยวโซว์ พ้องอยู่ กลางวง 1 คู่	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
19.17	ท่า ถวายน พญา ถน	คู่เดี่ยวโซว์ พ้องอยู่ กลางวง 1 คู่	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 11	

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรถ	ดนตรี	วิธีพ้อน	หมายเหตุ
19.18	ท่ากา เต็น ก่อน ชี้ไถ	ผู้พ้อนชาย เดินพ้อนไป ส่งสาวคู่พ้อน เข้านั่ง ประจำที่ใน แถวครึ่ง วงกลม	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
19.19	ท่านั่ง ปรบมือ	ผู้พ้อนเดี่ยว โชว์เดิน เข้านั่ง ในแถวครึ่ง วงกลม	ลายลมพัด พริ้ว	ผู้พ้อนชายพ้อนกลับเข้า มานั่งในที่ของตัวเองด้วย ท่าส่ายเตี้ยลงแล้วนั่งลง ปรบมือไปตามจังหวะเหมือน กับผู้พ้อนคู่อื่น ๆ พร้อมทำท่า บินขึ้น	
20	เริ่มพ้อน ช่วงที่ 3 ท่านก กระบา บินขึ้น	ผู้พ้อนทุกคู่ ออกท่าพ้อน เหมือนกัน	ลายลมพัด พริ้ว	ผู้พ้อนชาย-หญิงค่อย ๆ ลุกขึ้นยืนด้วยท่านกกระบาบิน	พ้อนทุกคู่

ท่าที่	ท่าท่า	แปรรูป	ดนตรี	วิธีสอน	หมายเหตุ
21	ท่ากาเต้น ก่อนชี้ไถ	ผู้สอนทุกคน ออกท่าพ้อง เหมือนกัน เดินตีแถว โค้งจะเข้า เป็นแถว เรียงหน้า กระดาน	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 4	
22	ท่านกกระ บินตั้งแถว	ยืนเรียงแถว หน้ากระดาน ผู้สอนชายยืน อยู่แถวหลังผู้ สอนหญิงยืน อยู่แถวหน้า	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 2	
23	ท่าถวายเป็น พญาแถน	ยืนเรียงแถว หน้ากระดาน	ลายลมพัด พริ้ว	คำอธิบายเหมือนท่าที่ 11	
24	ท่าลมพัด พริ้ว	ยืนเรียงแถว หน้ากระดาน	ลายลมพัด พริ้ว	ผู้สอนชาย-หญิงออกท่าพ้อง เหมือนกันโดยผู้สอนชายยืน แยกเท้าให้ห่างออกจากกัน	รูปภาพ ที่ 33 หน้า 138

ท่าที่	ท่าท่า	แปรงแถว	ดนตรี	วิธีฟ้อน	หมายเหตุ
				<p>มือขวาจับคว่ำที่ชายพกมือซ้าย หงายท้องแขนงอข้อศอกแบ ฝ่ามือให้ปลายนิ้วชี้ลงล่าง ผู้ฟ้อนหญิงปฏิบัติเหมือนผู้ฟ้อน ชายแต่ผู้ฟ้อนหญิงยืนไขว้เท้า ซ้ายมาข้างหน้าเท้าขวาไขว้ ไว้ข้างหลัง ส่วนมือเปลี่ยน ข้างสลับไป-มาตามจังหวะ</p>	
25	<p>ท่าไหว้ หรือท่าผู้ ฟ้อนชาย คำนับผู้ ฟ้อนหญิง ถอนสาย บัว</p>	<p>แถวเรียง หน้ากระดาน ฅ ฅ ฅ ฅ ฅ ฅ</p>	<p>ลายลมพัด พริ้ว</p>	<p>ผู้ฟ้อนชายยืนเรียงแถว หน้ากระดานอยู่แถวหลัง ผู้ฟ้อนหญิงนั่งยอง ๆ ก้นทับ สันเท้า นั่งเรียงแถวหน้า กระดานอยู่แถวหน้า มือ ทั้งสองข้างพนมมือก้มศีรษะ ทำท่าไหว้พร้อม ๆ กัน ในกรณีแสดงฟ้อนผู้ไทย หน้าพระที่นั่งฯ ผู้ฟ้อนทุกคน จะนั่งพับเพียบไหว้ลงกับพื้น พร้อม ๆ กันแล้วค่อย ๆ ลุก ขึ้นยืน ผู้ฟ้อนชายคำนับผู้ฟ้อน หญิงถอนสายบัว จบกระบวน ฟ้อนผู้ไทยเรณูนครชั้นตอนที่ 5</p>	

จากรายละเอียดแม่ท่าและตารางกระบวนพ็อนผู้ไทยเรณูนคร ชั้นตอนที่ 5 ผู้วิจัยพบว่า คำนิ้ง อินทร์ติยะ ได้พัฒนาพ็อนผู้ไทยเรณูนคร จากชั้นตอนที่ 4 มาสู่ชั้นตอนที่ 5 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ชั้นตอนที่ 4

1. ท่าเตรียม
2. ท่านกบิน
3. ท่าเพลิน
4. ท่าเขิดล่างและท่าเขิดบน
5. ท่ากาเต้นก้อนข้าวเย็น
6. ท่ารำส่าย
7. ท่าถวายนถน
8. ท่าเลื้อออกเหล่า
9. ท่าไก่เลียบเล้า
10. ท่าจรเข้ฟาดหาง
11. ท่าบุชายัญญ

ชั้นตอนที่ 5

1. ท่าเตรียมและท่ารำโยก
2. ท่านกกระบาบินเลียบหาด
3. ท่ารำเพลิน
4. ท่ากาเต้นก้อนซี่ไถ
5. การเต้นก้อนข้าวเย็น
6. ท่ารำส่ายเตี้ยลง
7. ท่าถวายนถนหรือถวายนถญาถน
8. ท่าเลื้อออกเหล่า
9. ท่าไก่เลียบเล้า
10. จจรเข้ฟาดหาง
11. ท่าบุชายัญญ

หมายเหตุ ท่าเขิดล่าง ท่าเขิดบน ได้รวมมาเป็นท่าเดียวกัน เพื่อให้ตรงกับท่าที่เปลี่ยนแปลงในชั้นตอนที่ 5

ตารางที่ 7 การพัฒนาท่าพ้องผู้ไทยเรณูนครจากขั้นตอนที่ 4 สู่ขั้นตอนที่ 5

แม่ท่าพ้องผู้ไทย เรณูนครขั้นตอนที่ 4	การเปลี่ยนแปลง	แม่ท่าพ้องผู้ไทย เรณูนครขั้นตอนที่ 5	การปรับปรุง
1. ท่าเตรียม	คงเดิม	1. ท่าเตรียม	คงเดิมและเพิ่มท่ารำโยก อีก 1 ท่า
2. ท่านกบิน	คงเดิม	2. ท่านกกระบาบิน เลียบหาด	ท่าพ้องคงเดิมตั้งชื่อแม่ท่า ให้สมบูรณ์ขึ้น
3. ท่าเพลิน	คงเดิม	3. ท่ารำเพลิน	ท่าพ้องคงเดิม ตั้งชื่อ แม่ท่าให้สมบูรณ์ขึ้น
4. ท่าเขียดล่างและ ท่าเขียดบน	เปลี่ยนแปลง	4. ท่ากาเต้นก้อน ชี้ไถ	ท่าพ้องคงเดิม เปลี่ยนชื่อเรียกแม่ท่า
5. ท่ากาเต้นก้อน ข้าวเย็น	คงเดิม	5. ท่ากาเต้นก้อน ข้าวเย็น	คงเดิม
6. ท่ารำส่าย	คงเดิม	6. ท่าส่ายเตี้ยลง	ท่าพ้องคงเดิมตั้งชื่อแม่ท่า ให้สมบูรณ์ขึ้น

แม่ทำพ่อนผู้ไทย เรณูนครชั้นตอนที่ 4	การเปลี่ยนแปลง	แม่ทำพ่อนผู้ไทย เรณูนครชั้นตอนที่ 5	การปรับปรุง
7. ทำถวายนก	คงเดิม	7. ทำถวายนก หรือถวายนก นก	คงเดิม
8. ทำเสื่อออก เหล่า	คงเดิม	8. ทำเสื่อออกเหล่า	คงเดิม
9. ทำไก่เลียบแล้ว	คงเดิม	9. ทำไก่เลียบแล้ว	คงเดิม
10. ทำจระเข้ ฟาดหาง	คงเดิม	10. ทำจระเข้ ฟาดหาง	คงเดิม
11. ทำบุชายัญ	คงเดิม	11. ทำบุชายัญ	คงเดิม
ทำจอบ ทำไหหรือ ทำถวายนก	คงเดิม	12. ทำลมพัดพร้าว	ทำพ่อนเพิ่มเติมใหม่
		13. ทำเสื่อหมอก	ทำพ่อนเพิ่มเติมใหม่เป็น ทำรามวยโบราณ

แม่ทำพ็อนผู้ไทย เรณูนครชั้นตอนที่ 4	การเปลี่ยนแปลง	แม่ทำพ็อนผู้ไทย เรณูนครชั้นตอนที่ 5	การปรับปรุง
		14. ทำรำชวาน	ทำพ็อนเพิ่มเติมใหม่ เป็น ทำรำมวยโบราณ
		15. ทำตบปราบมาร หรือตบผาบมาร	ทำพ็อนเพิ่มเติมใหม่ เป็น ทำรำมวยโบราณ
		16. ทำรำเกี่ยว	ทำพ็อนเพิ่มเติมใหม่ตั้งชื่อ ทำพ็อนเหมือนชื่อทำพ็อน ในชั้นตอนที่ 3 แต่ลักษณะ ทำพ็อนต่างกัน
		17. ทำไหว้หรือทำ ผู้พ็อนชายค้ำับ ผู้พ็อนหญิง ถอนสายบัว	เพิ่มทำค้ำับและทำ ถอนสายบัว
		18. ทำตัดไม้ข่มนาม	เป็นทำรำมวยโบราณ
		19. ทำทรมีสู้่น่อ	เป็นทำรำมวยโบราณ

แม่ท่าพื่อนผู้ไทย เรณูนครชั้นตอนที่ 4	การเปลี่ยนแปลง	แม่ท่าพื่อนผู้ไทย เรณูนครชั้นตอนที่ 5	การปรับปรุง
		20. ท่าส่องกล้อง เลือกคู่	เป็นท่ารำมวยโบราณ
		21. ท่าทวงอักษกวัชู้	เป็นท่ารำมวยโบราณ
		22. ท่าอย่างสามชุก ย้ายสามเล่า	เป็นท่ารำมวยโบราณ

หมายเหตุ ชั้นตอนที่ 4 มี 12 ท่า แต่ได้รวบท่าเข็ดล่างและท่าเข็ดบน
มาอยู่ในท่าเดียวกัน ในตารางนี้ ชั้นตอนที่ 4 จึงเหลือ 11 ท่า

ส่วนกระบวนพื่อนในชั้นตอนที่ 5 นี้ มีท่าพื่อน 16 ท่า เพิ่มท่ามวยยวน
ไว้สำหรับผู้พื่อนชาย 5 ท่า ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าท่าพื่อนในกระบวนใช้ท่ากาเต้นก่อนขึ้นไถ
14 ครั้ง ท่ากาเต้นก่อนข้าวเย็น 6 ครั้ง ท่ารำเพลิน ท่าถวายนพญาเถน ไม้ 5 ครั้ง
ท่านกกกระบาบินไม้ 4 ครั้ง ท่าเตรียม ท่าสายเตี้ยลง ท่าบุชายัญ ท่าเสื่อออกเหล่า
ท่าไก่เลียบเล่า ท่าจรเข้ฟาดหาง 2 ครั้ง ท่าลมพัดร้าว ท่าเสื่อชมหมอก ท่ารำขวาน
ท่าตบผาบมาร ท่ารำเกี้ยว 1 ครั้ง ส่วนท่ามวยยวน ไม้ท่าตัดไม้ข่มนาม ท่าส่องกล้อง
เลือกคู่ อย่างละ 1 ครั้ง

จากการศึกษากระบวนการพ็อนผู้ไทยเรณูนคร ผู้วิจัยพบว่า ท่ากาเต้นก้อนซี่ไถ เป็นท่าพ็อนที่ใช้มากที่สุด ท่าลมพัดร้าวท่าชมหมอก ท่ารำขวาน ท่าตบผาบมาร ท่ารำเกี้ยว ท่าตัดไม้ข่มนาม ท่าส่องกล้องเลือกคู่ เป็นท่าพ็อนที่ใช้น้อยที่สุด จากตัวอย่างที่ได้มาพบว่า ในขั้นตอนที่ 5 นี้ ได้นำท่าพ็อนทั้ง 16 ท่า และท่ามวยยวนอีก 2 ท่า มาจัดเป็นกระบวนการพ็อนแบ่งออกเป็น 3 ช่วง เหมือนเดิมแต่ในช่วงที่ 2 ได้เพิ่มกระบวนการพ็อนคู่เดี่ยวโชว์ ให้มี 2 แบบ และกำหนดให้ท่าเลื้อยออกเหล่า ท่าไก่อ่เลียบเหล่า ท่าจรเข้ฟาดหาง ท่าเลื้อชมหมอก ท่ารำขวาน ท่าตบปราบมาร ท่าตัดไม้ข่มนาม ท่าส่องกล้องเลือกคู่ ใช้เป็นท่าพ็อนเฉพาะของผู้พ็อนชายไปขอคู่พ็อน ในขณะที่ผู้พ็อนหญิงนั่งปรบมืออยู่ในวงกลม จึงมี 8 ท่า คือ ท่าเลื้อชมหมอก ท่ารำขวาน ท่าตบผาบมาร ท่าตัดไม้ข่มนาม ท่าทรพีสู่น้อ ท่าส่องกล้องเลือกคู่ ท่าทวงอ๊กกวั๊กซู้ ท่าอย่างสามขุมย้ายสามเหล่าที่ผู้พ็อนไม่พ็อน ส่วนท่าพ็อนอื่น ๆ ผู้พ็อนชาย-หญิงพ็อนเข้าคู่กันตลอด ใช้ท่าไหว้ ในงานทั่ว ๆ ไป ใช้ทำนั่งไหว้ลงกับพื้นและทำยืนผู้พ็อนชายคำนับ ผู้พ็อนหญิงถอนสายบัว ในการแสดงถวายหน้าพระที่นั่งเป็นท่าจบการแสดง

จากการศึกษาและฝึกการพ็อนผู้ไทยของผู้วิจัย ทำให้พบว่า ท่าพ็อนผู้ชาย 3 ท่า ที่มีชื่อต่างกัน แต่มีการทำท่าเหมือนกัน 2 ท่า คือ ท่าจรเข้ฟาดหาง ท่ารำเกี้ยว ส่วนท่าเลื้อชมหมอกทำท่าเหมือนเฉพาะส่วนการใช้ขา ผู้วิจัยสังเกตพบต่อไปว่า การที่มีชื่อต่างกันอาจมาจากการพ็อนผสมชายหญิง โดยฝ่ายหญิงทำท่าพ็อนตอบรับ ฝ่ายชาย ต่างกันในแต่ละท่า จึงอาจทำให้เรียกท่าฝ่ายชายต่างไปด้วย ดังนี้

ท่าจรเข้ฟาดหาง ผู้พ็อนชายจะนั่งอ่เข้าซ้ายกันทับขา ทอดลำขาวางราบไปกับพื้นด้านหลัง ก้มลำตัวไปข้างหน้า มือขวาจับส่งหลัง มือซ้ายตั้งวงหน้าทอดลำแขนให้ต่ำลง ในขณะที่เดียวกันกระดกขาซ้ายที่วางราบกับพื้นยกให้สูงขึ้นจากพื้นและฟาดขาซ้ายตีขึ้น-ลงกับพื้นเบา ๆ ตามจังหวะเพลง ส่วนผู้พ็อนหญิงจะตอบรับด้วยทำนั่งยอง ๆ กันทับสันลำขาชิดกัน ปรบมือรับตามจังหวะ (ดูภาพที่ 28 หน้า 115 ประกอบ)

ท่ารำเกี้ยว ผู้พ่อนชายนั่งอเข้าซ้ายกันทับขาทอดลำขาขวาเหยียดปลายเท้าไปข้างหลังวางราบกับพื้น โนมลำตัวไปข้างหน้า มือขวาจับส่งหลัง มือซ้ายตั้งวงหน้าทอดลำแขนต่ำลงเล็กน้อย แล้วค่อย ๆ เงยหน้าและเคลื่อนลำตัวให้ตั้งตรงมือซ้ายตั้งวงหน้าค่อย ๆ หันฝ่ามือเข้าหาใบหน้าแล้วกรีดนิ้วชี้กับนิ้วกลาง กระดิกนิ้วมือไปตามจังหวะเพลง สายตามองไปที่นิ้วมือ ส่วนผู้พ่อนหญิงจะตอบรับด้วยการนั่งยอง ๆ กันทับสันเท้า ทรงลำตัวและศีรษะให้ตรง มือขวาจับส่งหลัง มือซ้ายตั้งวงหน้า

(ดูภาพที่ 37 หน้า 143 ประกอบ)

ท่าเลื่อมหมอก เป็นท่าพ่อนเดี่ยวโชว์ของผู้พ่อนชาย จะนั่งคุกเข้าซ้ายอยู่ข้างหน้า เข้าขวาเหลืออมลงมาอยู่ข้างหลัง ทอดลำขาขวาวางราบไปกับพื้น แล้วเหยียดลำแขนทั้ง 2 ข้าง ให้ตั้งใช้ปลายนิ้วขุมวางลงกับพื้นข้างหน้า ผงาดลำตัวขึ้น ศีรษะตั้งตรง (ดูภาพที่ 34 หน้า 140 ประกอบ)

จากแม่ท่าพ่อนทั้ง 3 ท่า ที่กล่าวมานี้คงเห็นการออกท่าทางของผู้พ่อนชายคล้าย ๆ กัน ถ้าไม่ได้ศึกษาถึงแม่ท่าอย่างละเอียดแล้ว ก็ดูเป็นท่าเดียวกันได้ โดยเฉพาะท่าจรเข้ฟาดหางกับท่ารำเกี้ยว ผู้พ่อนชายออกท่าพ่อนและเคลื่อนไหวท่าพ่อนทั้ง 2 ท่าเหมือนกัน จึงต้องดูที่การออกท่าตอบรับของผู้พ่อนหญิงท่าจรเข้ฟาดหาง ผู้พ่อนหญิงตอบรับด้วยการนั่งยอง ๆ ปรบมือ แต่ถ้าเป็นท่ารำเกี้ยว ผู้พ่อนหญิงตอบรับด้วยการนั่งยอง ๆ มือขวาจับส่งหลัง มือซ้ายตั้งวงหน้า แต่การออกท่าเลื่อมหมอก ดูที่การใช้มือและแขนของผู้พ่อนชายก็จะแยกแม่ท่าได้อย่างถูกต้อง นอกจากนั้นแล้วยังมีแม่ท่ากาเต้นก่อนข้าวเย็นกับแม่ท่ารำเพลิน ผู้พ่อนชายจะใช้ขาและเท้าออกท่าพ่อนคล้ายกัน คือ ลักษณะยกเท้าหน้าแล้วค่อย ๆ เคลื่อนไปกระดกอยู่ข้างหลัง ทำสลับยกเท้าหน้าไปกระดกหลังตามจังหวะ ผู้ชมต้องดูท่าตอบรับของผู้พ่อนหญิง ท่ารำเพลินผู้พ่อนหญิงจะเดินก้าวไขว้ไปข้างหน้า การใช้มือออกท่าพ่อนท่าทำซ้อนมือ ส่วนท่ากาเต้นก่อนข้าวเย็น ท่าตอบรับของผู้พ่อนหญิงต้องยืนรับน้ำหนักตัวด้วยขาขวา ส่วนขาซ้ายยกหน้ามือซ้ายจับข้างระดับเอวศีรษะเอียงซ้าย มือขวาทิ้งวงล่าง เป็นต้น

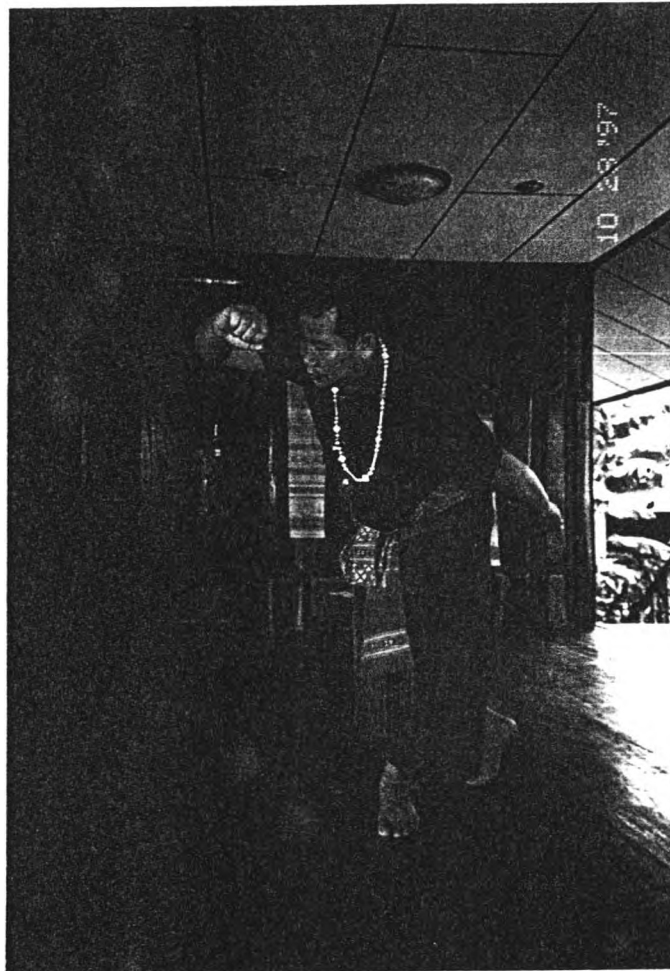

การวิเคราะห์ท่าฟ้อนผู้ไทยเฉพาะส่วนของร่างกาย

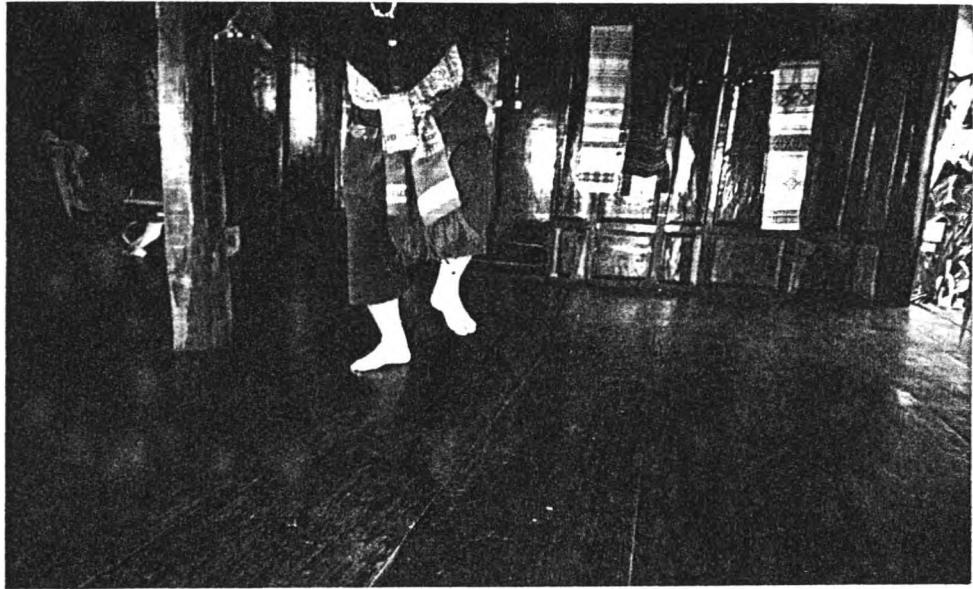
เมื่อได้ศึกษาวิวัฒนาการท่าฟ้อนทั้ง 5 ขั้นตอน ดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยได้พิจารณาจำแนก ท่าฟ้อนเหล่านั้นออกมาวิเคราะห์การเคลื่อนไหวเฉพาะส่วนของร่างกาย 5 ส่วน คือ เท้า ขา ลำตัว มือและแขน เพื่อให้เห็นลักษณะเฉพาะของการฟ้อนผู้ไทยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นฝ่ายชายและหญิง เนื่องจากมีวิธีฟ้อนแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงแยกกล่าวถึงรายละเอียด ดังนี้

1. การใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายผู้ฟ้อนชาย

1. การใช้เท้า มี 5 ลักษณะ คือ

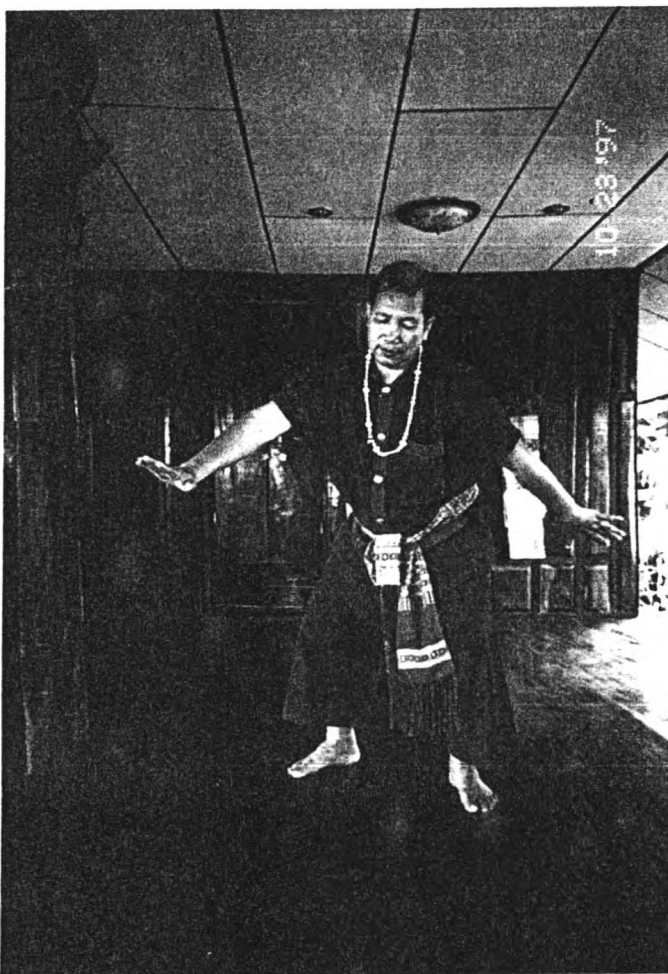
ภาพที่ 43 การเดินก้าวไขว้เท้า ก้าวเท้าซ้ายไปข้างหน้า วางฝ่าเท้าราบกับพื้นเฉียงปลายเท้าเล็กน้อย ส่วนเท้าขวาไขว้ปลายฝ่าเท้าติดพื้นเปิดส้นเท้า วางไขว้ไว้ข้างหลัง ย่อเข้าพองาม สลับก้าวเท้าไขว้เดินไปข้างหน้า ในภาพเป็นท่าไก่เลียบแล้ว

ภาพที่ 44 เดินก้าวยกเท้า ใช้เท้าขวาก้าวเดินไปข้างหน้า วางฝ่าเท้าราบกับพื้น ยกเท้าซ้ายขึ้นจากพื้นสูงพอประมาณแล้วสลับกระโดดลอยก้าวยกเท้าเดินไปข้างหน้า

ภาพที่ 45 เดินก้าวจรดเท้า ในภาพใช้เท้าขวาวางราบกับพื้นใช้ปลายฝ่าเท้าซ้ายให้นิ้วเท้าจรดพื้น โดยเปิดส้นเท้า เวลาเคลื่อนไหวให้สลับเดินก้าวจรดเท้าไปข้างหน้า

ภาพที่ 46 ยืนกางเท้า ในภาพใช้ผ้าเท้าขวาและซ้ายวางราบกับพื้น โดยแยกขาข้างเข้าให้ห่างออกจากปลายนิ้วเท้าจะเฉียงออกไปด้านข้างเล็กน้อย ย่อเข้า ทั้ง 2 ข้างพองาม ยืนรับน้ำหนักตัว ทิ้งก้นไปข้างหลัง ในภาพเป็นท่ารำส่ายเตี้ยลง

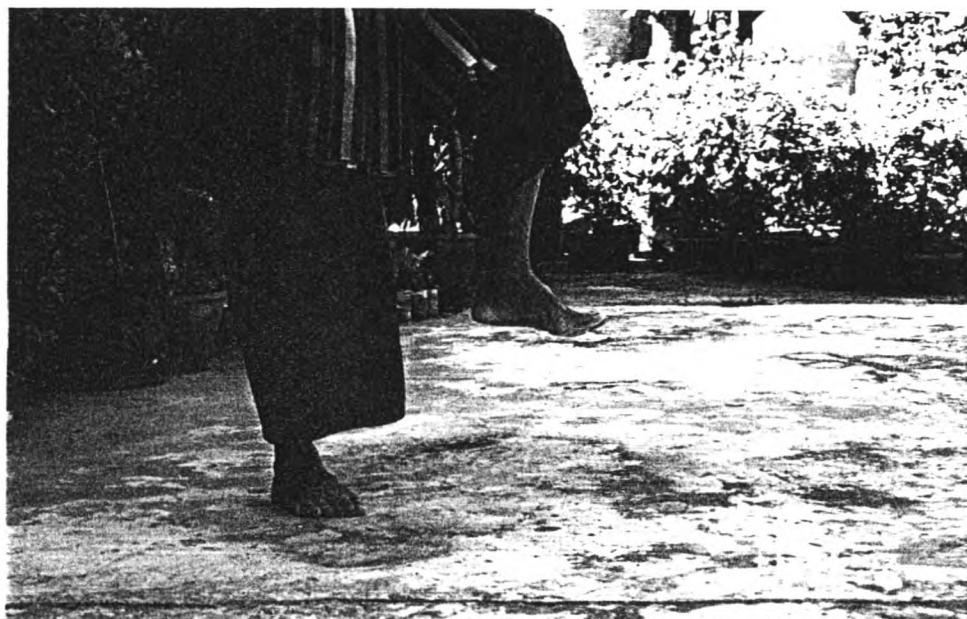

ภาพที่ 47 ยืนเปิดฝาเท้า ยืนทิ้งน้ำหนักตัวไปที่เท้าขวาวางฝาเท้าราบไปกับพื้น แยกเท้าให้ห่างออกจากกัน ใช้ส้นเท้าซ้ายจรดพื้นเปิดฝาเท้าให้ปลายนิ้วเท้าเชิดขึ้น

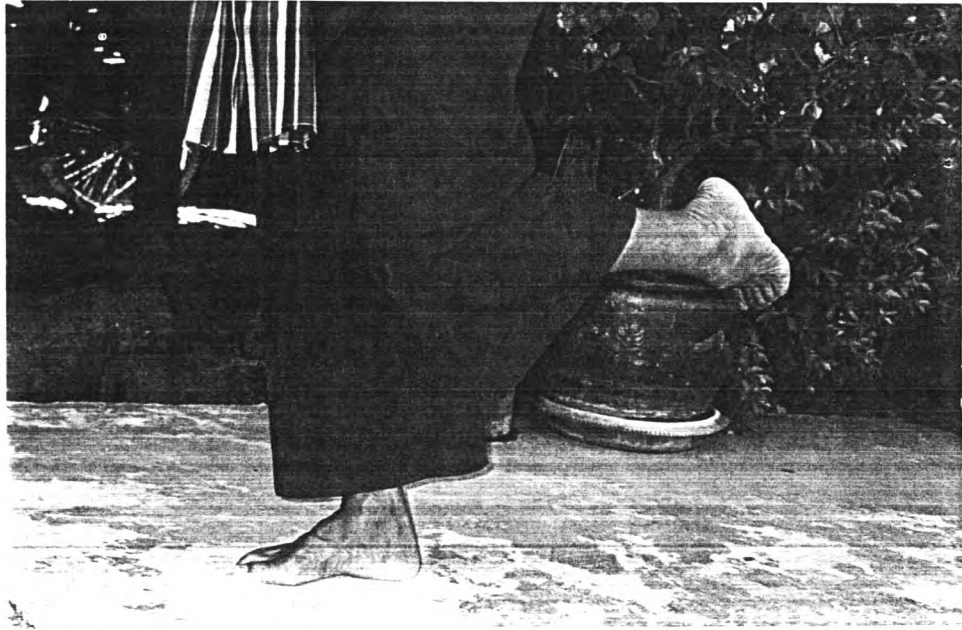
2. การใช้ขา มี 5 ลักษณะ คือ

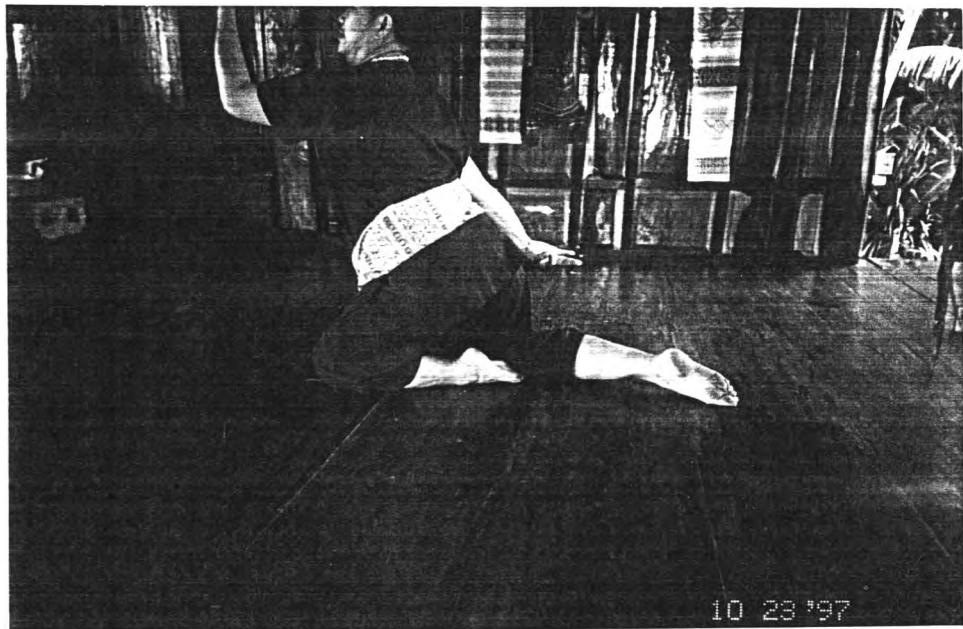
ภาพที่ 48 ยกข้างใช้ขาขวาโดยตรงรับน้ำหนักตัว ขาซ้ายยกเข้าออกไปด้านข้าง งอเข้า ยกขาสูงขึ้นจากพื้นให้ส้นเท้าอยู่ระดับหัวเข่า ขาข้างที่ยืนอยู่ในท่ากาเต้นก่อนก้าวเขย็น

ภาพที่ 49 ยกหน้า ใช้ขาขวาโดยตรงรับน้ำหนักตัว ส่วนขาซ้ายงอเข้ายกขาสูงจากพื้นให้ส้นเท้าอยู่ระดับหัวเข่า ขาข้างที่ยืน ปลายเท้าเหยียดตรงไปข้างหน้า อยู่ในท่ากาเต้นก่อนก้าวเขย็น

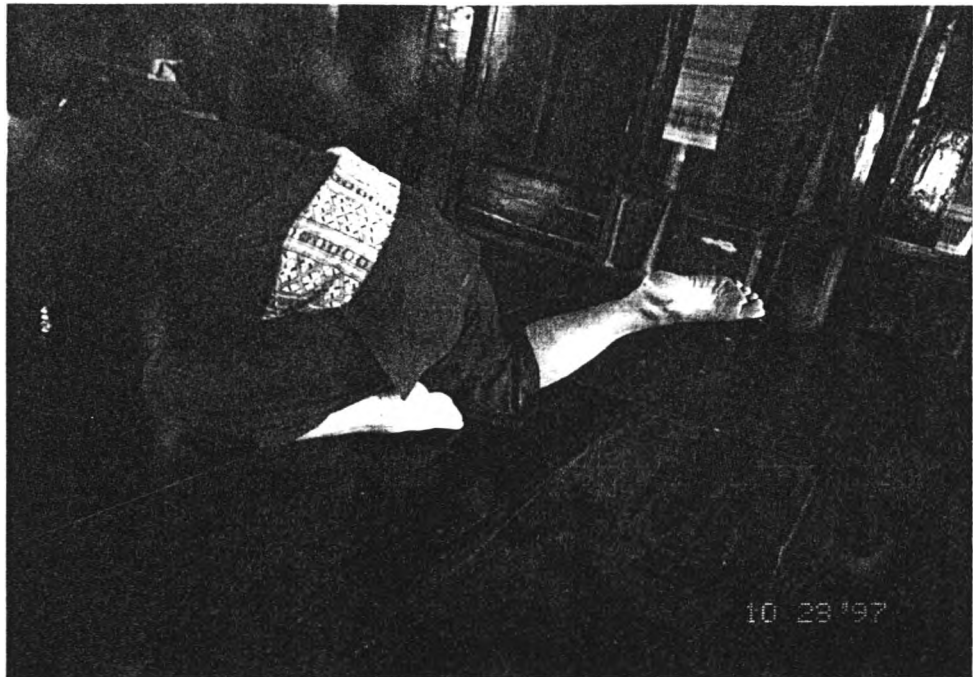

ภาพที่ 50 กระดกหลัง ใช้ขาขวายืนรับน้ำหนัก ขาซ้ายงอเข้าทอดลำขา
ตรงไปข้างหลัง เหยียดฝ่าเท้าให้หงายขึ้น อยู่ในท่ากาเต็งก่อนก้าวเข็น

ภาพที่ 51 นั่งทอดลำขา นั่งงอขาซ้าย ยกกันขึ้น ทอดลำขาขวา
วางราบกับพื้นให้หลังเท้าติดพื้น เวลาเคลื่อนไหวให้ยกหลังเท้าแล้วตกลงไปกับพื้น
เบา ๆ จะอยู่ในท่าจรเข้ฟ้าดหาง

ภาพที่ 52 นังยกลำขา นังงอขาซ้ายทิ้งกันทับลงไป ใช้หัวเข่าขวาจรดพื้น ยกลำขาซ้ายให้สูงขึ้นจากพื้น เหยียดข้อเท้าให้ฝ่าเท้าหงายขึ้นไปด้านหลัง แล้วกระดิกปลายเท้าซ้ายให้เคลื่อนไหว อยู่ในท่าเสื่อชมหมอก

3. การใช้ลำตัว มี 6 ลักษณะ คือ

ภาพที่ 53 ยืนลำตัวตรง ใช้เท้าซ้ายวางฝ่าเท้าราบกับพื้นไว้ข้างหน้า
เท้าขวาวางฝ่าเท้าเฉียงราบกับพื้นไว้ข้างหลัง ทรงลำตัวให้ตรงถึงน้ำหนักตัวไปที่
เท้าทั้ง 2 ข้าง ในภาพเป็นท่าเริ่มต้นของแม่ท่าบุญชายัญ

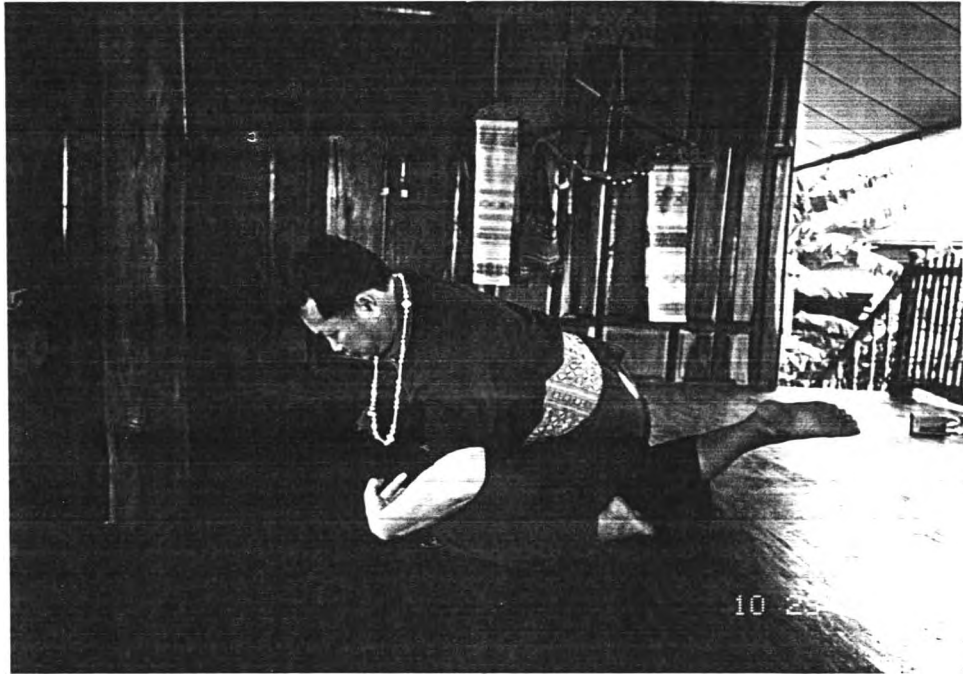
ภาพที่ 54 ยืนโน้มน้ำตัว โดยใช้ขาขวาขึ้นรับน้ำหนักตัว ขาซ้ายงอเข้า
สงขาไปข้างหลัง โน้มน้ำตัวมาข้างหน้าเล็กน้อย แล้วยึดยุบเข้าขาขวาไปตามจังหวะ
ในภาพเป็นท่ารำเพลิน

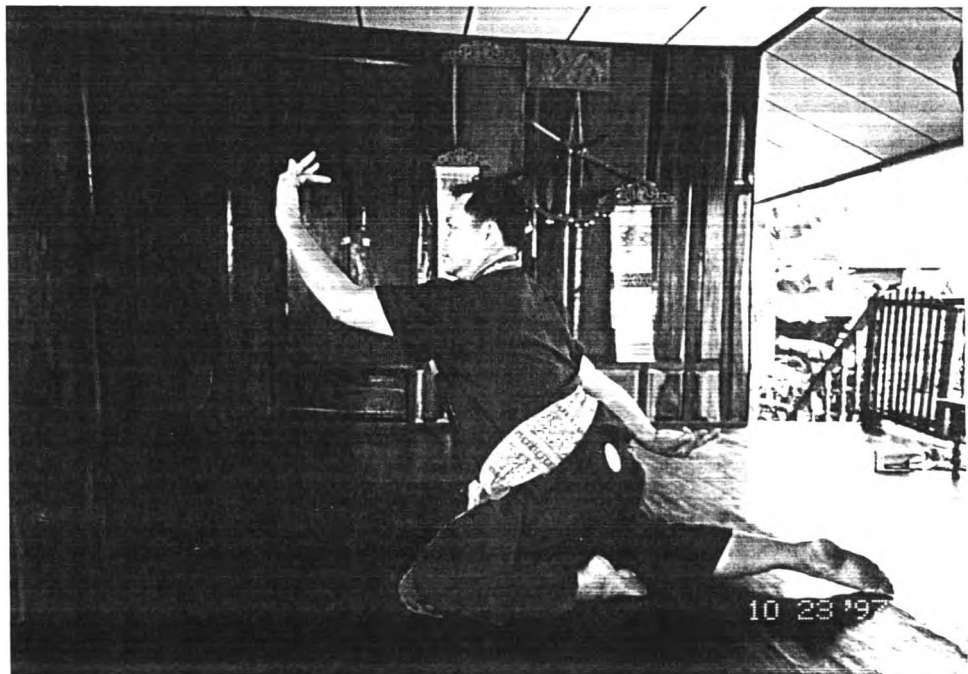
ภาพที่ 55 เดินโน้มนำตัว ในขณะที่เดินก้าวไขว้เท้ามาข้างหน้าจะโน้มนำตัวมาข้างหน้าด้วยเสมอ ในภาพเป็นแม่ท่ารำชวาน

ภาพที่ 56 เดินก้มลำตัว ในภาพใช้เท้าซ้ายก้าวยกเท้าไปข้างหน้า
เท้าขวาวางฝ่าเท้าราบกับพื้น ก้มลำตัวมาข้างหน้าให้มากที่สุด ศีรษะก็จะก้มตาม
ไปด้วย ในภาพเป็นแม่ท่าไก่อเลียบแล้ว

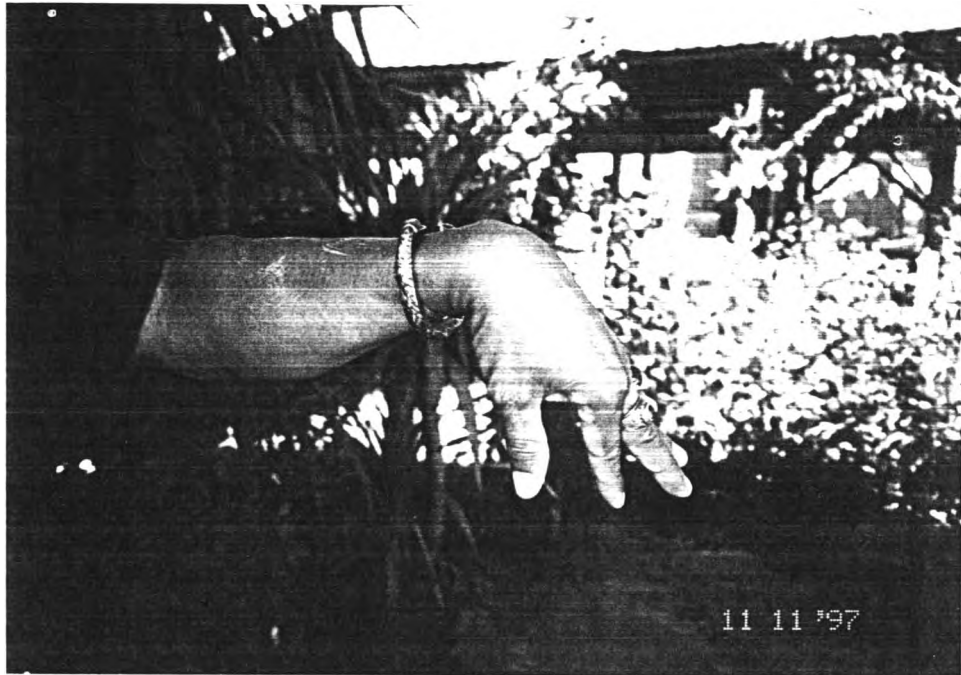

ภาพที่ 57 นิ่งกัมลำตัว นิ่งอเข้าซ้ายกัมลำตัวมาข้างหน้าให้มากที่สุด ศีรษะและใบหน้าก็จะกัมตามไปด้วย เข้าขวาจรดพื้นทอดลำขาซ้ายส่งไปข้างหลัง

ภาพที่ 58 นิ่งลำตัวตรง นิ่งอขาซ้ายทรงลำตัวให้ตรงทอดขา ขวาวางราบกับพื้นส่งไปข้างหลัง ให้หลังเท้าแตะพื้น ในภาพเป็นท่าจรดเข้ฟาดหาง

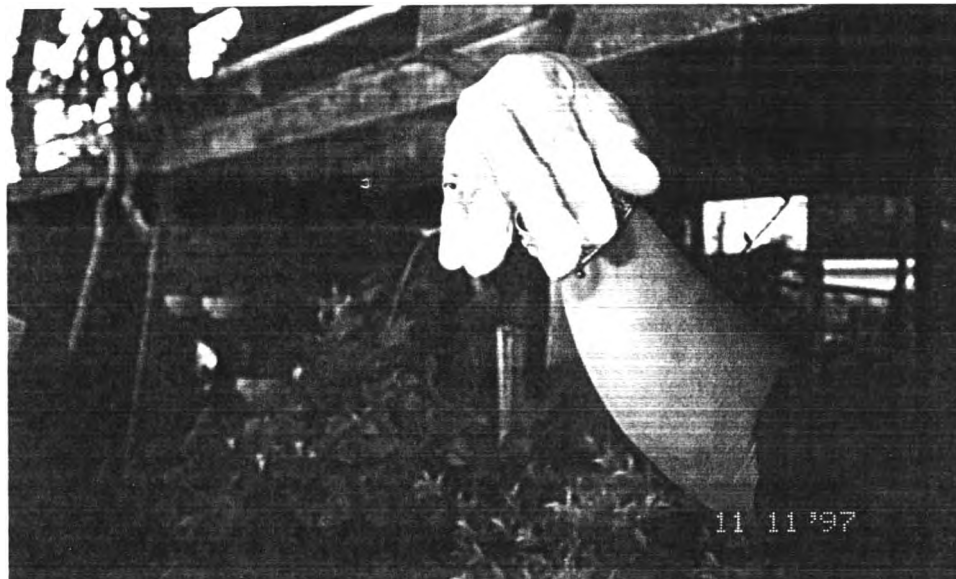
4. การใช้มือ มี 4 ลักษณะ คือ

ภาพที่ 59 การจับมือคว่ำ จะหักข้อมือลง ในการจับมือนิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้ จะไม่ชิดติดกัน ส่วนนิ้วกลาง นาง ก้อย ไม่กรีดนิ้ว

ภาพที่ 60 การตั้งวง จะเหยียดนิ้วมือทั้ง 5 นิ้ว ตั้งตรงจะไม่หักนิ้ว หัวแม่มือเข้าหาฝ่ามือ

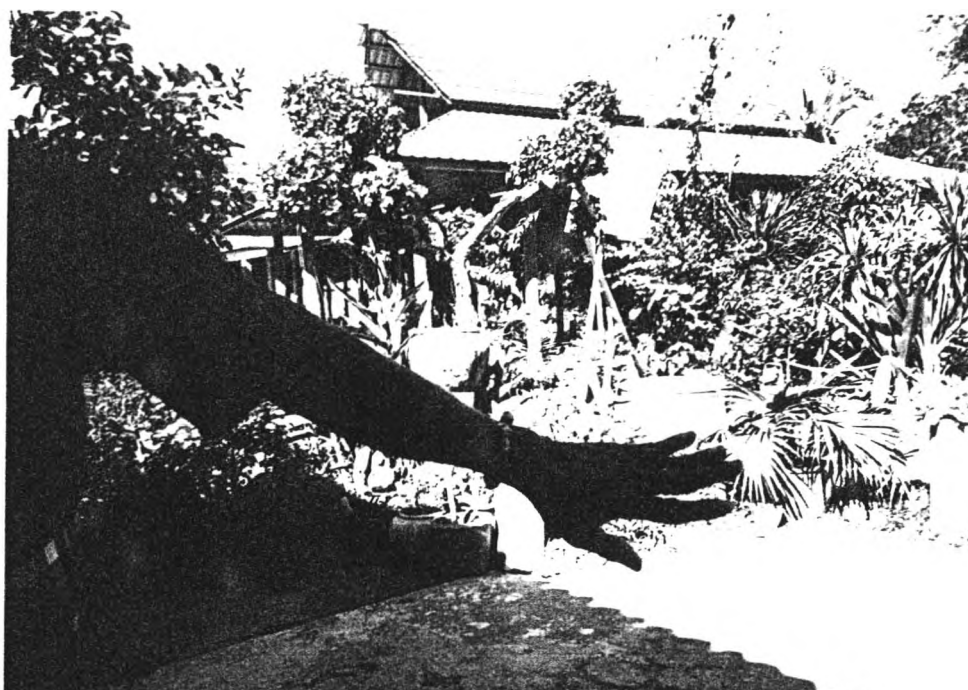

ภาพที่ 61 การม้วนมือ จะหักข้อมือร่วมนิ้วทั้ง 5 นิ้วติดกันแล้ว
ม้วนข้อมือออกไปตั้งวง

ภาพที่ 62 กำมือ จะงอนิ้วมือทั้ง 5 นิ้ว มารวมอยู่ในฝ่ามือ ในภาพจะเป็นท่ารำชวาน

5. การใช้แขน มี 4 ลักษณะ คือ

ภาพที่ 63 ตึงแขน โดยการเหยียดลำแขนให้ตึงได้ทั้งการตั้งวงและ
จับมือ

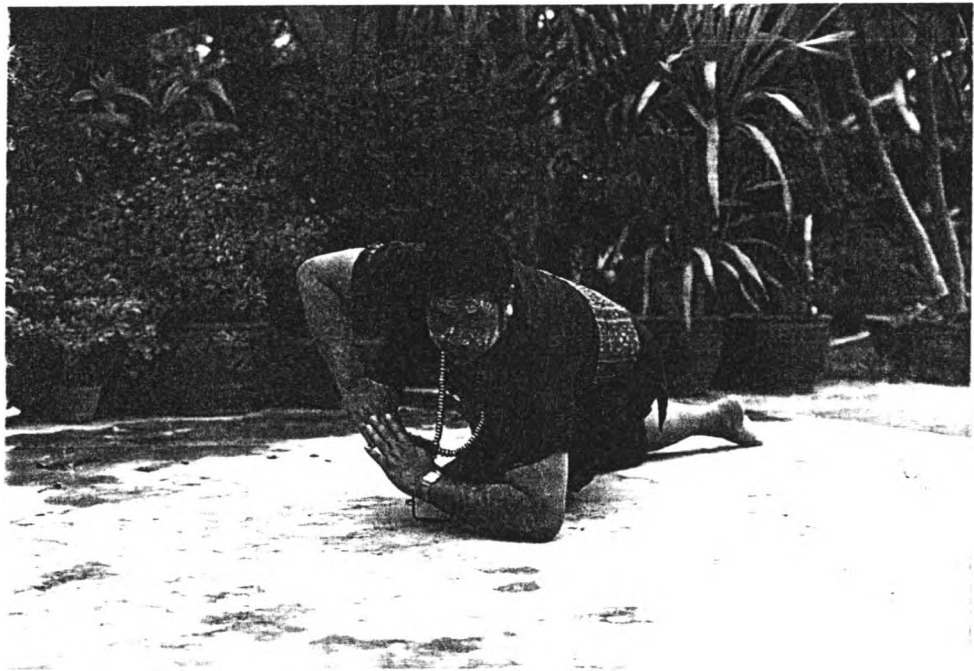

ภาพที่ 64 งอแขน จะหงายลำแขนขึ้นแล้วงอข้อศอกให้พองาม ปฏิบัติได้
ทั้งการตั้งวงและจับมือ

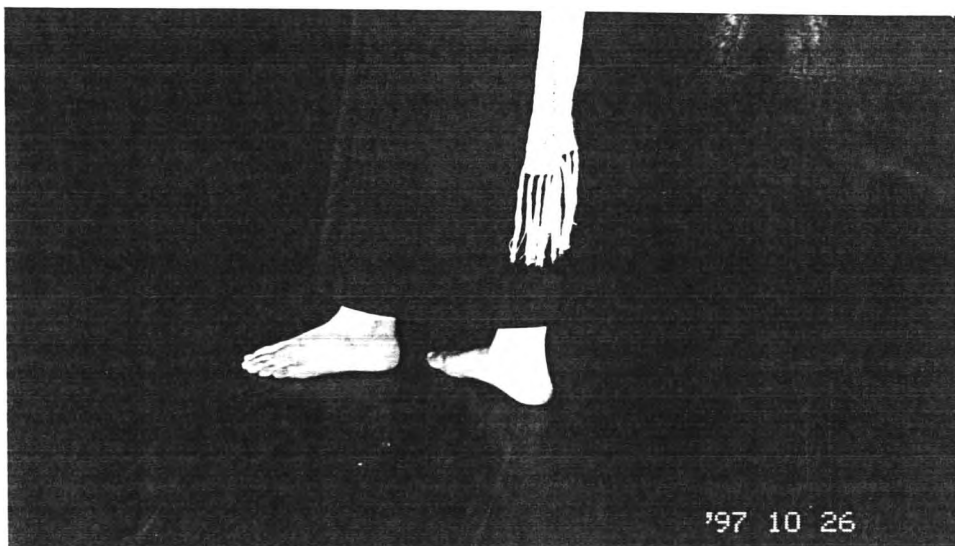
ภาพที่ 65 โกงลำแขน จะใช้นิ้วทั้ง 5 นิ้ว กดลงกับพื้นโดยงอข้อศอก โกงลำแขนให้ได้เหลี่ยม อยู่ในท่าเสื่อชมหมอก

ภาพที่ 66 ท่าหักลำแขน นิ่งก้มลำตัวมาข้างหน้า ให้ข้อศอกซ้าย วางลงกับพื้น ปลายนิ้วทั้ง 2 มือแตะกันไว้ข้างหน้าแล้วขีดข้อศอกซ้าย อยู่ในท่าทรพีสู่น่อ

2. การใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ผู้พ่อนหญิง
1. การใช้เท้าและการใช้ขา มีลักษณะดังนี้

ภาพที่ 67 ยืนเต็มฝ่าเท้าตรง จะใช้ลำขาทั้ง 2 ข้าง ยืนรับน้ำหนักตัว วางฝ่าเท้า 2 ข้าง ให้ราบกับพื้น โดยใช้เท้าขวาวางอยู่ด้านหน้า ให้ปลายนิ้วเท้าตรงไปข้างหน้า เท้าซ้ายวางอยู่ด้านหลัง ให้ปลายนิ้วหัวแม่เท้าไม่ห่างเส้นเท้าขวา เท้าใดน้ก

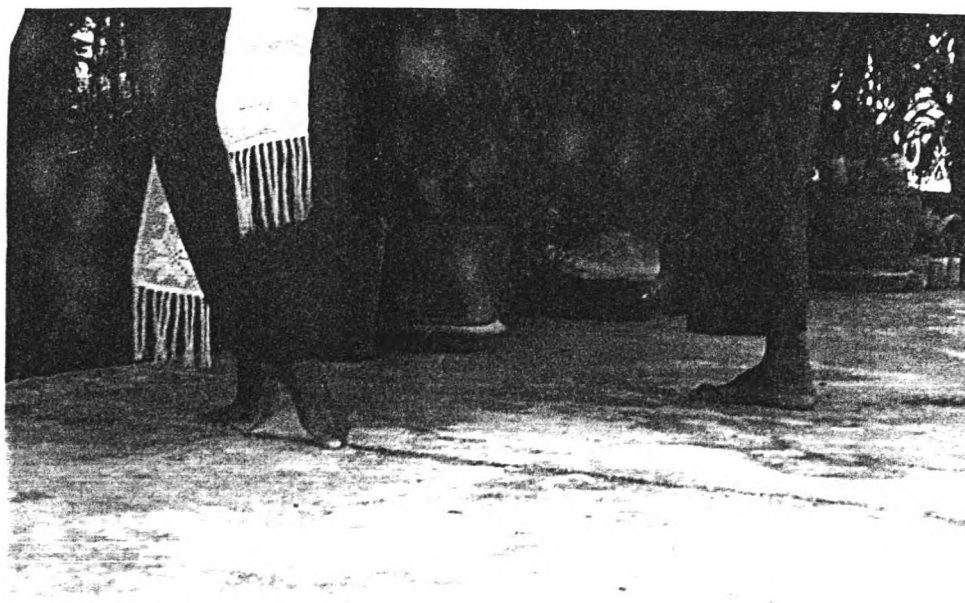
ภาพที่ 68 ยืนเต็มฝ่าเท้าเฉียง จะใช้ฝ่าเท้าทั้ง 2 ข้าง วางราบกับพื้นใช้เท้าซ้ายวางเฉียงปลายเท้าไว้ข้างหน้า ใช้เท้าขวาวางราบตรง ๆ กับพื้นอยู่ข้างหลัง จะใช้ลำขาซ้ายยืนรับน้ำหนักตัว

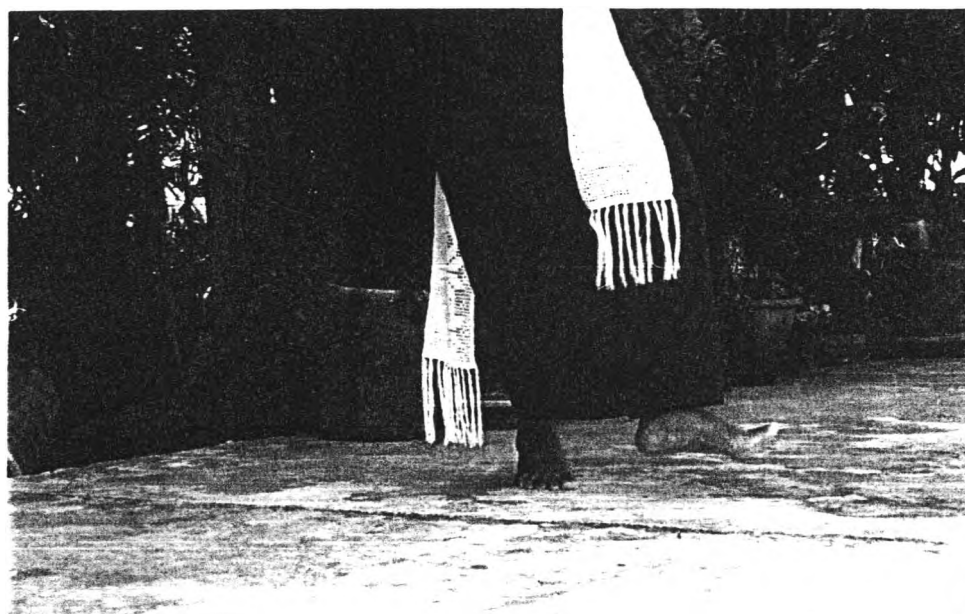
ภาพที่ 69 ยืนยกเท้า ในภาพใช้ขาขวายืนรับน้ำหนักตัว ฝ่าเท้าวางตรงราบกับพื้น ใช้เท้าซ้ายยกเท้าขึ้นให้สูงจากพื้นพอประมาณ เหยียดปลายเท้าตรงไปข้างหน้า

ภาพที่ 70 เดินก้าวไขว้ ก้าวเท้าซ้ายไปข้างหน้าเหยียดลำขาตรงวางฝ่าเท้าราบกับพื้นเฉียงปลายเท้าเล็กน้อย ส่วนเท้าซ้ายใช้ปลายฝ่าเท้าติดพื้นเปิดสันเท้าวางไขว้ทอดลำขาไว้ข้างหลัง เดินสลับก้าวเท้าไขว้ไปข้างหน้า ถึงน้ำหนักตัวที่เท้าหน้า

ภาพที่ 71 เดินก้าวจรดเท้า นำเท้าขวาวางราบกับพื้น ใช้ปลายนิ้วหัวแม่เท้าซ้ายจรดพื้นเปิดส้นเท้าให้สูงขึ้น เวลาเคลื่อนไหวก้าวเท้าเดินไปข้างหน้า ให้ใช้ปลายนิ้วหัวแม่เท้าจรดกับพื้น 3 จุด คือ หลัง-กลาง-หน้า ของฝ่าเท้าข้างที่ยืน แล้วจึงก้าวเท้าเดินไปข้างหน้า

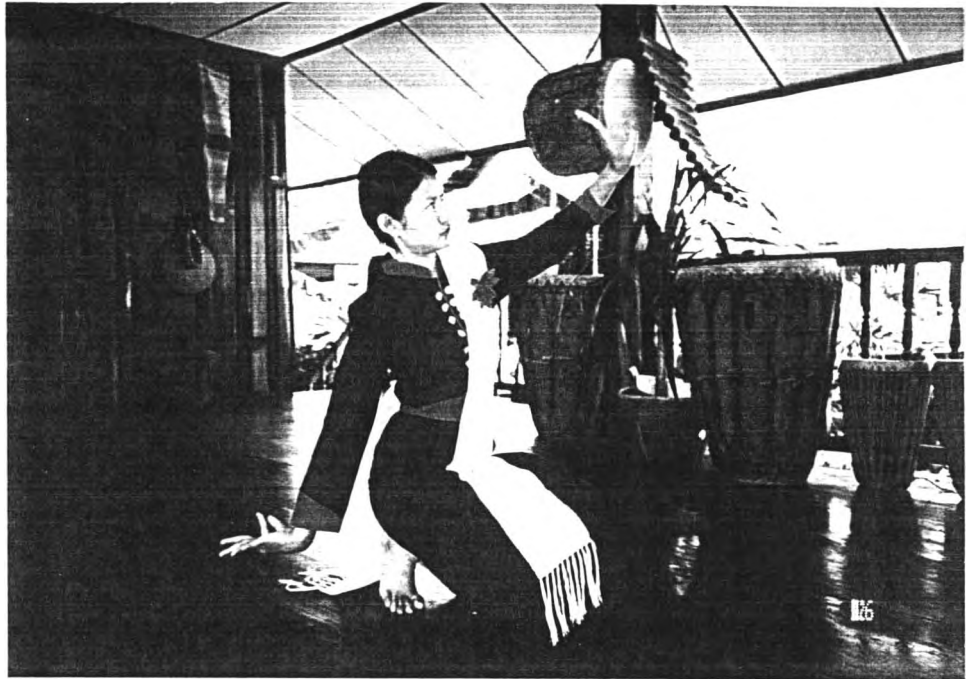

ภาพที่ 72 ก้าวยกเท้า เป็นอาการของขาและเท้าที่ต่อเนื่องจากภาพที่ 71 เมื่อเดินก้าวจรดเท้าแล้วต้องยกฝ่าเท้าที่จรดพื้นให้สูงพองามก่อนจะวางฝ่าเท้าเดินไปข้างหน้า

ภาพที่ 73 การวางเท้า เป็นอาการของขาและเท้าที่ต่อเนื่องจากภาพ
ที่.72. เป็นวิธีการวางฝ่าเท้าลงกับพื้นโดยใช้สันเท้าข้างที่ก้าวไปข้างหน้าจรดพื้น
ก่อนแล้ว จึงค่อย ๆ วางฝ่าเท้าให้ราบลงกับพื้น

2. การใช้ลำตัว มี 3 ลักษณะ คือ

ภาพที่ 74 นิ่งลำตัวตรง นิ่งยอง ๆ ทับส้นเท้า ให้ขาทั้ง 2 ข้าง ชิดกัน หัวเข้าเกือบติดพื้น เปิดส้นเท้า เพื่อรับน้ำหนักในการทรงตัว

ภาพที่ 75 ในการออกท่าฟ้อนเอียงลำตัวทางขวา ศิระษะก็เอียงทางขวา

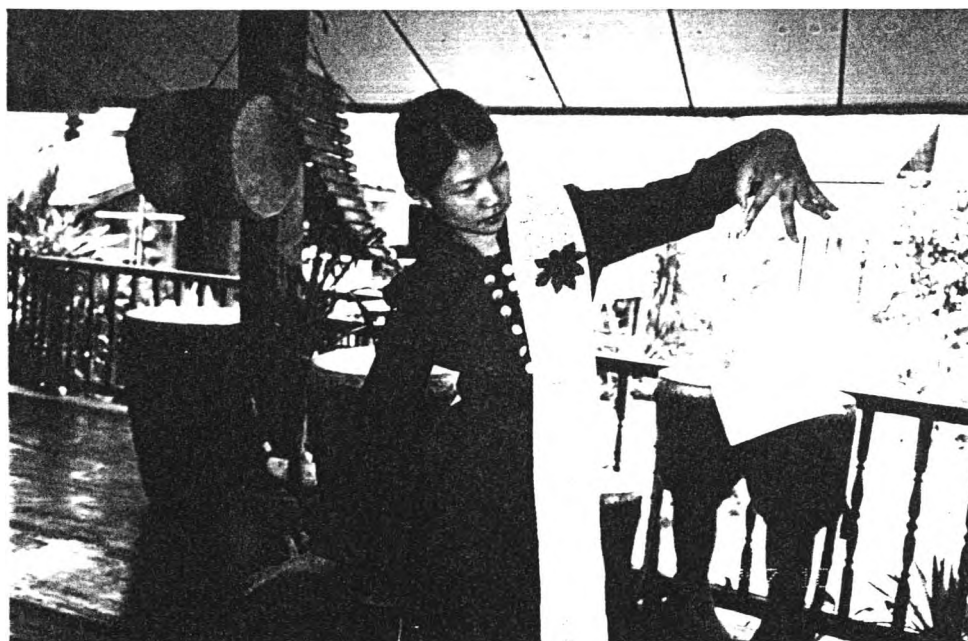

ภาพที่ 76 ยืนเอียงลำตัวทางซ้าย ศีรษะก็เอียงทางซ้ายตามกันไป
3. การใช้มือและแขน มีลักษณะดังนี้

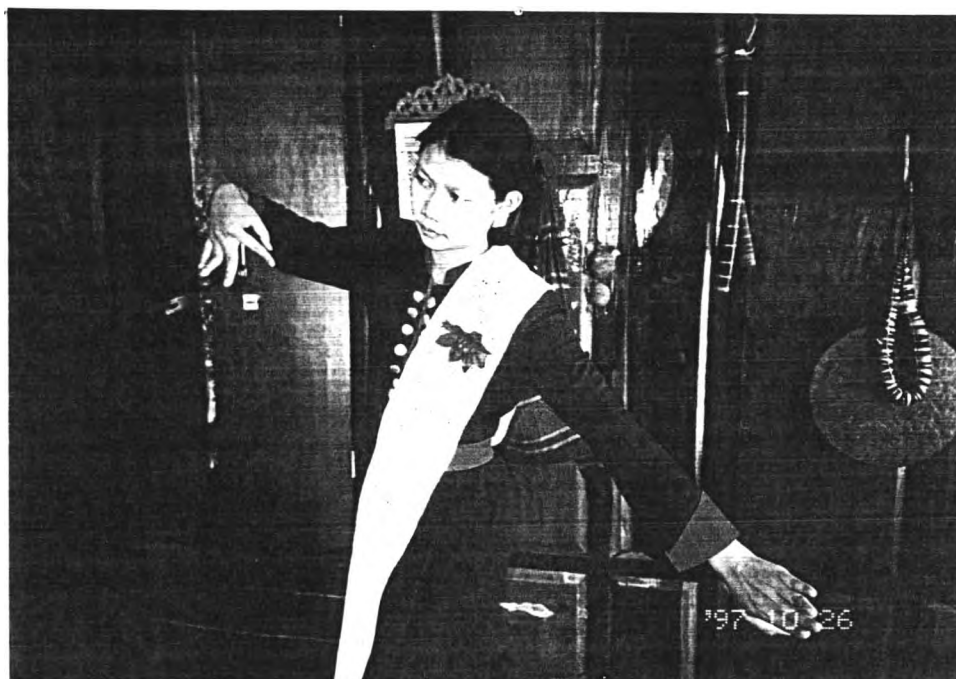

ภาพที่ 77 การใช้มือ มีการตั้งวง ส่วนการใช้แขนก็มืวงสูง
โดยทอดลำแขนงอข้อศอกเล็กน้อย ออกไปด้านข้างลำตัว ให้ปลายนิ้วมืออยู่ระดับหาง
คิ้ว ส่วนวงต่ำก็จะเหยียดแขนให้ตึงออกไปด้านข้าง ลดระดับแขนให้ต่ำลง

ภาพที่ 78 ใช้มือซ้ายจับกว้างข้อศอกเล็กน้อย ยกผ้าแขนให้สูงระดับ
 สายตา เหยียดลำแขนขวาตึง จับมือส่งหลัง การใช้นิ้วมือจับ นิ้วหัวแม่มืออยู่ห่าง
 นิ้วชี้เล็กน้อย ส่วนนิ้วกลาง นิ้วนาง นิ้วก้อย กรีดเหยียดตึง

ภาพที่ 79* การซ่อนมือ จะยกลำแขนวางอช้อคอกลงระดับใบหน้า
หักข้อมือจีบคว่ำ เหยียดลำแขนซ้ายตึงตั้งวงส่งไปข้างหลัง แล้วค่อย ๆ เคลื่อนลำแขน
ที่อยู่ในระดับวงต่ำซ่อนมือซ้ายขึ้นไปเปลี่ยนเป็นจีบมืออยู่ข้างหน้า ในขณะที่เดียวกันค่อย ๆ
ม้วนมือขวาที่จีบอยู่ข้างหน้าเปลี่ยนเป็นตั้งวงส่งไปข้างหลัง ทำสลับกัน

---

*ภาพที่ 43 - 79 บันทึกภาพโดย พจน์มาลัย สมรรคบุตร สาธิตโดย
ชัยบดินทร์ สาสิพันธ์ ดุริยาพร สาสิพันธ์ เปรมศิลป์ ทิพย์วงษ์ อุทิศ วิโย
ณ บ้านภูไท เลขที่ 117 หมู่ 1 ตำบลเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม
วันที่ 23, 26 ตุลาคม 2540 และวันที่ 11 พฤศจิกายน 2540

สรุป

การทำพ่อนผู้ไทยเรณูนคร อาจสรุปเป็นเรื่อง ทำพ่อน กระบวนพ่อน และแนวคิดในการประดิษฐ์ทำพ่อนได้ ดังนี้

ทำพ่อน

ทำพ่อนผู้ไทยเรณูนคร ขั้นตอนที่ 1 เป็นทำเลียนแบบธรรมชาติของพืช และสัตว์ที่อยู่ในชีวิตประจำวัน โดยใช้ลำตัว มือ แขน ขาและเท้า เลียนแบบท่าทางต่าง ๆ เหล่านั้นอย่างอิสระ และมักจะใช้ผู้ชายเป็นผู้พ่อน จึงมีทำพ่อนหลากหลาย

ขั้นตอนที่ 2 มีการคัดเลือกทำพ่อนจากทำพ่อนของปู่ทั้ง 5 ท่าน ออกมาได้ 5 ท่า แล้วนำผู้หญิงมาพ่อนเข้าคู่กับผู้ชายในขบวนแห่ต้นกล้วยฤกษ์ และมีการจัดระเบียบมาตรฐานของทำพ่อน เพื่อนำไปพ่อนถวายหน้าพระที่นั่ง ขั้นตอนที่ 3 เนื่องจากบรรพบุรุษของชาวผู้ไทยในสมัยนั้นมีความเห็นว่า ยังมีลักษณะทำพ่อนอื่น ๆ ของปู่ทั้ง 5 ท่าน อีกหลายท่า ซึ่งควรผนวกเข้าไว้ จึงให้ปู่มาพ่อนให้ดูใหม่อีกครั้งหนึ่ง แล้วนำทำพ่อนของท่านมาปรับเปลี่ยนทำพ่อนเป็น 9 ท่า ใช้ผู้พ่อนเข้าคู่ชาย-หญิง จัดพ่อนเป็นรูปกระบวนพ่อน มีการเรียกทำพ่อนแต่ละท่า เริ่มใช้พ่อนผู้ไทยในเทศกาลงานบุญต่าง ๆ เช่น งานกฐินและผ้าป่า ในขณะที่เดียวกันเริ่มนำออกไปจัดการแสดง เผยแพร่ในพื้นที่ เป็นผลทำให้ผู้คนเข้ามาท่องเที่ยวในอำเภอเรณูนครมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 มีการคิดทำพ่อนใหม่ขึ้นอีก 3 ท่า จึงเพิ่มท่าจาก 9 เป็น 12 ท่า พร้อมทั้งเปลี่ยนลักษณะพ่อนและชื่อท่าบางท่าเสียใหม่ มีการจัดแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยวและข้าราชการระดับสูงที่เข้ามาตรวจราชการ

ขั้นตอนที่ 5 ก็มีการคิดทำใหม่เพิ่มขึ้นอีก 4 ท่า และนำท่ามวยโบราณของล้านนามาเสริมเข้าอีกส่วนหนึ่ง มีการแบ่งการแสดงในช่วงคู่เดี่ยวไว้เป็น 2 แบบ คือ แบบมีท่ามวย กับแบบไม่มีท่ามวย

กระบวนพ็อน

ขั้นตอนที่ 1 ไม่มีการจัดกระบวนพ็อน เพราะเป็นการพ็อนแบบอิสระ

ขั้นตอนที่ 2 เดินแถวเรียง 2 เป็นกระบวนแห่ ชาย 1 แถว หญิง 1 แถว

ขั้นตอนที่ 3 แบ่งกระบวนพ็อนเป็น 3 ช่วง

จากวิดิทัศน์การแสดงสาธิตพบว่า

ช่วงที่ 1 ผู้พ็อนชาย-หญิงพ็อนเข้าคู่เดินแถวเรียงตอนแล้วตีแปรแถว เป็นวงกลม ผู้พ็อนทั้งหมดนั่งลงปรบมือในแถววงกลม (มี 16 ท่า)

ช่วงที่ 2 เป็นช่วงพ็อนเดี่ยวโഴว ผู้พ็อนชาย 1 คน พ็อนอยู่กลางวง เพื่อเลือกคู่พ็อน เมื่อได้คู่พ็อนแล้ว ผู้พ็อนหญิง 1 คน ออกมาพ็อนคู่อยู่กลางวง ครั้นหมดท่าพ็อน ผู้พ็อนชายพ็อนไปส่งผู้พ็อนหญิงเข้านั่ง แล้วพ็อนกลับมา นั่งยังที่ของตนเอง (มี 11 ท่า)

ช่วงที่ 3 ผู้พ็อนชาย-หญิงทุกคู่ลุกขึ้นพ็อนแปรแถว มายืนเรียงหน้า กระดาน 2 แถว ผู้พ็อนหญิงยืนพ็อนอยู่แถวหน้า ผู้พ็อนชายยืนพ็อนอยู่แถวหลัง แล้วทั้งหมด ค่อย ๆ ย่อตัวลงนั่งโหว เป็นท่าจบการแสดง (มี 6 ท่า)

กระบวนพ็อน ตั้งแต่ต้นจนจบการแสดง รวมมี 33 ท่า ใช้ท่าเพลิน มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 ยังคงรักษารูปแบบกระบวนพ็อนเหมือนเดิม ต่างกันที่ จำนวนท่าในแต่ละช่วง ซึ่งพบว่า ช่วงที่ 2 ลดจาก 11 ท่า เป็น 8 ท่า (รวมเหลือ 30 ท่า) ท่าที่ใช้มากที่สุดเปลี่ยนจากท่าเพลินเป็นท่าเข็ดล่างเข็ดบน

ขั้นตอนที่ 5 กระบวนพ็อน 3 ช่วงเช่นกัน แต่เพิ่มท่าในช่วงที่ 1 จาก 16 ท่า เป็น 17 ท่า ช่วงที่ 2 ปรับปรุงเป็นการพ็อนคู่เดี่ยวโ Zhou 2 แบบ คือ แบบ 14 ท่า กับแบบ 19 ท่า (รวมแบบที่ 1 มี 37 ท่า แบบที่ 2 มี 42 ท่า) ท่าที่ใช้มากที่สุดเปลี่ยนจากท่าเข็ดล่าง-เข็ดบนเป็นท่ากาเด็นก้อนซี่ไถ

แนวคิดในการประดิษฐ์ท่าฟ้อน

จากรายละเอียดของท่าฟ้อนในกระบวนการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครที่ใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเคลื่อนไหวเลียนแบบท่าธรรมชาติของพืชและสัตว์ สามารถจำแนกลักษณะต่าง ๆ ได้ 5 กลุ่มดังนี้

1. **กลุ่มเลียนแบบกิริยาสัตว์ปีก**
  1. ท่านกกระบาบิน
  2. ท่ากาเต้นก้อนซี่ไถ
  3. ท่ากาเต้นก้อนข้าวเย็น
  4. ท่าไก่เลียบเล้า
2. **กลุ่มเลียนแบบกิริยาสัตว์ 4 เท้า**
  1. ท่าเสื่อออกเหล่า
  2. ท่าเสื่อชมหมอก
  3. ท่าจรเข้ฟาดหาง
3. **กลุ่มเลียนแบบกิริยามนุษย์**
  1. ท่ารำเพลิน (เดิมเรียกว่า ท่าเพลิน)
  2. ท่าสายเตี้ยลง
  3. ท่าบุชายัญ
  4. ท่ารำเกี่ยว
  5. ท่าถวายนพญาแถน
  6. ท่ารำขวาน
  7. ท่าตบผาบมารหรือปราบมาร
  8. ท่าตัดไม้ข่มนาม
  9. ท่าทรพี่สู่น้อ

10. ทำส่องกล้องเลือกคู่
11. ทำทวงอ๊กกวักซู้
12. ทำอย่างสามขุมย้ายสามเส้า
4. **กลุ่มเลียนแบบการเคลื่อนไหวของนิช**
  1. ทำลมพัดร้าว
5. **กลุ่มเบ็ดเตล็ด**
  1. ทำเตรียมหรือทำรำโยก คิดประดิษฐ์ท่าฟ้อนสำหรับใช้เป็นท่าเริ่มออกแสดง
  2. ทำนั่งปรบมือ สำหรับใช้เป็นท่าเน้นจังหวะให้คู่เดียวโชว์ได้ออกท่าฟ้อนอย่างเต็มที่
  3. ทำนั่งไหว คิดประดิษฐ์ท่าฟ้อนสำหรับใช้เป็นท่าจบการแสดง

การใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เท้า ขา ลำตัว มือ และแขน

การใช้เท้ามี 5 แบบ คือ การเปิดปลายเท้าตอนยืน การลงส้นเท้าตอนเดิน การแตะปลายเท้าเฉพาะหญิง การเปิดส้นเท้าหลัง การวางเท้าเต็มฝ่าเท้า

การใช้ขามี 5 แบบ คือ ยกขาไปด้านข้าง การยกขามาด้านหน้า การยกขาไปด้านหลัง การนั่งเหยียดขาข้างเดียวไปด้านหลัง การก้าวไขว้ขา

การใช้ลำตัว มี 3 แบบ คือ ลำตัวตรง ลำตัวโน้มมาหน้า ท่ามุม 45 องศา กับแนวตั้ง และลำตัวโน้มต่ำเกือบขนานกับพื้น

การใช้มือ มี 4 แบบคือ การจับที่นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้ไม่ติดกัน การตั้งวง การม้วนมือ และการกำมือหลวม

การใช้แขน มี 4 แบบคือ การเหยียดแขนตึงหงายท้องแขน การงอแขนเป็นวงระดับไหล่ การหักคอกคว่ำขึ้นตั้งฉาก การงอแขนแบบหักข้อศอกหงายตั้งฉาก

ในการศึกษาถึงแม่ท่าและกระบวนพ็อนผู้ไทยเรณูนคร พบว่าแม่ท่าพ็อนผู้ไทยเรณูนคร ใช้แนวในการคิดประดิษฐ์ท่าพ็อนโดยยึดวิถีชีวิตตามสภาพความเป็นอยู่ของคน ลัทธิ และพิธี ที่เห็นกันอยู่ในชีวิตประจำวันมาเลียนแบบออกท่าทางเคลื่อนไหวด้วยศิลปะได้อย่างนุ่มนวล กลมกลืน จึงได้แบบฉบับการพ็อนผู้ไทยในเรณูนคร ไว้เป็นสมบัติทางนาฏศิลป์พื้นเมืองมาจนถึงทุกวันนี้

อนึ่ง จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า การพ็อนของ นายชัยบดินทร์ สาลีพันธ์ ยังมีการออกท่าทางต่างไปจากของเดิมอยู่เสมอในบางครั้ง และมีลักษณะเฉพาะตัวและถ่ายทอดให้บุตรชาย จึงอาจกล่าวจากกรณีนี้ว่า ท่าพ็อนผู้ไทยยังมีได้หยุดนิ่ง ยังคงมีการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง โดยชาวผู้ไทยนั่นเอง